

Evaluatiecommissie van de Nederlandse Taalunie

Zorg voor de taal

Evaluatie van de Nederlandse Taalunie

Advies aan het Comité van Ministers

Evaluatiecommissie van de Nederlandse Taalunie

Zorg voor de taal

Evaluatie van de Nederlandse Taalunie

Advies aan het Comité van Ministers

Eindredactie: Cel Taaladvies, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Vormgeving: Studio Dumbar
Opmaak en druk: rooduijn, bureau voor communicatie & design

© Nederlandse Taalunie, Den Haag, januari 2004

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/ of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

I	Inleiding	5
	1.1 De Nederlandse Taalunie	5
	1.2 De evaluatiecommissie	5
2	Algemene doelen en uitgangspunten van de Nederlandse Taalunie	7
	2.1 Inleiding	7
	2.2 Werken vanuit een algemene visie op taal en taalbeleid	7
3	Uitwerking van de doelen in de werkvelden	11
	3.1 Taal	11
	3.2 Letteren	13
	3.3 Onderwijs van en in het Nederlands	15
4	Prioritering	21
	4.1 Algemeen	21
	4.2 Meerjarenbeleidsplan 2003-2007	21
	4.3 Prioritering	21
	4.4 Communicatie over prioritering	24
5	Doeltreffendheid en kwaliteitsbewaking	25
	5.1 Doeltreffendheid	25
	5.2 Kwaliteitsbewaking	25
6	Taken, taakuitoefening en afstemming tussen de organen	27
	6.1 Taken	27
	6.2 Taakuitoefening	27
	6.3 Afstemming tussen organen	32
7	Samenwerking en afstemming tussen departementen en ministeries	35
	7.1 Uitgangspunten	35
	7.2 Uitvoering en verbeterpunten	36
8	Samenwerking en afstemming tussen Vlaanderen en Nederland	39
	8.1 Samenwerking in Taalunieverband	39
	8.2 Samenwerking tussen de Nederlandse Taalunie en de Republiek Suriname	40
	8.3 Andere samenwerkingsverbanden	40
9	Begrotings- en subsidiesystematiek, en jaarrekening	43
	9.1 Lumpsumfinanciering van de Nederlandse Taalunie	43
	9.2 Indexering	43
	9.3 Subsidiëring van derden door de Nederlandse Taalunie	43
	9.4 Financiële verslaglegging en controle	44
10	Conclusies en aanbevelingen	45
	10.1 Het Verdrag	45
	10.2 De werkvelden	46
	10.3 Prioritering	47
	10.4 Doeltreffendheid en kwaliteitsbewaking	48
	10.5 Organen en onderlinge afstemming	48
	10.6 Samenwerking Vlaanderen-Nederland	50
	10.7 Begrotingssystematiek en verslaglegging	50
II	Bijlage	53
	II.1 Alfabetische lijst van personen die een schriftelijke bijdrage leverden	53
	II.2 Alfabetische lijst van gesprekken	55

Hoofdstuk I

Inleiding

1.1 De Nederlandse Taalunie

Het Verdrag tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake de Nederlandse Taalunie is op 9 september 1980 ondertekend in Brussel. De verdragstekst behandelt de doelstellingen waarrond en de wijze waarop beide landen wensen samen te werken op het vlak van taal en taalbeleid.

De volgende overwegingen hebben geleid tot de oprichting van de Nederlandse Taalunie:

- de Nederlandse taal is een ondeelbaar cultureel erfgoed van alle Nederlandssprekenden;
- de Nederlandse taal is een onvervangbaar instrument in het maatschappelijke, wetenschappelijke, culturele en literaire verkeer in en tussen beide landen;
- harmonisatie en integratie zijn noodzakelijk, wil de Nederlandse beschaving haar eigen bijdrage kunnen blijven leveren aan de groeiende Europese en mondiale samenwerking.

Ruim 20 jaar werking en één grondige reorganisatie verder, loopt nu de uitvoeringsperiode van het beleidsplan 2003-2007. Dat beleidsplan is door het Comité van Ministers vastgesteld, gebaseerd op de prioriteiten die eerder in het Comité van Ministers naar voren waren geschoven:

- ondersteuning van het onderwijs Nederlands in het buitenland;
- beheer en onderhoud van digitale bestanden;
- sociaal taalbeleid en gebruik van ICT in het onderwijs Nederlands binnen het taalgebied;
- de ontwikkeling van een meer gemeenschappelijk letterenbeleid.

Het Comité van Ministers heeft daarbij een belangrijke missie voor ogen: de zorg van de overheid voor al wat te maken heeft met de positie van het Nederlands, nu en in de nabije toekomst. Daarom krijgt de Nederlandse Taalunie de opdracht om bij te dragen aan de versterking van de positie van het Nederlands.

In het Verdrag werd al de mogelijkheid opgenomen om associatie-overeenkomsten te sluiten met andere landen waarin het Nederlands een belangrijke rol speelt. Na 23 jaar treedt – tijdens de afronding van deze evaluatie – de republiek Suriname toe als geassocieerd lid. Hierdoor kan de werking van de Nederlandse Taalunie zich in de toekomst ook uitbreiden tot het derde land ter wereld dat het Nederlands als officiële landstaal heeft. De Nederlandse Taalunie wordt met de toetreding van Suriname een unie van de hele Nederlandse taalgemeenschap.

1.2 De evaluatiecommissie

Tijdens de besprekingen over het meerjarenplan 2003-2007 heeft het Comité van Ministers het belang van de vruchtbare Vlaams-Nederlandse samenwerking onder het Taalunieverdrag onderstreept. Het Comité heeft aangegeven dat het Algemeen Secretariaat in de meerjarenbeleidsperiode 2003-2007 meer op afstand wil sturen binnen de prioriteiten. In dit licht is in het Comité van Ministers de wens tot kwaliteitsbewaking van activiteiten van de Nederlandse Taalunie naar voren gekomen. Het Comité van Ministers heeft daarom het besluit van 31 maart 2003 goedgekeurd, dat een tijdelijke commissie opricht voor de evaluatie van de werkzaamheden en organisatie van de Nederlandse Taalunie. De evaluatiecommissie kon haar werkzaamheden in september 2003 aanvangen en heeft die conform de taakopdracht in december 2003 afgerond.

1.2.1 Taakopdracht

Het besluit van 31 maart 2003 bepaalt dat de evaluatiecommissie van de Nederlandse Taalunie zich moet richten op de volgende taken:

- de aard en kwaliteit van de beleidsvoorbereidende en beleidsuitvoerende werkzaamheden van de Nederlandse Taalunie;
- de doelmatigheid en doeltreffendheid van de organisatie van het Algemeen Secretariaat in de samenhang met de andere organen van de Nederlandse Taalunie;
- een vorm van structurele kwaliteitsbewaking.

Het Comité van Ministers heeft de evaluatiecommissie verzocht hiertoe ten minste alle organen van de Nederlandse Taalunie te aanhoren.

Volgens de taakopdracht moet het advies in de geest van het Verdrag inzake de Nederlandse Taalunie en binnen de kaders van de besluitvorming van het Comité van Ministers worden uitgebracht.

1.2.2 Samenstelling

Het Comité van Ministers wenste twee Nederlandse en twee Vlaamse leden in de commissie te benoemen. Door omstandigheden kon een Nederlands lid zijn werkzaamheden niet aanvangen en is het niet gelukt een vervanger te benoemen. Uiteindelijk bestond de commissie uit drie leden:

- Peter Rehwinkel, voorzitter van de commissie, oud-lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;
- Herman Balthazar, gouverneur van Oost-Vlaanderen;
- Guy Janssens, journalist, oud-vertegenwoordiger van de Vlaamse regering in Nederland.

De commissie werd ondersteund door drie ambtelijke secretarissen:

- Jurgen Rienks, aangewezen door de Nederlandse leden van het Comité van Ministers;
- Hilde Coucke, aangewezen door de Vlaamse leden van het Comité van Ministers;
- Hanneke de Weger, aangewezen door de algemeen secretaris van de Nederlandse Taalunie.

1.2.3 Werkwijze

De evaluatiecommissie heeft besloten haar werkzaamheden op een thematische basis uit te voeren.

Achtereenvolgens zijn de volgende onderwerpen aan bod gekomen:

- algemene doelen en uitgangspunten van de Nederlandse Taalunie;
- uitwerking van de doelen in de werkvelden;
- prioritering in de taakstelling;
- doeltreffendheid en kwaliteitsbewaking;
- taken, taakuitoefening en afstemming tussen de organen van de Nederlandse Taalunie;
- samenwerking en afstemming tussen ministeries en departementen;
- samenwerking en afstemming tussen Vlaanderen en Nederland;
- begrotingssystematiek en verslaglegging.

Daarbij baseert de evaluatiecommissie zich op de uitvoerige documentatie die het Algemeen Secretariaat ter beschikking heeft gesteld, alsook op schriftelijke bijdragen van de betrokken beleidsvoerders en beleidsvoorbereidende ambtenaren, gesprekken met alle organen van de Nederlandse Taalunie en overleg met een ruime waaier aan personen die in hun werkomgeving rechtstreeks of onrechtstreeks met de Nederlandse Taalunie in aanraking komen. Tevens heeft de commissie de start van haar werkzaamheden bekendgemaakt in Nederland en Vlaanderen en het ruime veld om schriftelijke reacties verzocht. Op die oproep zijn veel reacties binnengekomen.

De leden hebben deze informatie, die het voorwerp was van discussies op de vergaderingen, geordend. De commissie heeft er bewust voor gekozen een overzicht te geven van de verschillende standpunten en inzichten. Het opnemen van opmerkingen en informatie in het rapport betekent overigens niet altijd dat de commissie zich achter de beschreven standpunten schaaft.

Een evaluatie is altijd een momentopname. De gesprekken en schriftelijke bijdragen zijn gevoerd of binnengekomen in de periode van begin september tot half december 2003 en zijn een afspiegeling van de situatie op dat moment. Aan het einde van de werkzaamheden bleken sommige opmerkingen door de actualiteit alweer te zijn achterhaald. Dat doet echter geen afbreuk aan het totale beeld dat in dit rapport wordt geschetst.

Uit de vaststellingen en bevindingen distilleert de commissie een aantal suggesties die volgens haar het functioneren van de Nederlandse Taalunie ten goede kunnen komen.

Hoofdstuk 2

Algemene doelen en uitgangspunten van de Nederlandse Taalunie

2.1 Inleiding

De commissie verneemt dat zowel de Nederlandse als Vlaamse beleidsvoerders het erover eens zijn dat het Taalunieverdrag een onmisbaar element is voor het bewaren en versterken van (de positie van) de Nederlandse taal en de Nederlandstalige Cultuur. Hiermee bevestigen zij de geldigheid van de oorspronkelijke missie van de Nederlandse Taalunie.

Alle beleidsvoerders benadrukken tevens het belang van grensoverschrijdende samenwerking in deze materie.

Zij stellen expliciet dat het verzoek tot evaluatie geenszins de bedoeling heeft het bestaan van het Verdrag of van de Nederlandse Taalunie ter discussie te stellen. Wel willen de betrokken beleidsvoerders laten nagaan hoe het functioneren van de Taalunie verder verbeterd kan worden.

Ook tijdens de overige gesprekken die de commissie voerde en uit de schriftelijke reacties blijkt dat er weinig twijfel bestaat over het belang van een organisatie als de Nederlandse Taalunie. De onderstaande uitspraken zijn hiervoor illustratief.

- “Niet het bestaan van de Nederlandse Taalunie staat hier ter discussie. Dit afschaffen zou een aberratie zijn.”
- “De Nederlandse Taalunie garandeert dat wij met de nodige onafhankelijkheid ten aanzien van de andere actoren op het veld kunnen werken.”
- “Mijn ervaring met de Nederlandse Taalunie is alleen maar positief te noemen.”
- “Het bestaan zelf van de Nederlandse Taalunie is voor mij en wellicht ook voor veel anderen van onschatbare waarde.”
- “Voor een instituut (...) met subsidiestromen uit Nederland en Vlaanderen werkt een intergouvernementele verdragsorganisatie als de Nederlandse Taalunie weldadig.”
- “Als je het Verdrag naar de letter interpreteert, kan je nooit bereiken wat je wil. Ik heb het Verdrag nooit als belemmerend ervaren. Het is een open tekst waar je van alles mee kan. Een voordeel van het Verdrag is dat het twee regeringen aan een aantal gemaakte afspraken houdt, ook op ogenblikken dat zij misschien niet veel zin hebben om daar invulling aan te geven. Het Verdrag is een bindende factor, ook op ogenblikken dat zulks niet vanzelfsprekend is.”
- “Ik waarschuw voor een herziening van het Verdrag. Het Verdrag is een monument en is principieel zó belangrijk dat we het risico niet mogen lopen die verworvenheden terug te verliezen. Er mag geen stap achteruit gezet worden ten aanzien van wat in 1980 is bereikt. Er moet eerder gezocht worden naar een aantal pragmatische oplossingen die kunnen worden doorgevoerd binnen het bestaande kader. Zulks vraagt echter wat creativiteit en de wil van beide regeringen om de Nederlandse Taalunie als een prioriteit te beschouwen.”

2.2 Werken vanuit een algemene visie op taal en taalbeleid

2.2.1 Symbolisch en instrumenteel vullen elkaar aan

De Nederlandse Taalunie werd in 1980 opgericht via een Verdrag dat zowel op het vlak van “inhoudelijke materie” als op het vlak van “werkwijze” in zeer ruime termen is geformuleerd.

Die ruime formulering heeft er de afgelopen twintig jaar voor gezorgd dat de interpretatie van een en ander is geëvolueerd. Terwijl oorspronkelijk een symbolische en een instrumentele visie tegenover elkaar stonden, is geleidelijk aan een visie gegroeid die beide aspecten integreert.

De visie waarin het symbolische aspect overheerst, beschouwt het Nederlands als een deel van het culturele erfgoed dat waardevol is en aldus moet worden behouden en verzorgd.

Een logisch gevolg van een dergelijke visie is dat de Taalunie zich moet concentreren op de intrinsieke waarde van de taal en dus op het produceren van “kwaliteitsvolle werken in het monument Nederlands”.

Een instrumentele visie stelt echter het Nederlands ten dienste van haar gebruikers, zonder daarmee afbreuk te willen doen aan de intrinsieke waarde van de taal. Niet de taal zelf, maar in de eerste plaats de gebruiker ervan verdient zorg en bescherming. In de praktijk leidt een dergelijke visie ertoe dat men zich concentreert op het creëren van maximale mogelijkheden voor de gebruiker om het Nederlands aan te wenden en in het Nederlands te kunnen functioneren.

De beleidsmakers en de Taalunie kozen door de jaren heen steeds duidelijker voor de tweede visie, die in essentie al in het Verdrag was vervat. De staatshoofden besloten tot de instelling van de Nederlandse Taalunie omdat ze "(...) zich ervan bewust [waren] dat de overheden van Hun landen samen medeverantwoordelijk zijn voor de Nederlandse taal als instrument van maatschappelijk verkeer, (...) alsmede voor de vaardigheid en het gebruik ervan."

Deze keuze blijkt het duidelijkst in het Meerjarenbeleidsplan 2003-2007, omdat deze visie er op alle werkvelden wordt toegepast.

Zo is op taalgebied het doel dat er een gemeenschap ontstaat waarin alle gebruikers een plaats krijgen, los van de bestaande variatie in taalgebruik. Variatie in taalgebruik wordt daarbij beschouwd als wenselijk (in de mate dat ze functioneel is).

Deze visie vindt men ook in het beleid zoals de Nederlandse Taalunie dat verdedigt op Europees niveau. In plaats van een zware nadruk op een symbolische meertaligheid in de werking van de Unie zelf te leggen, wil men komen tot een beleid waarbij de Europese Unie in de taal van de burger communiceert met die burger (en dat ook normaal vindt), waarbij taal geen discriminerende factor is om personeel aan te werven en waarbij talen op evenwaardige wijze worden behandeld. Daartoe werd bijvoorbeeld het automatische vertaalsysteem NL-Translex ontwikkeld.

Evenzeer illustratief voor het centraal plaatsen van de gebruiker is de ontwikkeling van een website voor taaladvies. De taalgebruiker kan er advies inwinnen over een goede taalkundige formulering van zijn overwegingen, zonder dat normatief wordt opgetreden.

Wat onderwijs in en van het Nederlands betreft, komt deze visie tot uiting in de ontwikkelingen op het vlak van NT2, en alfabetisering en basiseducatie. Ook hier is de doelstelling de (nieuwe) gebruiker de mogelijkheid te bieden om zo goed mogelijk in het Nederlands te functioneren. De taal krijgt hier een sociale functie. Vanuit acties die op deze instrumentele visie gebaseerd zijn, wordt uiteindelijk ook de positie van het Nederlands zelf sterker.

In het beleid betreffende de ondersteuning van de neerlandistiek in het buitenland komt deze visie wellicht nog het meest tot uiting. Nederland en Vlaanderen kiezen ervoor om via de Taalunie leerstoelen te ondersteunen in het buitenland op het ogenblik dat hiertoe ter plaatse een vraag bestaat.

Op het vlak van de letteren blijkt het moeilijker om aan deze visie gestalte te geven. In het meerjarenplan en de concretiserende nota's daarbij is wel degelijk een poging ondernomen om de gebruiker centraal te stellen en houdt de Nederlandse Taalunie zich bewust afzijdig als het de ondersteuning van productie betreft.

Van de gesprekspartners die expliciet naar het "variatiebeleid" van de Nederlandse Taalunie verwijzen, vraagt maar een beperkt aantal opnieuw meer belang te hechten aan het Nederlands als standaardtaal, met een stimuleringsbeleid.

Ze refereren hiermee aan de "symbolische functie" van taal. Ze plaatsen daardoor beide visies in een concurrerende positie en stelt de gemaakte beleidskeuzes ter discussie.

De commissie stelt vast dat de term "Taalunie" duidt op de eenheid van het Nederlandse taalbeleid. De taalvariatie die in de praktijk wordt vastgesteld, mag aan die eenheid geen afbreuk doen. Het uitgangspunt voor de acties van de Nederlandse Taalunie is op dit ogenblik een instrumentele visie, die de taalgebruiker centraal stelt. Toch wordt vanuit de acties die passen binnen deze instrumentele visie uiteindelijk ook de positie van het Nederlands versterkt.

De commissie stelt echter eveneens vast dat de mate waarin het veld de geïntegreerde visie (waarin de taalgebruiker centraal staat) kent, zeer variabel is. Hiervan getuigen de vele gesprekken die de commissie voerde en de vele schriftelijke reacties die de commissie ontving naar aanleiding van de bekendmaking van de start van haar werkzaamheden.

Er wordt ook verwezen naar een gebrek aan "sturende autoriteit" van de Nederlandse Taalunie. Bij te veel kwesties lijkt het alsof de Nederlandse Taalunie geen mening of standpunt heeft. Als voorbeeld worden de Europese resolutie omtrent meertaligheid en de voortschrijdende processen van globalisering, technologisering en migratie (en hun invloed op taal, taalposities en taalgebruik) genoemd. Diezelfde personen vragen van de Nederlandse Taalunie dat ze zich zou ontwikkelen tot een organisatie die gezag uitstraalt op het vlak van "(het belang van) een goed Nederlands".

Ten aanzien van eigen georganiseerde activiteiten, projecten, enzovoort, is het volgens hen noodzakelijk dat een "gezaghebbende" Nederlandse Taalunie verschillende visies kent, exploreert, bundelt, tegenover elkaar afweegt, er een gefundeerd standpunt over inneemt en dat standpunt vervolgens uitdraagt.

Ook ter gelegenheid van brede maatschappelijke taaldiscussies zou een dergelijke organisatie op een actieve wijze standpunten, die de grondende visie uitdragen, moeten innemen en bekendmaken (onder andere in de pers). Over de meertaligheidsresolutie is bijvoorbeeld vrij veel commotie ontstaan. Sommigen vinden dat de Nederlandse Taalunie in deze materie geen duidelijk standpunt inneemt.

2.2.2 Visie en doelen in het Taalunie-verdrag

Het Taalunieverdrag is een consolidatie van een visie en een aantal afspraken die op een bepaald ogenblik werden gemaakt. Aldus vormt het Taalunieverdrag noodzakelijkerwijze een momentopname. Ook zonder dat de doelstellingen zelf ter discussie worden gesteld, spreekt het vanzelf dat de verdragstekst en de dagelijkse realiteit na verloop van tijd uit elkaar groeien.

Zo is in Vlaanderen en Nederland de beleidsmatige context van waaruit wordt geopereerd, sterk geëvolueerd. In het bijzonder is door de Belgische staatsvorming van 1988 en de Sint-Michielsakkoorden van 1993 de toenmalige “Nederlandse Gemeenschap in België” uitgegroeid tot een volwaardige deelstaat Vlaanderen, met een eigen verkozen parlement. Dit heeft de betrekkingen tussen Nederland en Vlaanderen versoepeld. Onder andere het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland is hieruit voortgekomen. Dat Verdrag bestrijkt zowel het culturele domein als de domeinen welzijn, onderwijs en wetenschappen.

Toch kan de Belgische staatsvorming, zoals die nu voorligt, een rem vormen op de uitvoering van het Taalunieverdrag. Dat verschillende deelmateries tot de bevoegdheid van verschillende overheden behoren, impliceert op dit ogenblik dat een aantal zaken een moeilijke vooruitgang ondervindt door het gebrek aan overlegstructuren of door het tijdrovende aspect van een veelheid aan overlegstructuren.

Het is niet altijd duidelijk tot waar het werkdomein van de Nederlandse Taalunie zich uitstrekt. Een aantal materies zouden voorwerp van samenwerking kunnen zijn, zowel via het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland als via het Taalunieverdrag. Het is geen eenvoudige opdracht te komen tot een duidelijke taakomschrijving van beide instanties.

Als men taal bijvoorbeeld beschouwt als “instrument van maatschappelijk verkeer”, zoals vermeld staat in het Taalunieverdrag, dan zou men ook andere talige kunsten in aanmerking kunnen nemen voor een gemeenschappelijk beleid onder auspiciën van de Nederlandse Taalunie.

Een ander voorbeeld is het onderwijsbeleid. Over die materie zijn er tussen Nederland en Vlaanderen heel wat rechtstreekse contacten die resulteren in afspraken die worden vastgelegd in de GENT-akkoorden. Uiteraard rijst dan de vraag hoe men zich – als het Taaluniematerie betreft – moet positioneren. Het betekent voor de betrokken ambtelijke en politieke niveaus dat men voortdurend op twee sporen tegelijk moet bewegen. Vlaanderen en Nederland hebben er dan voor gekozen om – als het taal betreft – in de eerste plaats niet via de GENT-akkoorden, maar wel via de Nederlandse Taalunie samen te werken.

In het Taalunieverdrag staat “de integratie op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin” als algemene doelstelling voorop. Deze algemene doelstelling is nog steeds actueel. Het begrip is echter in het Taalunieverdrag zelf niet verder geëxpliciteerd.

Als “overkoepelende term” is het begrip “integratie”, wat de betekenis betreft, sterk geëvolueerd. De term heeft een historische geladenheid en symboolwaarde, die vandaag de dag niet meer geldt.

Op dit ogenblik stapt men af van een strikte interpretatie van het begrip die refereert aan “eenvormigheid” of “uniformiteit”. Integratie wordt veeleer gezien als een instrument om de gebruiker, die centraal moet staan, beter te kunnen ondersteunen. Daarbij richt men zich veeleer op het bereiken van een zo maximaal mogelijke samenwerking.

Dat betekent voor de Nederlandse Taalunie niet dat het Nederlands geen symbolische waarde meer zou hebben. De Nederlandse Taalunie werkt echter vanuit de vooronderstelling dat ook activiteiten die ontstaan vanuit een instrumentele visie, aan de symbolische waarde van een taal kunnen en zullen bijdragen. Voor het veld is dit niet altijd even duidelijk, waardoor bij de interpretatie ervan en dus bij de uitvoering van het Taalunieverdrag, misverstanden optreden.

In artikel 4 en 5 van het Verdrag worden de aspecten opgesomd van beleid dat Nederland en Vlaanderen gemeenschappelijk voeren (artikel 4), en van beleidsdomeinen waar Vlaanderen en Nederland gezamenlijk optreden als ze dat nodig achten (artikel 5). Om deze artikelen concreet in te vullen, hebben de betrokken beleidsmakers steeds een evenwicht gezocht door het “maximaal gemeenschappelijke” af te wegen tegen het “maximaal haalbare”. Daardoor stemt de huidige realiteit niet meer volledig overeen met de beschrijving die in de artikelen wordt gehanteerd.

Eén voorbeeld is de certificering van het Nederlands. Door de gewijzigde context (instroom van nieuwkomers) is de behoefte ontstaan om ook binnen het taalgebied het Nederlands te kunnen certificeren. Ondanks het feit dat deze activiteit in “artikel 4” van het Verdrag is vermeld, organiseert Nederland het “staatsexamen Nederlands” apart.

Het Verdrag voor dit aspect aanpassen aan de reële situatie, zou betekenen dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen certificering in buiten- en binnenland. Dat is echter een onderscheid waarvan men zich gemakkelijk kan voorstellen dat het in de toekomst opnieuw overbodig wordt. Een ander voorbeeld is het beleid betreffende de neerlandistiek in het buitenland. In de praktijk is er op het vlak van neerlandistiek een zeer grote mate van gemeenschappelijkheid in het beleid van de onderwijsministers gegroeid, al betreft het artikel 5 van het Verdrag. Dat beide ministers op dit terrein niet of minder door nationale grondwetsbepalingen gebonden zijn, dat de academische vrijheid een rol speelt, en dat een aantal bevoegdheden formeel aan de Nederlandse Taalunie zijn overgedragen, is hier niet vreemd aan.

De beschrijvingen in het Verdrag zijn wel nog actueel in die zin dat bijvoorbeeld op onderwijsvlak het “gezamenlijk optreden waar gewenst” voor de beide ministers en ministeries steeds een evenwichtsoefening betekent. Onderwijs van de Nederlandse taal en letteren is slechts een onderdeel van een breder onderwijsbeleid. Beide overheden dienen hierbij bovendien de autonomie van hun onderwijsinstellingen te respecteren.

In Vlaanderen en Nederland ligt bijvoorbeeld de beslissingsbevoegdheid met betrekking tot het gebruik van leermiddelen, het opstellen van concrete leerplannen en de aan te wenden leer- en evaluatiemethodes bij de scholen zelf.

Daarbij is de onderwijsminister vaak niet de enige die beslist over het beleidsdomein. Dat is bijvoorbeeld duidelijk op het vlak van NT2, dat gedeeltelijk onder het inburgeringsbeleid valt.

Voor de Nederlandse Taalunie betekent zulks dat ze veeleer moet optreden als “aanvulling” op het afzonderlijke beleid van de Vlaamse en Nederlandse onderwijsministers. Uit het meerjarenplan 2003-2007 blijkt dat de gezamenlijke acties vooral zijn gericht op de ondersteuning van de onderwijspraktijk en op vergelijkend onderzoek.

De Taalunie kan zich in beginsel richten op twee activiteiten: ondersteunen (en bekendmaken) en zelf ontwikkelen. Waarop het zwaartepunt moet liggen, is voorwerp van overleg op het Comité van Ministers. Zonder uitspraak te doen over de wenselijkheid is het perfect denkbaar dat er een zuiver ondersteunende rol voor de Nederlandse Taalunie zou worden weggelegd. Dat moet dan echter duidelijk worden gemaakt en moet ingepast worden in een algemene visie.

Daarbij is het belangrijk dat de acties van de Nederlandse Taalunie een meerwaarde kunnen betekenen voor beide onderwijssystemen. Op een aantal punten zal daarenboven blijken dat een gezamenlijk optreden niet mogelijk is (bijvoorbeeld ten gevolge van de beleidskeuze voor het wel/niet gebruiken van centrale toetsing).

Zowel de beleidsmakers als het Algemeen Secretariaat van de Nederlandse Taalunie bevestigen dat de doelstellingen op zich, zoals ze in het Verdrag zijn geformuleerd, niet ten gronde ter discussie worden gesteld. Elke tekst is ongetwijfeld vatbaar voor meerduidige interpretatie. Ze vinden het dan ook belangrijker regelmatig te overleggen over hoe ze een en ander wensen te interpreteren (en dus om ruimte tot evolutie toe te laten) dan om een strikt kader te creëren dat vrij snel veroudert. Niet een “eenvoudige” aanpassing van de verdragstekst, maar wel een continue, contextgebonden en in overleg tot stand gekomen taakdefiniëring, zal aanleiding kunnen geven tot een verdere verbetering van de werking van de Nederlandse Taalunie.

Hoofdstuk 3

Uitwerking van de doelen in de werkvelden

3.1 Taal

Op het vlak van de taal is de integratie tussen Nederland en Vlaanderen het verst gevorderd, met de meest tastbare resultaten, zowel op het vlak van spelling, grammatica, woordenboeken, terminologie, en meer recent ook taal- en spraaktechnologie.

Sommige personen zijn de mening toegedaan dat zich op dit werkkterrein de hoofdpodracht van de Nederlandse Taalunie moet situeren:

- “De Nederlandse Taalunie doet buitengewoon nuttig werk op het vlak van taal en taalbeleid. Ze zou zich daarin nog veel meer kunnen specialiseren.”

3.1.1 Spelling

De Werkgroep Spelling onder de Raad voor Nederlandse Taal en Letteren werkt in opdracht van het Comité van Ministers aan de actualisering van de geldende Woordenlijst Nederlandse taal uit 1995. Daarvoor wordt een inventaris opgemaakt van (druk)fouten en inconsequenties in de bestaande lijst, en van nieuwe woorden die in de lijst kunnen worden opgenomen.

Daarnaast herzielt de werkgroep de leidraad uit het “Groene Boekje”.

Om onrust te voorkomen streeft de werkgroep een grote zorgvuldigheid na bij de samenstelling en de bekendmaking van de aanpassingen.

De commissie stelt vast dat er, ondanks de gekozen zorgvuldige procedure, berichten uit het veld komen dat men onvoldoende wordt gehoord.

Ook blijkt de gekozen procedure onvoldoende helder te zijn en is de besluitvorming van het Comité van Ministers over de te volgen procedure niet toegankelijk.

In dit verband wil de evaluatiecommissie ook kort aandacht besteden aan de gang van zaken rond het advies “Afkortingen en Letterwoorden” van het Taaladviesoverleg (TAO). De Vlaamse cultuurminister heeft, naar aanleiding van een vraag in het Vlaams Parlement, de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren verzocht een advies uit te brengen over het gebruik van afkortingen en letterwoorden. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren heeft deze adviesvraag doorgespeeld aan het TAO. Het uiteindelijke advies is via het Algemeen Secretariaat aan het Comité van Ministers voorgelegd.

Uit de gesprekken van de commissie blijkt dat de uiteindelijke besluitvorming over dit advies voor het TAO onhelder is. Het Comité van Ministers heeft naar aanleiding van deze zaak besloten dat eventuele adviesaanvragen vanuit een van de beide overheden altijd via het Comité van Ministers moeten lopen om goede afstemming vooraf te waarborgen. Het advies zelf is door het Comité van Ministers ter kennisgeving aangenomen, waarbij is vastgesteld dat het als een handreiking aan de taalgebruiker kan worden aangeboden (bijvoorbeeld via de bestaande websites). Beide overheden hebben daarbij de ruimte om aan dit stuk een verdere reikwijdte te geven.

3.1.2 Spraakkunst

Het huidige meerjarenbeleid heeft weinig aandacht voor grammatica.

In de afgelopen jaren is, onder andere via projectsubsidies vanuit de Nederlandse Taalunie, gewerkt aan een omvattende beschrijvende grammatica van het hedendaags Nederlands, de Algemene Nederlandse Spraakkunst. De tweede, volledig herziene en bijgewerkte druk van 1997, is sinds eind 2002 op het internet beschikbaar.

In de aanloop naar het nieuwe meerjarenplan 2003-2007 lagen verschillende voorstellen voor nieuwe projecten of voor de continuering van bestaande initiatieven op het terrein van de spraakkunst voor. De Nederlandse Taalunie had in haar ontwerp-meerjarenplan wel degelijk ruimte voor deze voorstellen vrijgemaakt. Het plan was zeer ruim opgevat, zodat er onvoldoende middelen voor beschikbaar waren. Bij de prioritering heeft het Comité van Ministers ervoor gekozen dit project als een recurrente opdracht te beschouwen, en er tijdelijk geen extra rechtstreekse ondersteuning voor te reserveren.

In het veld blijken wilde speculaties over de oorzaak van deze beslissing te bestaan. Zo wordt van de Nederlandse Taalunie beweerd dat ze de Algemene Nederlandse Spraakkunst zou beschouwen als “een product van een taalpolitiek dat zich richt op monumentenzorg” (“kijken naar het verleden en vaststellen wat er is”). De Nederlandse Taalunie zou voorbijgaan aan de centrale functie van grammaticaregistratie en onderzoek naar grammatica(le ontwikkelingen) als instrument om effectief met het Nederlands te kunnen omgaan.

Noch voor de speculaties over de genomen beslissing, noch voor de beeldvorming over de Nederlandse Taalunie is er een objectieve grond. Wel blijkt hieruit dat de besluitvorming voor het veld onhelder is geweest.

3.1.3 Woordenboeken

A Commissie Lexicografische Vertaalvoorzieningen

De Commissie Lexicografische Vertaalvoorzieningen (CLVV) bepaalt haar beleid autonoom van de Nederlandse Taalunie en is daarvoor direct verantwoording verschuldigd aan de onderwijsministers van Vlaanderen en Nederland.

De CLVV spreekt met zeer veel voldoening over de samenwerking met de Nederlandse Taalunie. Zij prijst in het bijzonder de duidelijkheid en transparantie van beleidsvoering van de Nederlandse Taalunie, wat de noodzakelijke afstemming van activiteiten zeker ten goede komt.

B Instituut voor Nederlandse Lexicologie

Voor een instelling als het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL), met subsidiestromen uit Nederland en Vlaanderen, werkt een intergouvernementele verdragsorganisatie als de Nederlandse Taalunie naar wens. Alle juridische en financiële aspecten die met een dergelijke Vlaams-Nederlandse samenwerking samenhangen, kunnen in de ogen van het INL niet beter behartigd worden dan door een instelling die daartoe speciaal in het leven is geroepen.

3.1.4 Terminologie

Er wordt benadrukt dat het terminologie-initiatief vrij uniek is in de Europese wereld van organisaties die zich met taalbeleid bezig houden. In andere Europese landen wordt het taalbeleid meestal vanuit een culturele invalshoek benaderd (waarin het moeilijker is om een op de maatschappelijke realiteit gericht terminologiebeleid in te passen).

3.1.5 Taal- en spraak-technologie

De afgelopen jaren hebben de Nederlandse en Vlaamse overheid veel geïnvesteerd in de totstandkoming van digitale taalcorpora. Die werden soms binnen de Taalunie, soms daarbuiten ontwikkeld. Het is belangrijk dat deze corpora ook na afronding van de projecten beheerd worden en toegankelijk blijven.

De Nederlandse Taalunie zet ten behoeve van het beheer, het onderhoud en het beschikbaar stellen van deze corpora een centrale op voor taal- en spraaktechnologie, waarin verschillende bestanden ondergebracht worden. Ook worden hierin verschillende materialen, expertises en centra samengebracht. Door verschillende bronnen te integreren en synergie na te streven wordt kostenbesparend gewerkt en kunnen zaken die voor alle bronnen gelden (bijvoorbeeld regelingen met betrekking tot auteursrecht), gezamenlijk geregeld worden. Ook wordt gewerkt aan de totstandkoming van nieuwe bestanden.

3.1.6 Nederlands in Europa

Volgens het Verdrag moeten Vlaanderen en Nederland op politiek niveau de positie van het Nederlands in de Europese Unie verdedigen via de Nederlandse Taalunie. Dat gebeurt onvoldoende of niet. Het dateert van het Nederlandse voorzitterschap in 1997 dat hier nog expliciete aandacht voor was.

De evaluatiecommissie verneemt dat de positie van het Nederlands bij de voorbereiding van het komende Nederlandse voorzitterschap wel degelijk voorwerp van discussie is. In een recent gesprek met de Vlaamse minister-president heeft de Nederlandse minister-president aangegeven dat hij rekening wil houden met het Vlaamse standpunt hierin, maar dat hij voor een pragmatische lijn zal kiezen. Het beleid waarvoor de Nederlandse regering kiest, staat los van het beleid dat de Nederlandse Taalunie voert.

De Nederlandse Taalunie zelf heeft op Europees vlak nauwelijks sturingsmogelijkheden. Haar enige middelen zijn de kracht van het betoog en de voortdurende pogingen om een aantal items met betrekking tot de positie van het Nederlands onder de aandacht te brengen.

Toch vergroot de veranderende maatschappelijke context niet alleen de mogelijkheden tot een meer gezamenlijk optreden, hij vereist ook een nieuw taalbeleid binnen Nederland en Vlaanderen, en binnen en buiten Europa. De oprichting van een Europees platform voor taalbeleidsinstellingen (EFNIL) vormt een gelegenheid om de positie van het Nederlands te versterken. De Nederlandse Taalunie neemt, als mede-initiatiefnemer, een vooraanstaande positie in binnen deze federatie. De oprichting van EFNIL is een van de eerste tastbare resultaten van een advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. Benadrukt wordt dat deze jonge organisatie de kans moet krijgen om uit te groeien tot een centraal aanspreekpunt en een invloedrijke speler op het vlak van een Europees taalbeleid.

Sommigen waarschuwen er echter voor dat het nationale eigenbelang van de landen in het EFNIL participeren, niet onderschat mag worden en vinden het zelfs noodzakelijk dat de positie van het Nederlands in Europa expliciet op de agenda wordt geplaatst tijdens het komende Nederlandse voorzitterschap.

3.2 Letteren

Het letterendomein is zeer gevarieerd. In het meerjarenplan 2003-2007 bestaat de opdracht van de Nederlandse Taalunie erin te komen tot een meer gestroomlijnd letterenbeleid. Ze moet daarbij vertrekken vanuit dezelfde algemene visie: het centraal stellen van de taalgebruiker.

Het doel en de werkwijze van de Nederlandse Taalunie op dit terrein zijn, vrij vertaald uit het Verdrag, de bevordering van aandacht voor en behoud van het literaire Nederlandstalige erfgoed, waarbij Vlaanderen en Nederland gezamenlijk optreden als één en hetzelfde taalgebied. Er wordt gestreefd naar een optimale samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen op basis van wat ze beiden samen als maximaal haalbaar beschouwen. In de praktijk betekent dat de ondersteuning vanuit de Nederlandse Taalunie aan gemeenschappelijke projecten (bijvoorbeeld 'Inktaap') en gemeenschappelijke opinie- en beleidsvorming (bijvoorbeeld leesbevordering).

Een algemene vaststelling is dat er binnen dit werkgebied, in tegenstelling tot het werkgebied "taal", veel minder sprake is van "integratie". Minstens gedeeltelijk ligt de oorzaak hiervan bij asymmetrische structuren, niet-vergelijkbare budgetten en een aantal historische tradities binnen het letterenbeleid.

Toch wordt ook op dit vlak, vanuit het beleid, blijvend gestreefd naar verdere integratie. Zo zijn in Vlaanderen onlangs het Vlaams Fonds voor de Letteren (1999) en de Vlaamse Stichting Lezen (2001) opgericht. De Vlaamse beleidsbrief Letteren 2000 spreekt over "een geleidelijke en systematische integratie van het Nederlands en Vlaams letterenbeleid".

Dat verloopt niet altijd volgens de wensen van het veld:

- "In de loop van de jaren (...) is de Nederlandse Taalunie geëvolueerd tot een strak ambtelijk apparaat dat zich te weinig inventief en soepel opstelt ten aanzien van instellingen die al decennialang de zorg voor en de verspreiding van onze taal en letteren behartigen. Ambtelijke bemoeizucht staat vaak inspirerende benadering in de weg. Enthousiasme en professionaliteit worden onvoldoende gecombineerd. Dat de Nederlandse Taalunie bovendien de neiging vertoont om goed functionerende en zelfstandige instellingen onder haar "gezag" te willen brengen, is een ontwikkeling die nadelig is voor de creativiteit en de dynamiek van deze instellingen."

Het Comité van Ministers heeft het streven naar een gemeenschappelijk letterenbeleid opgenomen in het meerjarenbeleidsplan. Op 13 oktober 2003 heeft het Comité van Ministers een besluit getroffen dat de krachtlijnen van een gezamenlijk Vlaams-Nederlands letterenbeleid vaststelt. Naar aanleiding van de vermelding van het letterenbeleid in het meerjarenbeleidsplan, bereidt de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren een advies voor aanknopingspunten kan aanreiken voor de integratie van het bestaande beleid en de ontwikkeling van een nieuw gezamenlijk beleid op het vlak van de Letteren.

De commissie sprak met verschillende vertegenwoordigers uit het letterenveld. Uit die gesprekken komen evenzoveel meningen naar voren over hoe de Nederlandse Taalunie met de doelstelling zou moeten omgaan. Globaal gesproken tekenen zich twee stromingen. Enerzijds lijkt een aantal gesprekspartners de Nederlandse Taalunie te beschouwen als een "concurrent" op een werkterrein dat zij als het hunne claimen. Zij stellen onomwonden dat de Nederlandse Taalunie zich moet beperken tot een ondersteunende (in de betekenis van "geldverstreckende" rol) en nauwelijks of niet actief moet sturen op basis van een beleidsvisie. Ze beschouwen het beleid als hun eigen verantwoordelijkheid. Eventueel zien zij in de ondersteuning door de Nederlandse Taalunie een extra kans om hun eigen activiteiten meer voor het voetlicht van het grote publiek te brengen. Anderzijds nemen een aantal deelnemers een tussenpositie in. Zij beschouwen de Nederlandse Taalunie vooral als een netwerkorganisatie die tegelijkertijd verantwoordelijk is voor het afbakenen en bewaken van de achterliggende uitgangspunten, het stimuleren volgens bepaalde beleidskeuzes en het coördineren van activiteiten in beide landen.

Geen enkele deelnemer is van mening dat de Nederlandse Taalunie op dit vlak een voortrekkersrol moet spelen. Ook het Algemeen Secretariaat geeft trouwens expliciet aan deze rol niet te ambiëren.

De Taalunie moet ook actief op zoek gaan naar wat haar rol in het bereiken van die doelstellingen dan wél is. Vooral de afbakening van verantwoordelijkheden tussen het letterenveld (zie hierboven) en de Nederlandse en Vlaamse overheid is belangrijk. Waar de verantwoordelijkheden van de overheid decentraal zijn gelegd, wordt centrale inmenging vanwege de Nederlandse Taalunie grosso modo als onwenselijk beschouwd.

Zo is van Nederlandse zijde terughoudend gereageerd op de intentie van het Algemeen Secretariaat om als 'derde veldpartij' invloed uit te oefenen op de wijze van samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland inzake de promotie van Nederlandstalige literatuur in het buitenland. Op dat vlak zijn, namens de respectieve overheden, al het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds en het Vlaamse Fonds voor de Letteren actief.

Van Vlaamse auteurszijde en vanuit het Nederlands Literair Produktie- en Vertalingenfonds wordt een gezamenlijke promotie door of samen met de Nederlandse Taalunie bepleit, zowel naar het buitenland als actief naar de nationale media. Ook andere gesprekspartners beschouwen het net wél als een typische Taalunieverantwoordelijkheid om de zichtbaarheid van de literatuur te bevorderen via een letterenbeleid. Hiermee wordt geen invloed uitgeoefend op de creatie van literatuur (een taak voor de Fondsen), maar wordt op een constructieve wijze bijgedragen aan een gemeenschappelijke presentatie van het Nederlandstalige literatuurveld.

Op het terrein van de leesbevordering zal de Nederlandse Taalunie op drie fronten activiteiten ontplooiën die passen in het kader van de prioritering binnen het Meerjarenplan 2003-2007. Concreet zal vanuit het Algemeen Secretariaat aandacht worden besteed aan de volgende activiteiten:

- een conceptueel kader voor leesbevordering, waarbij de lezer (en niet het boekenaanbod of de culturele doelstelling) centraal staat;
- een gemeenschappelijke Nederlands-Vlaamse presentatie van (digitale) informatie over literatuur en lezen;
- het stimuleren van uitwisseling tussen Vlaamse en Nederlandse lezers om zodoende gemeenschappelijk literaire ervaringen op te doen.

Om aan te geven dat er ook zaken goed lopen op het letterenterrein, wil de commissie kort de geschiedenis van het Steunpunt Literair Vertalen aanhalen.

Het Steunpunt is in 2001 opgericht om gestalte te geven aan de kwalitatieve kant van het literaire vertalingenbeleid. Dit is geen plotse beslissing. Al tien jaar geleden heeft de Nederlandse Taalunie vastgesteld dat de gemiddelde kwaliteit van literaire vertalingen te wensen overliet en dat de problemen veeleer groter leken te worden dan kleiner. De Nederlandse Taalunie heeft hier iets aan proberen te doen door een aantal jaren zelf professionaliseringsinitiatieven op te zetten. Na verloop van tijd heeft de Nederlandse Taalunie een Nederlands-Vlaams samenwerkingsverband opgericht dat de uitvoering van dit beleid op zich neemt. Dat het probleem al tien jaar geleden werd vastgesteld en dat er, na een experimentele periode, is overgegaan tot de oprichting van het Steunpunt, kan worden gezien als een voorbeeld van beleidsvoering waarbij de Nederlandse Taalunie de geciteerde “tussenpositie” inneemt.

Het Steunpunt zelf is ook zeer positief over het feit dat de Nederlandse Taalunie mee de onafhankelijkheid van het Steunpunt ten aanzien van de andere actoren in het veld garandeert en dat het samenwerkingsverband regelmatig wordt geëvalueerd.

Een gelijksoortig positief verhaal kan vermeld worden betreffende de nieuwe Literatuurgeschiedenis. Hierin wordt de geschiedenis van de Nederlandse literatuur in Vlaanderen en Nederland vanaf de Middeleeuwen tot en met de twintigste eeuw beschreven. Het initiatief voor deze geschiedenis lag bij de Nederlandse Taalunie, die ervoor gezorgd heeft dat Vlaamse en Nederlandse wetenschappers gezamenlijk iets tot stand brengen.

Over de meerwaarde van een Vlaams-Nederlandse samenwerking wordt in de gesprekken een enkele keer melding gemaakt van een gebrek aan expliciete visie (volgens het brede veld). Men vraagt zich af of deze samenwerking de extra inspanning wel waard is. Verschillende keren wordt vermeld dat het ‘centrale niveau’ de verschillen in taal en cultuur, die er in de praktijk zijn, zou onderschatten.

Er worden met andere woorden vragen gesteld bij de basisvooronderstelling van het Verdrag, dat de Nederlandse taal een ondeelbaar cultureel erfgoed zou zijn.

De veldorganisaties daarentegen (met name de letterenfondsen) geven aan dat ze vanzelfsprekend en structureel samenwerken en daartoe de Nederlandse Taalunie niet nodig hebben. Anderen merken op dat deze samenwerking niet zo duidelijk waarneembaar is.

Wel wordt vastgesteld dat nogal wat materies voor auteurs grensoverschrijdend zijn, bijvoorbeeld de wederzijdse vertegenwoordiging van auteurs in de bibliotheken. In Vlaanderen gaat 70% van de leensubsidie naar Nederlandse auteurs.

Soms wordt een fusie van de letterenfondsen aangeraden, maar nog vaker wordt die afgeraden. Dit laatste omwille van de nationale organisatiekenmerken van de fondsen. Ze zijn onderdeel van twee verschillende beleidsvoerende en subsidieverstrekende systemen. Hieruit onderdelen proberen samen te brengen is een uiterst ingewikkelde operatie, waarvan de meerwaarde niet automatisch is aangetoond. Het is belangrijker dat de fondsen zeer goed van elkaars werkzaamheden op de hoogte zijn en goede afspraken maken over de raakvlakken van hun werking.

3.3 Onderwijs van en in het Nederlands

A Neerlandistiek

A1 Uitgangspunten en doelstellingen

Met betrekking tot de universitaire neerlandistiek hebben Nederland en Vlaanderen al kort na de ondertekening van het Taalunieverdrag een gemeenschappelijk beleid gevoerd via de Nederlandse Taalunie. De zichtbaarheid van dit gemeenschappelijke beleid voor de betrokken overheden heeft gezorgd voor een stijging van de geïnvesteerde middelen. Aldus is via het Verdrag méér tot stand gekomen dan beide landen wellicht individueel hadden kunnen realiseren.

De overdracht van de organisatie in Vlaanderen en Nederland van “Zomercursussen Nederlandse Taal en Cultuur voor buitenlandse studenten” is van recentere datum.

Het ondersteuningsbeleid van de Nederlandse Taalunie ten aanzien van de buitenlandse docentschappen is succesvol. Dat blijkt uit de vooruitgang die geboekt is op de volgende terreinen.

- Het aantal landen en instellingen waar een universitaire studie Nederlands wordt aangeboden (momenteel 230 instellingen in 43 landen) is toegenomen. De stijgende vraag is onder andere te danken aan acties van het Algemeen Secretariaat voor het behoud en de promotie van de leerstoelen.
- Er is een algemeen beleid ten aanzien van de neerlandistiek extra muros (NEM) tot stand gekomen. Enkel voor Indonesië is er nog een afzonderlijk beleid. Regionale accenten of maatwerk vinden plaats binnen het algemene kader. Er is een subsidiesystematiek uitgewerkt voor de NEM waar het Algemeen Secretariaat zich consequent aan houdt.
- Sinds 2000 is een goed compromis bereikt tussen de coördinerende rol van de Nederlandse Taalunie en de inpassing in de grote beleidslijnen van het Vlaamse buitenlands beleid met betrekking tot de beurzensystematiek voor de organisatie van “Zomercursussen Nederlandse Taal en Cultuur” in Vlaanderen.
- De organisatie van docentencursussen loopt goed met onder andere een evenwicht tussen het aanbod in Nederland en Vlaanderen. Alleen over het toelatingsbeleid lijkt geen heldere informatie te zijn uitgewisseld met het NEM-veld.
- Het proefproject “student-assistenten” was een passend initiatief van het Algemeen Secretariaat. Daarbij zijn Vlaamse en Nederlandse Erasmusstudenten ingeschakeld als taalassistenten Nederlands in het buitenland. Vanaf het academiejaar 2003-2004 maakt dit deel uit van het algemene beleid.

Ook uit het “veld” kan tevredenheid worden waargenomen met betrekking tot de rol die de Nederlandse Taalunie opneemt op het vlak van neerlandistiek extra muros. Er wordt verwezen naar significante financiële steun, correcte samenwerking, weloverwogen coördinatie, openheid en respect, en ondersteuning die is afgestemd op specifieke behoeften. De vraaggestuurde werking van de Nederlandse Taalunie kan op veel bijval rekenen:

- “De samenwerking met de Taalunie kan niet anders dan goed worden genoemd: er waren heldere afspraken, toezeggingen werden nagekomen en ook bij tegenvallers stelde de Taalunie zich meestal ruimhartig op. Door deze opstelling van de Taalunie kon het veld, de docenten Nederlands in het buitenland, goed worden bediend, hetgeen ook door het veld, getuige o.a. de evaluaties van de colloquia, wordt onderkend.”
- “(...) de zomercursus voor Nederlandse taal en cultuur (...) Ook hier is de samenwerking zeer plezierig en effectief. Zonder dat er allerlei bureaucratische rompslomp aan te pas komt, zijn de taakverdeling en taakuitvoering helder en goed. Uit de jaarlijkse evaluaties blijkt dat de overgrote meerderheid van de cursisten zeer enthousiast is over zowel inhoud van de cursus als over de organisatie ervan.”

Als knelpunt wordt aangedragen dat door de Taalunie ondersteunde gastdocentschappen een te groot verzorgingsgebied hebben. De inspanningen van de gastdocent zouden daarmee onvoldoende ten goede komen aan één ontvangende leerstoelgroep. Het resultaat zou zijn dat de belangstelling voor gastdocentschappen afneemt.

Op de volgende punten wordt het beleid verder uitgewerkt zoals aangegeven in het meerjarenplan 2003-2007:

- uitwerken van een bezwaarprocedure voor de subsidiesystematiek, vanuit het oogpunt van zorgvuldigheid. Overigens is er over de afgelopen jaren slechts één klacht ingediend;
- afspraken van de Nederlandse Taalunie met de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN). Deze netwerkorganisatie werkt voor de lectoren in het buitenland;
- grotere aandacht voor een regionale benadering (bijvoorbeeld: Comeniusnetwerk in Centraal- en Oost-Europa, samenwerkingsverband in de Scandinavische landen), die het rendement van de individuele docentschappen ten goede kan komen. De Nederlandse Taalunie zal de samenwerking tussen lectoraten nog meer aanmoedigen;

- verduidelijking van de rol van het Steunpunt Nederlands als Vreemde Taal als uitvoerder van projecten, meer bepaald op het vlak van leermiddelenontwikkeling. Een verduidelijking is ook noodzakelijk in de taakverdeling van het Steunpunt en de centrale voorziening die voor de grensgebieden ingesteld zal worden.

Dat de Nederlandse Taalunie volgens haar meerjarenplan moet werken aan een beter afsprakenkader met de IVN, heeft de IVN blijkbaar als bedreigend ervaren. Sommigen gewagen van een “eenzijdig ter discussie stellen van de werkrelatie” (door de Nederlandse Taalunie) en zelfs van een “overnamestrategie”.

Het Algemeen Secretariaat overlegt met de IVN over de mogelijke overname door de Taalunie van taken die de IVN nu voor haar leden vervult.

Omdat ook de ambassades en consulaten en (waar er aanwezig zijn) de Vlaamse vertegenwoordigingen een culturele functie hebben, is het belangrijk dat bewindslieden en administraties die betrokken zijn bij het buitenlands beleid, goed geïnformeerd zijn en dat er afstemming plaatsvindt. Een circulaire of rondzendbrief kan bijdragen aan de bekendheid van de taken en rollen van de Taalunie bij het personeel op de posten.

De samenwerking tussen de Nederlandse Taalunie en de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek kan een grote meerwaarde hebben omdat beide organisaties complementair werken. De deskundigheid van het IVN ligt immers bij de vertegenwoordiging van haar leden en hun praktische en inhoudelijke ondersteuning. De Nederlandse Taalunie kan zich erop toelagen de activiteiten van de IVN in te passen in een breder taalpolitiek kader.

A2 Relatie met neerlandistiek “intra muros”

Zowel in de intramurale als de extramurale neerlandistiek vormt taalkunde (en taalkundig onderzoek) een zeer ruim kennisdomein, zowel op het “zuivere” als op het “toegepaste” vlak.

Intramuraal wordt veel wetenschappelijk onderzoek gedomineerd door een theoretische vraagstelling en het zoeken naar nieuwe kennis en inzichten. Extramuraal is de traditie ontstaan taalkundig om onderzoek te laten voortvloeien uit vragen uit de lespraktijk.

De indruk bestaat dat nieuwe kennis over de Nederlandse taal die “extra muros” geproduceerd wordt, “intra muros” weinig bekendheid geniet en weinig wordt gebruikt.

Als men echter van een “internationale neerlandistiek” wil kunnen spreken, is een eerste vereiste dat er voldoende contacten en samenwerking tussen de betrokken taalkundigen bestaat, waar ook ter wereld. Dat wordt beschouwd als een belangrijke strategische prioriteit voor de IVN.

B “Nederlands als Vreemde Taal” in het buitenland (niet-universitair onderwijs), i.c. de grensgebieden

Pas sinds 2001 besteedt de Nederlandse Taalunie voluit aandacht aan het Nederlands in het primair of basis-, secundair en volwassenenonderwijs in het buitenland. De vier grensgebieden (Noord-Frankrijk, Franstalig België, Noordrijnland-Westfalen en Nedersaksen) hebben daarbij prioriteit omdat de behoefte aan Nederlandse taalvaardigheid daar het grootst is.

Het meerjarenplan 2003-2007 voorziet in een versterking van het beleid in de grensgebieden. Er komt een centrale voorziening voor documentatie, informatie en deskundigheidsbevordering voor docenten in de grensgebieden. Daarnaast zal de samenwerking met de bevoegde overheden in de grensgebieden vooral betrekking hebben op de volgende punten:

- promotie van het onderwijs Nederlands;
- lokale na- en bijscholing van leerkrachten;
- vorming van netwerken van docenten;
- ontwikkeling van leermaterialen.

Ook hier is het uitgangspunt de behoefte van de lerende en is het perspectief dat van een sociaal taalbeleid. Naast algemene ondersteuning is er ruimte voor maatwerk (ondersteuning toegespitst op de specifieke situatie per regio).

Voor Vlaanderen is dat van bijzonder belang voor het onderwijs Nederlands in de regio Nord– Pas-de-Calais. Vlaanderen heeft historische, economische en culturele banden met deze aangrenzende regio. In deze regio kan Nederlandse taalvaardigheid voor jongeren en volwassenen een troef zijn bij het zoeken naar werk en in sociale contacten met Nederlandssprekenden. Zonder dat het Nederlands wordt opgedrongen, kan dus worden aangesloten bij de behoefte van een aantal inwoners en kan het Nederlands in de regio een emancipatorische rol vervullen.

Het Vlaamse beleid en het beleid van de Nederlandse Taalunie lopen hier grotendeels gelijk. De Nederlandse Taalunie is daarbij een goed instrument om de diversiteit aan cursussen Nederlands te structureren.

Cruciaal is het overleg met de bevoegde Franse instanties die uiteindelijk het beleid ter plaatse bepalen: de Inspection Académique voor het leerplichtonderwijs, het Rectoraat voor de beroepsopleidingen, de lerarenopleidingen aan de universiteit Lille III, de aanbieders van cursussen voor volwassenen. Het zich inwerken in het Franse netwerk van overheidsinstanties in een relatief uitgestrekte regio zoals Nord– Pas-de-Calais is geen sinecure en vergt tijd. Hier is heel wat vooruitgang geboekt. De samenwerkingsovereenkomsten met de overheden in de grensgebieden die voor het najaar van 2003 zijn gepland, zijn onontbeerlijk om de samenwerking te bevorderen.

Een dergelijk overleg vindt plaats in een ruimer kader dan dat waarvoor de Nederlandse Taalunie bevoegd is. Zo bevatten afspraken over uitwisselingsprojecten tussen Vlaamse en Noord-Franse scholen een aantal regelingen die het taalaspect overstijgen (afstemming van subsidieprocedures, verzekeringen, begeleiding, vervanging van leerkrachten, ...). Taalgerichte projecten moeten binnen deze algemene regeling plaatsvinden.

Een ander voorbeeld van de noodzaak aan een plaatsing van activiteiten in een ruimer kader vindt men in het principe van de wederkerigheid waarop bilaterale overeenkomsten zijn gebaseerd. De Franse overheid, die het onderwijs Nederlands in de betrokken regio ondersteunt, hecht veel belang aan het in stand houden van het Frans als eerste vreemde taal in het Vlaamse onderwijsveld. Dat aspect valt onder de bevoegdheid van de Vlaamse minister, bevoegd voor het onderwijs, en is geen aangelegenheid voor de Nederlandse Taalunie.

Ook in Nederland wordt hetzelfde fenomeen geconstateerd bij contacten met de Duitse deelstaten. Er blijkt veelal een verschil van perceptie te zijn in de vraag-, dan wel aanbodgerichtheid van de ondersteuning vanwege de Taalunie. De notie ‘taalgebruiker centraal’ vergt de nodige uitleg. Nederland voert zelf geen specifiek beleid ten aanzien van het Nederlands in de grensgebieden, maar laat dit nadrukkelijk over aan de Nederlandse Taalunie. Daarmee worden tripartiete afstemmingskwesties voorkomen.

C “Nederlands als moedertaal” in het buitenland

Het Nederlands als moedertaal aan Nederlandstalige personen in het buitenland (de zogenaamde “expats”) vormt momenteel geen aandachtspunt binnen de Nederlandse Taalunie.

Een werkgroep ad hoc buiten de Nederlandse Taalunie (met vertegenwoordiging van de administratie Onderwijs in Vlaanderen, de administratie Onderwijs, Cultuur, Wetenschap in Nederland en de stuurgroep “Nederlands Onderwijs in het Buitenland”) bekijkt de rol van de (Nederlandse) Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland op dit complexe terrein.

3.3.2 Binnen het taalgebied

A Visie en doelstellingen

Onderwijs is een materie die in artikel 5 van het Taalunieverdrag vermeld staat. De Nederlandse Taalunie richt zich bij haar werkzaamheden op de ontwikkeling van referentiekaders en uitgangspunten voor de verschillende aspecten van het onderwijs Nederlands.

Gezien het grondwettelijke principe van vrijheid van onderwijs (artikel 23 in Nederland en artikel 24 in België), is er terughoudendheid om in te grijpen in dit beleidsdomein. Hierdoor zijn de mogelijkheden van de Nederlandse Taalunie om op dit domein sturend op te treden, beperkt.

Een globale visie op de invulling van het artikel met betrekking tot onderwijs is enkel impliciet herkenbaar. Dit gebrek aan kader zorgt ervoor dat verschillende initiatieven, binnen en buiten de Nederlandse Taalunie, naast elkaar worden georganiseerd, terwijl er minstens overleg zou moeten zijn en er soms sprake blijkt te zijn van sterke inhoudelijke overlappingsen. Ook is het niet duidelijk aan welke onderwerpen de Nederlandse Taalunie aandacht wil geven en hoever ze daarin wil gaan.

De Vlaamse beleidsbetrokkenen erkennen dat dit probleem minstens gedeeltelijk in stand gehouden wordt door een gebrek aan netwerking met al diegenen die betrokken zijn bij de Nederlandse Taalunie en bij taalinitiatieven. Er is binnen Vlaanderen ook op beleidsniveau nog te veel onduidelijkheid over wat iedereen doet binnen het grote netwerk dat de Nederlandse Taalunie is.

Het Nederlandse beleid wil de Nederlandse Taalunie hierbij in hoge mate vrijlaten om de samenhang binnen het onderwijs Nederlands te bevorderen.

Ook is er behoefte aan een aantal duidelijke doelstellingen waarbinnen de onderwijsgerelateerde initiatieven van de Nederlandse Taalunie kunnen worden geplaatst.

Er dient voor gezorgd te worden dat elk initiatief van de Nederlandse Taalunie dat zich op het onderwijsveld richt, ook een expliciete meerwaarde heeft voor dat onderwijsveld. Pas als een dergelijke doelstelling (mee) wordt gerealiseerd, wordt ook de kans reëel dat het initiatief in dat onderwijsveld succesvol is.

“Inktaap”, een leesbevorderingsproject dat gericht is op leerlingen in het secundair onderwijs, is illustratief voor dit probleem. Er is een discrepantie tussen de concrete uitwerking en de achterliggende (impliciete visie). De Nederlandse Taalunie beschouwt leesbevordering als materie voor het domein Letteren. Tegelijkertijd is het onderwijsveld de primaire doelgroep (wellicht en terecht om het potentieel grotere bereik dan bijvoorbeeld via de sector Jeugd).

Opdat de onderwijssector een dergelijk project zou oppikken en er actief aan zou meewerken, is het noodzakelijk dat het project een duidelijke meerwaarde heeft om de bestaande onderwijsdoelstellingen te realiseren. Deze onderwijsdoelstellingen behelzen de technische leesbevordering, de bevordering van literatuurcompetentie en de bevordering van het leesplezier. Mede door de positionering binnen het domein Letteren, heeft de Nederlandse Taalunie ervoor gekozen het begrip “leesbevordering” te begrijpen als “het bevorderen van het leesplezier”. Het belangrijke Vlaams-Nederlandse aspect krijgt daarbinnen vorm door ervoor te zorgen dat er uitwisseling is van leeservaringen en boeken uit het hele taalgebied.

Net omdat onderwijs onder artikel 5 van het Taalunieverdrag valt, is de Nederlands-Vlaamse samenwerking op dit vlak het resultaat van een keuze die telkens opnieuw moet worden gemaakt. De commissie stelt vast dat er in het veld vragen leven over de meerwaarde van een dergelijke samenwerking. Er zijn signalen dat de taal- en cultuurverschillen tussen Vlaanderen en Nederland vrij groot zijn, wat samenwerking in de klaspraktijk sterk zou bemoeilijken.

B Dialoog

Op het vlak van netwerking is een belangrijke rol weggelegd voor de twee platforms die de Nederlandse Taalunie heeft gecreëerd: het Platform Onderwijs Nederlands en het Platform Nederlands als Tweede Taal. Er kan worden vastgesteld dat deze fora kwalitatief hoogstaand werk leveren en dat de platforminterne werking op grote tevredenheid van de deelnemers kan rekenen. De aanwezigheid van specialisten in het veld in deze platforms vormen hiervoor een garantie. Het is dan ook belangrijk dat de Nederlandse Taalunie te allen tijde een beroep kan blijven doen op dergelijke specialisten.

Het Platform Onderwijs Nederlands heeft een zekere bekendheid verworven bij het ‘middenveld’ (begeleiders, ontwikkelaars, opleiders en nascholers). Het wegvallen van de in het verleden georganiseerde “methodeconferenties” wordt door dat middenveld beschouwd als het verlies van een belangrijk forum om met het veld te communiceren.

Ook hier kan worden vastgesteld dat de Nederlandse Taalunie minstens de indruk wekt niet systematisch de werkzaamheden te volgen. Het lijkt voor buitenstaanders bijna “van het toeval” af te hangen of bepaalde afspraken die gemaakt zijn binnen de platforms, ook worden gevolgd en uitgevoerd. En ook hier ontbreekt (gedeeltelijk) de aandacht voor de presentatievorm en de bekendmaking van resultaten.

Een aantal mensen stelt kritische vragen bij het feit dat de benoeming van leden van dergelijke overlegplatforms een exclusieve bevoegdheid van het Algemeen Secretariaat lijkt te zijn. Het blijkt niet eenvoudig te zijn om nieuwe leden voor het Platform Onderwijs Nederlands te werven. Er bestaat een rooster van aftreden. Voor het Algemeen Secretariaat is het soms moeilijk om vervangende leden voor het Platform Onderwijs Nederlands uit de representatieve aandachtsvelden te vinden die bereid zijn plaats te nemen in het Platform Onderwijs Nederlands.

Hierbij stelt de commissie vast dat de evolutie binnen de Nederlandse Taalunie en het Comité van Ministers blijkbaar aanleiding heeft gegeven tot een tegenbeweging. De leden van de platforms werden in het verleden door het Comité van Ministers aangesteld. Omdat de platforms in eerste instantie fungeren als een denktank voor het Algemeen Secretariaat en het Algemeen Secretariaat om haar betere kennis van het veld bovendien werd beschouwd als meer deskundig terzake, worden sindsdien nieuwe leden benoemd door de algemeen secretaris. Hierbij wordt steeds een evenwicht nagestreefd in vertegenwoordiging van verschillende disciplines, instellingen, generaties, Nederlanders – Vlamingen, enzovoort. Nieuwe leden worden soms voorgedragen door de zittende leden. Nu blijkt dat sommigen kritiek hebben op de onafhankelijkheid waarmee het Algemeen Secretariaat in deze materie optreedt. Het kan wenselijk zijn om een vertegenwoordiger vanuit de beleidsvoering in het platform te benoemen.

C Uitvoering en resultaten

In algemene zin is het duidelijk dat de Nederlandse Taalunie heel wat waardevolle en kwalitatief hoogwaardige producten ten behoeve van het onderwijs beschikbaar stelt. Dit wordt bevestigd door de beleidsvoorbereidende ambtenaren van beide landen en het wordt expliciet vermeld door de overgrote meerderheid van personen met wie de evaluatiecommissie heeft gesproken.

Ook hierbij wordt uitgegaan van de algemene visie, die de taalgebruiker en een sociaal taalbeleid centraal stelt. Er kunnen echter vragen gesteld worden in welke mate deze producten er ook in slagen effect te sorteren in het onderwijsveld.

Er zijn aanwijzingen dat deze effecten gering zijn. Hiertoe kan verwezen worden naar het beperkte aantal kandidaturen voor de onderwijsprijs, alsook naar de veeleer beperkte aandacht voor het “Inktaap”-initiatief. Een mogelijke verklaring voor de veeleer geringe effecten in het onderwijsveld, is het feit dat de Nederlandse Taalunie het onderwijsveld op dit ogenblik niet als rechtstreeks belanghebbend lijkt te beschouwen. Er worden geen eindproducten geleverd die gericht zijn op onmiddellijk gebruik in onderwijsverband. De Nederlandse Taalunie richt haar productie veeleer op het tussenniveau (lerarenopleiders, vakdidactici, inspectie). Binnen het Taalunieverson wordt de leerkracht echter wel rechtstreeks aangesproken. Maar ook door de verscheidenheid aan initiatieven, die los van elkaar lijken te staan en soms binnen, soms buiten de Nederlandse Taalunie gesitueerd kunnen worden, vaak met een werking of resultaten die elkaar overlappen, wordt de mogelijkheid op het creëren van een echt effect in het onderwijsveld ongetwijfeld kleiner. Door het onderwijsveld zelf wordt dat laatste wellicht niet als een apart probleem ervaren, maar het gebrek aan coherentie en aan een organisatie die duidelijk het voortouw neemt, draagt wellicht bij tot de gebrekkige beeldvorming over de Nederlandse Taalunie.

D Communicatie en promotie

Algemeen kan gesteld worden dat het brede onderwijsveld binnen het taalgebied de Nederlandse Taalunie niet kent. Dat geldt in het bijzonder voor de onderwijzer in het basisonderwijs. Als men de Nederlandse Taalunie al kent, dan beperkt die kennis zich tot een vage notie over de werkzaamheden met betrekking tot het Groene Boekje. Ook de lerarenopleiding (hogere onderwijs) is onvoldoende vertrouwd met het werk van de Nederlandse Taalunie. Informatie over zowel de specifieke initiatieven als over de algemene werking en de resultaten van overlegprocessen sijn onvoldoende door tot in het onderwijsveld.

Hoewel hier zeker sprake is van een verband met de wijze waarop de “gemiddelde leerkracht” naar de eigen professionaliteit (sbevordering) kijkt, is het duidelijk dat er nog stappen kunnen worden gezet om het werk van de Nederlandse Taalunie op een actieve manier en doelgroepsgericht ruimer bekend te maken. Uitzondering op dit algemene beeld zijn de vakdidactici Nederlands (universitaire opleidingen). Bij hen geniet de Nederlandse Taalunie grote bekendheid.

Het bereiken van het veld blijkt echter niet eenvoudig, getuige de problemen die het Platform Onderwijs Nederlands zegt te ondervinden bij zijn pogingen om initiatieven te ontwikkelen die het onderwijsveld bereiken. Het blijkt moeilijk te zijn om deze doelgroep, uit zowel Vlaanderen als Nederland, naar gezamenlijke activiteiten te krijgen.

Maar al gaat het er niet om de ‘merknaam’ Taalunie meer bekendheid te geven, ook aan de bekendheid van de Taalunieproducten schort wat. Er moeten dan ook stappen gezet worden om het werk en de producten van de Nederlandse Taalunie ruimere bekendheid te geven.

De Taalunie Onderwijsprijs is een prima initiatief om een positief signaal over het onderwijs Nederlands aan het veld te geven. De prijs zou een vaste waarde moeten worden, maar het initiatief is daarvoor wellicht nog te jong. Samenwerking met de massamedia, die meer ruchtbaarheid aan de prijs zouden kunnen geven, zou een goede zaak zijn. Eigenlijk is er voor deze, en andere prijzen, behoefte aan een goede marketingstrategie. Een knappe pr-campagne kan heel wat teweeg brengen. Ter vergelijking: de Gedichtendag is onder meer een succes geworden omdat er structureel wordt samengewerkt met de pers.

Het elektronisch ter beschikking stellen van veel materiaal in het Taalunieverson, dat ruime raadpleegbaarheid van de werken op het internet garandeert, is een grote stap in de goede richting. Er bestaat veel materiaal en in vele gevallen is dat materiaal zeer “bereikbaar” gemaakt. Maar ook deze internetsite is onvoldoende bekend bij het onderwijspubliek.

De wijze waarop materiaal ontsloten wordt, is belangrijk. Er kunnen nog stappen gezet worden op het vlak van het “bruikbaar” maken van materiaal voor verschillende doelgroepen, wat de bekendheid van de Nederlandse Taalunie positief zou kunnen beïnvloeden.

Ook een sterkere band van de Nederlandse Taalunie met Nederlandse en Vlaamse nascholingscentra zou interessant kunnen zijn.

Bij de ontwikkeling van dergelijke strategieën zal de Nederlandse Taalunie rekening moeten houden met de context waarin het onderwijs en de scholen functioneren. Enerzijds moet afstemming met de eindtermen worden bewaakt, anderzijds moet de autonomie van de scholen worden gerespecteerd. Zo kan het bijvoorbeeld niet de bedoeling zijn dat de Nederlandse Taalunie de rol van schoolbegeleider op zich neemt.

Hoofdstuk 4

Prioritering

De commissie heeft onderzocht op welke wijze prioriteiten tot stand komen in het beleid van de Nederlandse Taalunie. Daarbij is zowel het besluitvormingsproces aan de orde gekomen als de uiteindelijk tot stand gekomen prioritering.

4.1 Algemeen

Bij het begin van de nieuwe meerjarenbeleidsperiode 2003-2007 heeft het Comité van Ministers een principieel besluit genomen over de hoofdlijnen van het beleid en de financiering ervan.

Het Comité van Ministers heeft besloten op hoofdlijnen te willen sturen. Binnen de door het Comité van Ministers vastgestelde hoofdlijnen van beleid krijgt de algemeen secretaris meer beleidsvrijheid over de invulling. De hoofdlijnen van beleid liggen vast in het meerjarenbeleidsplan.

Het Comité van Ministers reageert hiermee op een situatie waarbij het over veel afzonderlijke posten een besluit moest nemen. Voor de financiering van de Nederlandse Taalunie betekende dit, naast een basisbijdrage, een optelsom van additionele bijdragen voor verschillende onderwerpen.

Het totaal van de bijdragen voor 2002, met een enkele aanvullende post (grenslandenbeleid Vlaanderen, digitaal bestandsbeheer), is de basis geworden voor een lumpsum, waarmee de Nederlandse Taalunie in de jaren 2003-2007 wordt gefinancierd. Dat bedrag vormt tevens een financieringsplafond voor die jaren.

4.2 Meerjarenbeleidsplan 2003-2007

Bij het begin van iedere meerjarenbeleidsperiode stelt het Comité van Ministers vast aan welke onderwerpen het in de komende periode bijzondere aandacht wil besteden. In het licht van de wens op hoofdlijnen te sturen is het belang van deze prioriteitsstelling toegenomen. Het Comité van Ministers heeft voor de meerjarenbeleidsperiode 2003-2007, op voorstel van het Algemeen Secretariaat, besloten in het kader van het thema 'de taalgebruiker centraal' de volgende prioriteiten van beleid vast te stellen:

1. ondersteuning van het onderwijs Nederlands in het buitenland;
2. beheer en onderhoud van digitale taalbestanden;
3. sociaal taalbeleid en het gebruik van ICT in het onderwijs Nederlands binnen het taalgebied;
4. de ontwikkeling van een meer gemeenschappelijk letterenbeleid.

4.3 Prioritering

Bij de voorbereidingen van het Meerjarenbeleidsplan 2003-2007 vroeg het Comité van Ministers de algemeen secretaris om een voorstel uit te werken waarbij de begroting van 2002 als uitgangspunt werd gehanteerd. De jaarlijkse begrotingen voor de periode 2003-2007 mochten daar in principe niet bovenuit stijgen.

Om recht te kunnen doen aan de door het Comité van Ministers vastgestelde prioriteiten was het noodzakelijk om activiteiten op een aantal andere terreinen af te bouwen of stop te zetten.

De voorbereiding van het meerjarenbeleidsplan beslaat een paar jaar, waarbij experts en betrokkenen in het veld uitgebreid worden geconsulteerd.

Om middelen vrij te maken voor de prioriteiten in het nieuwe meerjarenbeleidsplan werd, op voorstel van het Algemeen Secretariaat, een aantal projecten die wel nog waren opgenomen in de referentieperiode 2002, geschrapt. Dit is in bepaalde gevallen pas gebeurd nadat het veld de gelegenheid kreeg om aan te geven waarom bepaalde taken wel tot de prioriteiten gerekend zouden moeten worden. Verder werden de begrote bedragen op een aantal projecten (neerwaarts) aangepast aan de reëel gebleken behoeften. Daarnaast heeft het Algemeen Secretariaat nog de schrapping van enkele andere activiteiten voorgesteld, maar is het Comité van Ministers niet akkoord gegaan.

Bij de beoordeling van de selectie van bezuinigingsmaatregelen moet rekening worden gehouden met het feit dat een groot deel van de Taaluniemiddelen niet vrij afwendbaar zijn naar andere begrotingsposten. Het gaat hier om 'gegevenheden', hetzij doordat het langlopende verplichtingen betreft, hetzij omdat het activiteiten of producten betreft die bij stopzetting van het project hun gebruikswaarde zouden verliezen.

In het licht van de prioritering kon een aantal vragen van het Algemeen Secretariaat voor de periode 2003-2007 niet worden gerealiseerd.

De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren is van mening dat internationalisering, zowel intern (culturele diversiteit door migratie) als extern (het Nederlandse taalgebied als waarde, zowel binnen als buiten Europa – globalisering) tot de nieuwe prioriteiten van de Nederlandse Taalunie moet behoren en in de toekomst nog verder uitgewerkt moet worden.

Ook het Comité Buitenlands Cultureel Beleid ziet de Nederlandse Taalunie als een van de belangrijke instrumenten voor een positionering van het gezamenlijke beleid inzake het Nederlands in de Europese Unie. Niet alleen is het tijd om een ruggengraat te geven aan een cultureel bondgenootschap dat zich sterk manifesteert in de Europese Unie, ook zijn de mogelijkheden voor zo'n gezamenlijk beleid gunstiger dan ooit. Het Comité stelt dat het Taalunieverdrag op dit vlak vooral een "papieren beleidsinstrument" is, waarvan de mogelijkheden in de realiteit slechts ten dele worden benut.

Dat laatste wordt enkele keren tegengesproken vanuit het veld, waar men expliciet melding maakt van de Nederlandse Taalunie als de organisatie die – onder meer via een internationale conferentie in Brussel in 1999 – heeft bijgedragen aan de bewustwording over de noodzaak om meer intensief te gaan samenwerken rond het onderwerp "institutionele status en gebruik van nationale talen in Europa" en ter zake een belangrijk en duidelijk aanspreekpunt is voor advisering.

Vanuit de Vlaamse beleidscontext situeert zich hier een extra complicerende factor. Het Verdrag is afgesloten tussen Vlaanderen en Nederland. Voor Europa is het echter niet het Vlaamse, maar het Belgische buitenlandbeleid dat de desbetreffende materies moet aankaarten. Dat betekent dat het beleid hierover in de instellingen van de Europese Unie een gezamenlijk standpunt tussen Nederlandstaligen en Franstaligen nodig is. Maar ook de Nederlandse bewindslieden die bij de Nederlandse Taalunie betrokken zijn, kunnen niet anders dan de materie aankaarten bij hun collega van buitenlandse zaken. Degelijke afspraken – op het inhoudelijke vlak – zijn noodzakelijk zodat de buitenlandexperts een bijdrage kunnen leveren.

4.3.1 Prioriteiten

De toenemende vraag vanuit het buitenland voor ondersteuning van neerlandistiek is een indicator voor het succes van het Nederlands in de wereld. Om de geboden bijdragen te kunnen verhogen en tevens aan de grotere vraag te kunnen voldoen, zijn de beschikbare middelen hiervoor uitgebreid. De NTU hanteert hierbij een succesvolle 'zwaartepunt-strategie': extra (regionale) inzet als het onderwijskundig en wetenschappelijk rendement er baat bij heeft. Daarnaast wordt nu ook het niet-universitaire onderwijs Nederlands ondersteund in de grensgebieden.

Het beheer en onderhoud van digitale taal- en letterkundige materialen is een noodzakelijkheid om de zorgvuldig opgebouwde bestanden van velerlei aard nu en in de toekomst optimaal beschikbaar te kunnen stellen. Nieuwe technologieën vragen ook om de inzet van middelen (personeel en geld). Het resultaat van deze inspanningen moet zowel blijvende toegankelijkheid als innovatie opleveren.

Sociaal taalbeleid is een thema dat in eerste instantie vanuit de Interparlementaire Commissie naar voren is gekomen. Om ervoor te zorgen dat binnen het taalgebied alle ingezetenen zich goed kunnen bedienen van het Nederlands in woord en geschrift, is ook gerichte inzet nodig aan de basis. Binnen het werkveld "onderwijs binnen het taalgebied" worden daarvoor verschillende programma's ontwikkeld.

Binnen het nieuw opgekomen aandachtsgebied "alfabetisering" is het voor de huidige meerjarenbeleidsperiode nog niet gelukt om onder een noemer te brengen. Het Nederlandse en het Vlaamse beleid op het gebied van alfabetisering zijn nog ver van elkaar verwijderd wat betreft de definitie van het probleem, de doelgroep, de prioriteiten, de timing en dergelijke meer om via de Nederlandse Taalunie gezamenlijke acties te ondernemen. In de toekomst is samenwerking in het kader van de Nederlandse Taalunie wellicht wel mogelijk.

De ontwikkeling van een meer gemeenschappelijk letterenbeleid op voordracht van leden van het Comité van Ministers is een moeilijk te instrumenteren prioriteit gebleken. Het vinden van een evenwicht tussen de Vlaamse en Nederlandse stellingname bleek lastig voor het Algemeen Secretariaat. Vanuit het vertrekpunt dat samenwerking ook een meerwaarde moet opleveren, is op dit ogenblik uitgegaan van de bestaande samenwerking tussen Nederlandse en Vlaamse fondsen. Additionele activiteiten waaraan met de inzet van de Nederlandse Taalunie wordt vormgegeven richten, zich vooral op lezer als 'eindgebruiker'.

4.3.2 Terreinen die noodgedwongen minder aandacht krijgen

Om middelen vrij te maken voor de prioriteiten in het nieuwe Meerjarenbeleidsplan 2003-2007 werd besloten om een aantal projecten tijdelijk minder of geen aandacht te geven. Het gaat om de volgende projecten.

1. Spraakkunst is weliswaar een verdragstaak, maar de stand van de spraakkunst zou verdragen dat er een meerjarenbeleidsperiode niet structureel aan gewerkt wordt.
2. Het experiment, gericht op de culturele functie van buitenlandse docentschappen, werd niet voortgezet.
3. Ondersteuning van de neerlandistiek in Zuidoost-Azië en Oceanië werd geïntegreerd in de algemene voorzieningen voor de buitenlandse neerlandistiek.

4. De werkingssubsidie van de Stichting Ons Erfdeel werd stopgezet, omdat deze subsidie niet overeenkwam met de projectmatige benadering die in de Nederlandse Taalunie werd doorgevoerd.
5. Wat de samenwerking met de Nederlandse Antillen, Aruba en Suriname betreft, bleek dat vanuit deze gebieden al enige tijd geen concrete vraag voor samenwerking meer kwam. Daardoor was het niet gerechtvaardigd er nog middelen voor te reserveren. Vanuit Suriname is het verzoek tot nauwere samenwerking inmiddels wel gekomen. Dat verzoek heeft geresulteerd in een associatieovereenkomst met de Taalunie. Van Surinaamse zijde zullen hiervoor middelen worden vrijgemaakt.
6. De subsidie voor de totstandkoming van regionale woordenboeken paste niet in het kader van een breder taalvariatiebeleid. Zonder dat kader werd de investering niet zinvol geacht.
7. De middelen voor algemene voorlichting over en door de Nederlandse Taalunie werden beperkt. In deze post was opgenomen dat de Taalunie de opzet ondersteunde van een televisieprogramma over het Nederlands (Het Volk is Gansch de Taal).

Mensen uit het veld blijken te betreuren dat, na de totstandkoming van de tweede herziene druk van de Algemene Nederlandse Spraakkunst in 1997, de grammatica niet verder wordt uitgebreid met nieuwe inzichten. Een minimale voorziening wordt nog wel geboden door elektronische actualisering, maar ze formuleren toch de behoefte aan verschijning in boekvorm vanwege de representatieve meerwaarde. De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek heeft hierover zelfs een resolutie aangenomen. Het Algemeen Secretariaat legt in dit verband de nadruk op toepasbaarheid van de producten. Er bestond tijdens de voorbereidende gesprekken met het veld in de aanloop naar het nieuwe meerjarenbeleidsplan brede consensus over elektronische toegankelijkheid en die is verwezenlijkt. Andere gedegen voorstellen vanuit het veld op basis waarvan spraakkunst toch tot de prioriteiten gerekend zou moeten worden, bleven uit. Over voorstellen voor de wetenschappelijke validatie van de spraakkunst bleek in het veld geen consensus te bestaan.

De middelen ten behoeve van algemene communicatie werden verminderd. Middelen voor communicatie over projectresultaten zijn in de projectbegrotingen opgenomen, en lijden hier dus niet onder. Een dilemma waar het Algemeen Secretariaat zich telkens voor geplaatst ziet is de vraag wat de bekendheid van de Taalunie precies moet inhouden. Over deze kwestie is verdere verheldering noodzakelijk. In het onderwijsbeleid bijvoorbeeld is het beleid van de Taalunie complementair aan het Vlaamse en Nederlandse beleid. In de projecten van de Taalunie (bijvoorbeeld een referentiekader voor doelstellingen rond vroege tweedetaalverwerving) worden met name de specialisten aangesproken. Het gevolg daarvan is dat in de klaspraktijk het beeld van de Taalunie als zodanig vrij beperkt zal zijn. Een inzet van de Taalunie bestaat erin dat de burger zelf met taal bezig is en zich van taal bewust is. Al datgene wat taaldiscussie oplevert is vanuit dit perspectief gunstig. Het Algemeen Secretariaat is van mening dat televisie en internet daarvoor een goed medium is. Met het Taalunieversum op het internet bereikt de Taalunie dagelijks 2500 gebruikers. Ook het leesbevorderingsproject "Inktaap" kan in principe een bereik hebben dat in dit verband genoemd kan worden.

Om de bekendheid van de Nederlandse Taalunie in het ruime veld te verhogen wordt de keuze voor verregaande digitalisering positief bekeken. Het gebruik ervan verdient echter verdere stimulansen. Toch wordt er door sommigen ook aangedrongen op een gedrukte publicatierreeks van de Nederlandse Taalunie. De nieuwe website en huisstijl van de Nederlandse Taalunie zijn veelbelovend en kunnen een belangrijke stap betekenen in de profilering van de Nederlandse Taalunie in het veld. Vooral de publieksvriendelijke opzet van de website wordt positief ervaren.

Ook de Algemene Conferentie der Nederlandse Taal en Letteren en de verschillende prijzen van de Nederlandse Taalunie kunnen bijdragen tot haar bekendheid.

Bij de prioritering kon ook een aantal voorstellen van het Algemeen Secretariaat voor de periode 2003-2007 niet worden gehonoreerd. Het betreft een aantal nieuwe activiteiten en de uitbreiding van de werkmiddelen van organen van de Taalunie die geen doorgang kunnen vinden:

1. de verbreding van het beleid Zuid-Afrika, dat minder groot kon worden aangepakt dan gewenst;
2. de validatie van bestaand wetenschappelijk (taalkundig) onderzoek, met name toegepast onderzoek;
3. de personeelsuitbreiding bij het Algemeen Secretariaat.
4. de uitbreiding van de werkmiddelen van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (op verzoek van de Raad).

In het licht van de verschillende opmerkingen over het gebrek aan bekendheid en zichtbaarheid van de Nederlandse Taalunie, lijkt een herbezinning op de beperking van communicatiemiddelen nuttig.

4.3.3 Gegevens

Bij de prioritering werd verder rekening gehouden met het feit dat een aantal middelen op de begroting van de Nederlandse Taalunie vastliggen in langlopende verplichtingen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de werkzaamheden van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie, waarvoor verplichtingen zijn aangegaan tot 2007. Die middelen komen dus niet in aanmerking voor herbestemming.

Ook met betrekking tot het Erasmus Taalcentrum in Indonesië en het grenslandenbeleid, in het bijzonder in Nord-Pas-de-Calais, geldt dat de Vlaamse en Nederlandse overheden de Nederlandse Taalunie bij de overdracht van deze dossiers met langlopende verplichtingen hebben belast.

4.4 Communicatie over prioritering

In de voorbereiding van het Meerjarenbeleidsplan 2003-2007 heeft de algemeen secretaris verschillende ambtelijke notities voorgelegd aan het Comité van Ministers en het voorbereidend (ambtelijk) overleg. De uiteindelijke besluitvorming door het Comité van Ministers is vastgelegd in het Meerjarenbeleidsplan 2003-2007 (versie CM 56 – 15 april 2002). Dit (ambtelijke) document is beschikbaar via de website van de Taalunie. Ten behoeve van een breder publiek is de ambtelijke tekst herschreven tot de publieksversie “De taalgebruiker centraal. Nederlandse Taalunie 2003-2007”. Dat document is naar alle relaties van de Taalunie gestuurd en kan tevens via de website van de Taalunie gedownload worden.

Uit de gesprekken die de evaluatiecommissie heeft gevoerd met veldorganisaties blijkt dat de uiteindelijk gemaakte afweging niet altijd even helder is. Mogelijk ligt dit aan de focus op de prioriteiten in de publieksversie van het meerjarenbeleidsplan, terwijl de beweegredenen om bepaalde initiatieven minder aandacht te geven, niet zijn opgenomen.

Een enkele keer wordt de Nederlandse Taalunie een gebrek aan consultatie van het veld verweten. De Nederlandse Taalunie zou de beleidsprioriteiten eigenmachtig bepalen en die niet ter discussie aan het veld voorleggen.

Hoofdstuk 5

Doeltreffendheid en kwaliteitsbewaking

Velen beschouwen de Nederlandse Taalunie als een logge, topzware structuur. Naast deze kritiek wordt er ook gewaarschuwd tegen het lichtzinnig veranderen van de structuren waarmee aan de Nederlandse Taalunie vorm is gegeven. De structuur, de organen waaruit ze bestaat en de relaties tussen die organen, worden noodzakelijk en essentieel geacht om het Verdrag te doen “werken” en benadrukken het symbolische belang ervan. Zonder die structuur zou het Verdrag krachteloos zijn.

5.1 Doeltreffendheid

Om de doeltreffendheid van het beleid te kunnen controleren, besteedt het Algemeen Secretariaat veel aandacht aan het formuleren van concrete en realistische doelstellingen. De controle van de voortgang van de verschillende activiteiten is een continu proces. Per project worden daarover afspraken gemaakt, afhankelijk van de duur en de aard van de activiteit. Deze controle kan zowel intern als extern zijn.

Hoewel daarin niet structureel is voorzien, worden bij verschillende projecten afspraken gemaakt met betrekking tot het volgen en de controle. Meestal gaat het dan om een groep deskundigen die bij het project betrokken wordt. Hun betrokkenheid kan variëren van voorafgaand advies over de inhoud van projecten, tussentijds toezicht op het verloop van het project of beoordeling van het eindresultaat. De experts beperken zich hierbij steeds tot de inhoudelijke controle.

Het Algemeen Secretariaat investeert veel energie in het contact met het veld (onder andere via ondersteuning van platforms, verenigingen en organisaties). Op die manier verneemt de Nederlandse Taalunie rechtstreeks van de verschillende werkerterreinen welke behoeften er leven en hoe ze daarop zou kunnen inspelen. Op die wijze krijgt de Nederlandse Taalunie ook snel signalen als ondernomen acties moeten worden bijgestuurd.

De omvorming van de Nederlandse Taalunie van een organisatie die structurele subsidies verstrekt aan externe organisaties, tot een organisatie die projectsubsidies verleent, kan de doeltreffendheid van de organisatie ten goede komen. Er wordt immers duidelijk aangegeven voor welke doeleinden de middelen worden ingezet en op welke wijze het project bijdraagt aan het totale beleid van de Nederlandse Taalunie. Deze werkwijze maakt ook een betere controle op de besteding van de subsidies mogelijk.

5.2 Kwaliteitsbewaking

Het Taalunieverdrag expliciteert geen criteria voor kwaliteit en voorziet niet in een formeel systeem voor kwaliteitsbewaking. Hoe het Verdrag bijgevolg in zijn werking of uitkomsten positief geëvalueerd kan worden, is niet eenvoudig te beantwoorden. Belangrijk is dat in een dergelijk systeem zowel product- als procesevaluatie een plaats krijgen.

Om de kwaliteit van het beleid en de daaruit voortvloeiende activiteiten te kunnen bewaken, hanteert de Nederlandse Taalunie zelf een plannings- en rapporteringssysteem.

De Nederlandse Taalunie is steeds meer een professionele organisatie die projectmatig werkt en dit steeds duidelijker doet volgens doelen, planning en evaluatie.

Het meerjarenbeleidsplan bevat de neerslag van beleidsintenties over een periode van vijf jaar. Per aandachtsgebied worden de globale doelen aangegeven. De jaarlijkse actieplannen concretiseren deze doelstellingen. In de actieplannen zijn de verschillende aandachtsgebieden beschreven, met de doelstellingen die binnen dat gebied bereikt moeten worden. Per aandachtsgebied beschrijft het actieplan de projecten die de globale doelstelling moeten helpen realiseren. Per project zijn dan weer de specifieke doelstellingen voor dat jaar beschreven.

De jaarverslagen bieden een terugblik en beschrijven of de doelstellingen van het afgelopen jaar zijn bereikt. Over het algemeen worden de vooropgestelde doelen gerealiseerd. Als dat niet het geval is, geeft het jaarverslag de redenen daarvoor aan. Het jaarverslag wordt samen met de jaarrekening in de zomer naar alle organen van de Nederlandse Taalunie gestuurd.

Verantwoording aan een ruimer publiek wordt afgelegd in de Tussenbalans, waarin de hoofdpunten worden beschreven van wat in het afgelopen jaar is bereikt (en waarin tevens de hoogtepunten voor het nieuwe jaar beschreven worden). De Tussenbalans wordt verstuurd aan alle relaties van de Taalunie en op de website beschikbaar gesteld.

Bij het opstellen van het Meerjarenbeleidsplan 2003-2007 zijn de doelstellingen zo concreet mogelijk beschreven, zodat na vijf jaar ook gecontroleerd kan worden in hoeverre de doelen zijn bereikt.

In de afgelopen beleidsperiode kregen het actieplan en de begroting veel aandacht van het Comité van Ministers, de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren en de Interparlementaire Commissie. In het voorjaar dat voorafgaat aan het jaar waarop een actieplan betrekking heeft, bespreekt het Comité van Ministers het conceptactieplan en de conceptbegroting. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren wordt om advies gevraagd. In de najaarsvergadering worden die stukken definitief vastgesteld en ter controle aan de Interparlementaire Commissie voorgelegd.

Het jaarverslag en de jaarrekening krijgen weinig aandacht. Enige aandacht gaat uit naar de jaarrekening, waarvoor de voorzitter van het Comité van Ministers aan de algemeen secretaris schriftelijk decharge verleent. Maar het jaarverslag wordt niet door de organen besproken, tenzij het apart wordt geagendeerd, iets wat in de praktijk zelden blijkt te gebeuren.

De bespreking van de jaarrekening is uiteraard een goede zaak, ook als die bespreking zich beperkt tot een formele controle of de cijfers kloppen.

Men kan zich afvragen of de geringe aandacht voor het jaarverslag symptomatisch is voor het geringe belang dat men lijkt te hechten aan wat de Nederlandse Taalunie tracht te realiseren. Wel moet opgemerkt worden dat het Comité van Ministers in het verleden op detail stuurde. In die situatie ligt het ook meer voor de hand om jaarlijks het actieplan uitvoerig te bespreken. Het Comité van Ministers heeft aangegeven in de huidige beleidsperiode meer op hoofdlijnen te willen sturen. In die situatie verliest het actieplan aan (politiek) belang, maar neemt het belang van kwaliteitsbewaking (en dus het terugblikkende jaarverslag) toe.

Men kan zich afvragen of de huidige werkwijze de meest geschikte is, rekening houdend met de optie van het Comité van Ministers om meer op hoofdlijnen te sturen. Actieplannen voeren het vastgelegde meerjarenbeleidsplan uit. Bijgevolg vormt wellicht veeleer het jaarverslag (en niet het actieplan) een instrument voor het Comité van Ministers om de voortgang van het meerjarenbeleid op te volgen.

Er is niet in een structurele controle voorzien voor de evaluatie van de volledige meerjarige beleidsperiode. De controle wordt alleen ad hoc uitgevoerd. De beoordeling van het werk dat de Nederlandse Taalunie doet en de mate waarin doelen worden bereikt, blijft aldus op dit ogenblik een grotendeels interne aangelegenheid. Er is geen externe validatie van de bereikte resultaten, noch een formeel afgesproken evaluatiecyclus, waarin een dergelijke externe validatie een plaats kan krijgen.

Het is wenselijk om instrumenten te ontwikkelen waarmee na een beleidsperiode de balans kan worden opgemaakt.

Om een dergelijke beoordeling mogelijk te maken, wordt het noodzakelijk geacht een set van kwaliteitsindicatoren te ontwikkelen. Van groot belang is, dat die indicatoren niet mechanisch worden ontwikkeld, maar dat ze relevant zijn ten aanzien van de prestaties van het Algemeen Secretariaat en de andere organen van de Nederlandse Taalunie. Hierbij moet ook rekening gehouden worden met het feit dat het Algemeen Secretariaat een aansturende rol vervult bij projecten, die elders worden uitgevoerd. Het is van belang dat een dergelijke set tot stand komt in overleg met het Algemeen Secretariaat. Het vaststellen van dergelijke criteria kan het best gebeuren door het Comité van Ministers, als onderdeel van de sturing op hoofdlijnen. Een voorbeeld van een relevante indicator zou kunnen zijn, het aantal behaalde certificaten Nederlands als vreemde taal.

Het ogenblik waarop een dergelijke evaluatie plaatsvindt is belangrijk. De evaluatieresultaten moeten immers kunnen worden meegenomen in de plannen voor de volgende meerjarige beleidsperiode.

Een mogelijkheid is het instellen van een Nederlands-Vlaamse visitatiecommissie. Ook kan overwogen worden een deskundigencommissie ad hoc op te richten. Het is belangrijk dat in een evaluerend orgaan voldoende inhoudelijke expertise met betrekking tot het Taaluniewerk aanwezig is. Dat betekent bijna automatisch dat de leden van de organen van de Nederlandse Taalunie (IPC, RNTL en AS) en van het 'voorbereidend overleg' deel uitmaken van zo'n commissie. Enkel die interne deskundigen beschikken immers over de nodige kennis om onmiddellijk scherp te kunnen kijken naar wat goed en naar wat fout loopt. Noodzakelijk is dan wel dat deze commissie wordt aangevuld met personen die over een sterke deskundigheid beschikken op onder meer het vlak van doelstellingen, inhoud en methodologie van beleids- en beleidseffectevaluatie.

Een belangrijk aspect waarmee rekening moet worden gehouden, bestaat erin dat de ministers die op een meerjarenbeleidsperiode terugblikken, (bijna) altijd andere ministers zullen zijn dan diegenen die het meerjarenbeleidsplan hebben goedgekeurd. Het effect van veranderende regeringssamenstellingen en algemene beleidsprioriteiten mag niet worden onderschat. Ook daarom is het belangrijk structureel in een evaluatiemoment te voorzien.

Hoofdstuk 6

Taken, taakuitoefening en afstemming tussen de organen

6.1 Taken

6.1.1 Comité van Ministers

Het Comité van Ministers bepaalt het beleid van de Taalunie. Het draagt zorg voor de uitvoering van het Taalunieverdrag met het oog op de verwezenlijking van de daarin vervatte doelstellingen. Het doet aanbevelingen en stelt maatregelen vast ten behoeve van de uitvoering van dit Verdrag onder de erin aangegeven voorwaarden en houdt toezicht op de uitvoering van zijn besluiten. Het Comité van Ministers heeft aangegeven voorstander te zijn van een werkwijze waarbij het meer op hoofdlijnen kan sturen, en waarbij het beleid op een meer autonome wijze door het Algemeen Secretariaat kan worden geconcretiseerd.

6.1.2 Interparlementaire Commissie

De Interparlementaire Commissie is bevoegd te beraadslagen over alle zaken die op de Taalunie betrekking hebben en zich in verband daarmee tot het Comité van Ministers te richten. De Interparlementaire Commissie regelt zelf haar werkzaamheden. De Interparlementaire Commissie heeft als gevolg van een bezinning over de manier waarop ze functioneert, in het verleden geprobeerd de relatie met de werking van het Vlaamse en Nederlandse parlement te versterken. Daarnaast heeft ze ervoor gekozen om naast haar toezichthoudende taak ook thema's en onderwerpen aan te dragen waarvoor het beleid ten aanzien van het Nederlands een belangrijke maatschappelijke functie vervult. Zo werd in de afgelopen periode de werking rond sociaal taalbeleid en het Nederlands in de moderne technologie door de IPC geïnitieerd of gestimuleerd.

6.1.3 Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren

Volgens het Verdrag dient het Comité van Ministers in alle zaken betreffende de Taalunie het advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren in te winnen. De Raad heeft tot taak, op verzoek of uit eigen beweging, aan het Comité van Ministers adviezen uit te brengen en maatregelen voor te stellen met betrekking tot de doelstellingen en beleidsvoornemens die in artikel 2, 3, 4 en 5 van het Verdrag worden genoemd, en alle verdere werkzaamheden en taken te verrichten die voortvloeien uit zijn statuten. Binnen het geheel van de Nederlandse Taalunie is de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren opgevat als een onafhankelijk en belangeloos adviesorgaan. Met een beperkte groep van deskundigen wil de Raad zich richten op het uitbrengen van fundamentele en goed onderbouwde adviezen. Direct inspelen op de actualiteit behoort niet tot zijn prioriteiten, hoewel reacties ad hoc op actuele ontwikkelingen daarmee niet zijn uitgesloten. Deze keuze heeft in de afgelopen beleidsperiode onder meer geleid tot adviezen ten gronde over taalbeleid in Europees perspectief en over leesbevordering.

6.1.4 Algemeen Secretariaat

Het Algemeen Secretariaat is het beleidsvoorbereidende en beleidsuitvoerende orgaan van de Nederlandse Taalunie. Het staat ten dienste van het Comité van Ministers, van de Raad en desgewenst van de Interparlementaire Commissie. Gehoord de Raad, stelt het Comité van Ministers regelen vast voor de wijze waarop het Algemeen Secretariaat zijn werkzaamheden ten dienste van deze organen verricht. Het Algemeen Secretariaat is steeds op zoek naar de synergie tussen zijn opdracht als projectorganisatie en zijn meer ambtelijke opdracht als beleidsvoorbereider en ondersteuner van de andere organen.

6.2 Taakuitoefening

6.2.1 Comité van Ministers

A Inhoud en aanwezigheid

Hoewel in beide landen een zwaar politiek en maatschappelijk gewicht wordt toegekend aan het Taalunieverdrag, valt het op dat bewindspersonen in het Comité van Ministers met enige regelmaat verstek laten gaan. Dat kan een uiting zijn van de last die de topzware structuur van de Nederlandse Taalunie voor de bewindslieden met zich brengt. Dat geeft wel eens aanleiding tot verwarring over de (waarde van de) besluitvorming.

De besluiten die van het Comité van Ministers worden gevraagd en de besluitenlijst die daaruit voortvloeit, zijn zeer detaillistisch. Al die punten moeten worden geaccordeerd door vier bewindslieden (én een Interparlementaire Commissie). Dat is niet alleen agendatechnisch complex.

Het Comité van Ministers is het orgaan bij uitstek dat de integratie van beleid kan bewaken en stimuleren. Het lijkt daarom raadzaam dat de beleidskeuze tot samenwerking soms in een vroeger stadium wordt gemaakt. Zo is het bijvoorbeeld jammer dat aan de Nederlandse Taalunie is gevraagd een gemeenschappelijk sociaal taalbeleid te ontwikkelen, nadat Nederland en Vlaanderen afzonderlijk al een inburgeringstraject voor nieuwkomers hadden ontwikkeld, elk met een heel eigen systematiek. Het zou veeleer een taak van de leden van het Comité van Ministers (en hun departementen) kunnen zijn om vooraf na te gaan of voor een bepaald terrein een gezamenlijk beleid zou moeten worden gevoerd.

Door het feit dat er vaak wisselingen optreden in het ministercomité tijdens één meerjarenbeleidsperiode, kunnen de ministers meestal niet zo'n volledige periode evalueren. Daar is niets aan te doen. Het betekent wel dat de last voor het Algemeen Secretariaat toeneemt en dat er een duidelijk werkkader moet worden opgesteld.

Nieuwe bewindslieden zouden zich sneller in de materie kunnen inwerken als (de ministeries van) aftredende bewindslieden ten behoeve van hun opvolger bewust zouden reflecteren op het beleid met betrekking tot de Nederlandse Taalunie. Dat zou de beleidscontinuïteit zeker bevorderen.

B Informele vergadering

Direct voor de vergaderingen van het Comité van Ministers houden de bewindslieden een informele bijeenkomst met gesloten deuren. Binnen de werkzaamheden van het Comité van Ministers is een evolutie waar te nemen waarbij het gesloten informele gedeelte, dat oorspronkelijk was bedoeld als voorbereiding en korte afstemming op de officiële vergadering, uit lijkt te drijven tot het beslissende gedeelte. De eigenlijke vergadering wordt op die wijze gereduceerd tot het herkauwen van de voorbereide agenda. Het recht op een informele ontmoeting en op toetsing van de mogelijkheden voor een politieke afstemming staat uiteraard niet ter discussie. Er moet echter opgemerkt worden dat er geen "spelregels" of duidelijke afspraken zijn voor het informele gedeelte. Zo is er bijvoorbeeld geen eenduidige afspraak over de aanwezigheid van de ambtenaren. Individuele ministers nemen ad hoc een beslissing, waardoor er een informatieverschil optreedt.

Doordat dan ook nog feitelijke besluitvorming gebeurt tijdens het informele gedeelte, ontstaat een situatie waarbij afzonderlijke ministers hun beslissingen moeten baseren op verschillende achtergrondinformatie. Tijdens de vergaderingen wordt ook niet genoteerd, waardoor de beslissingen wel worden genomen, maar niet geformaliseerd. Soms worden besluiten herhaald in de formele vergadering, opdat zij wel in verslag en besluitenlijst kunnen komen.

C Voorbereidend overleg (ambtelijk)

Bij de bespreking van het laatste meerjarenplan is overeengekomen dat het Comité van Ministers meer op de hoofdlijnen zou moeten aansturen, terwijl het 'voorbereidend overleg' op continue basis en grondiger zou moeten werken (op basis van meer frequente contacten). Het Algemeen Secretariaat maakt deel uit van dit 'voorbereidend overleg'. Een duidelijke verbetering ten aanzien van vroeger zijn de fiches die het Algemeen Secretariaat tegenwoordig maakt. Het korte historische overzicht dat die daar telkens bij wordt genoteerd, werkt verhelderend.

Niettemin laat de helderheid van de stukken zelf soms nog te wensen over en is het voorafgaande proces niet inzichtelijk. Er ligt meestal slechts één voorstel. Daardoor krijgt het Comité van Ministers onvoldoende keuzemogelijkheden zodat het moeilijk gefundeerde beslissingen kan nemen.

In de relatie tussen het Algemeen Secretariaat en het 'voorbereidend overleg' zijn er wel een aantal praktische punten die voor verbetering vatbaar zijn. Vooral goede timing en correcte werkafspraken zijn nodig. In de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland die via de Taalunie verloopt, gebeurt een belangrijk deel van het werk door het Algemeen Secretariaat. Maar in het voorbereidend ambtelijk overleg treden soms storingen op. In de huidige manier van werken moet het 'voorbereidend overleg' grote hoeveelheden door het Algemeen Secretariaat geproduceerde ambtelijke nota's behandelen. Er is daarbij te weinig gelegenheid voor een grondige bespreking van de grote lijnen en er is ook te weinig gelegenheid om het politieke debat, dat in het Comité van Ministers zou moeten plaatsvinden, inhoudelijk voor te bereiden. Het contact tussen het Algemeen Secretariaat en de diverse ambtenaren binnen de bij de Taalunie betrokken ministeries zou beter moeten verlopen. Zoiets kan gebeuren per deelgebied. Nederlandse en Vlaamse ambtenaren kunnen gezamenlijk over specifieke onderwerpen inhoudelijk debatteren. Dan kan de besluitvorming over het beleid inhoudelijk beter worden voorbereid, en zijn de personen die bij beleid zijn betrokken, beter op de hoogte van de initiatieven die op verschillende plaatsen worden genomen.

Wellicht zou het constructief zijn om de samenwerking te intensiveren. Een en ander gebeurt op dit ogenblik te veel van een afstand.

Een beperking van de agenda tot de essentiële zaken maakt een grondiger bespreking mogelijk. Zaken die geen bespreking vergen, kunnen via andere kanalen worden afgedaan.

6.2.2 Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren

In de afgelopen zes jaar heeft de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren bijna twintig adviezen uitgebracht. Ongeveer de helft van die adviezen is gevraagd door het Comité van Ministers, de andere helft heeft de Raad uit eigen beweging uitgebracht. Van de gevraagde adviezen had de helft betrekking op formele besluitvormingsmomenten in de planning van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (jaarplannen, meerjarenbeleidsplan en dergelijke).

De werkwijze van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren is in zekere zin geëvolueerd. De Raad bestaat uit een relatief klein aantal raadsleden (12) met een geringe vergaderfrequentie (4 per jaar). Om toch een beroep te kunnen doen op de benodigde expertise, werkt de Raad met werkgroepen, die bestaan uit een combinatie van raadsleden en externe deskundigen. Zij bereiden een advies voor. Deze methode wordt door de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren als effectief beschouwd. In de toekomst wil de Raad vaker een beroep doen op de deskundigenplatforms binnen de Nederlandse Taalunie (zoals bijvoorbeeld het Platform Onderwijs Nederlands) en daarbuiten.

De adviezen van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren vinden veel steun. Wel zou de Raad meer adviesexpertise willen uitwisselen of bundelen met andere, nationale beleidsorganen en adviesraden die zich bezighouden met onderwerpen die ook Taaluniematerie kunnen zijn (bijvoorbeeld de Nederlandse Raad voor Cultuur of de Onderwijsraad). Het kan daarbij zowel gaan om een systematische uitwisseling van expertise, als om afstemming.

De relatieve autonomie die de adviesagenda van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren heeft, zoals blijkt uit de advisering op eigen initiatief, vertoont weinig overeenkomst met de politieke agenda's. Eén illustratie hiervan is het recente besluit van het Comité van Ministers (13 oktober 2003) over de taken van de Nederlandse Taalunie betreffende het letterenbeleid. De Raad bereidt over dit onderwerp een advies voor, dat uitkomt kort nadat het Comité van Ministers al een besluit over het letterenbeleid heeft genomen.

De binnen de Raad aanwezige deskundigheid blijft op deze wijze onbenut. Er wordt te weinig gebruikgemaakt van de mogelijkheden die het bestaan van een orgaan als de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren biedt. Nu werkt de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren vooral legitimerend voor het vaststellen van het beleid (bijvoorbeeld bij het meerjarenbeleidsplan). Het Comité van Ministers zou de Raad meer kunnen aanspreken als inhoudelijk adviserend orgaan.

6.2.3 Algemeen Secretariaat

A Werkwijze

De commissie stelt vast dat er algemene tevredenheid bestaat over de uitwerking van de vele initiatieven. Men ondervindt een degelijke en deskundige ondersteuning vanwege het Algemeen Secretariaat. De volgende uitspraken zijn hiervoor illustratief:

- “... een positief oordeel over de wijze waarop het werk in het Taaladviesoverleg is uitgevoerd, en zeker ook over de organisatorische, inhoudelijke en technische ondersteuning die daarbij vanuit het bureau van de Nederlandse Taalunie werd geboden. Het meest concrete resultaat van de activiteiten van het Taaladviesoverleg, de taaladviezen (...), kan naar mijn oordeel de toets der kritiek goed doorstaan.”
- “... belangrijk dat het Algemeen Secretariaat er met een goed cijfer uitkomt want dat verdient het volgens mij...”
- “Over de samenwerking met het Algemeen Secretariaat ben ik in het algemeen uiterst lovend. Ik ken eerlijk gezegd geen andere instantie waar beleid met zoveel professionaliteit en efficiëntie wordt voorbereid. (...) De in het Algemeen Secretariaat aanwezige technische en inhoudelijke kennis is boven elke twijfel verheven.”
- “... een dynamisch instituut, dat zijn uiterste best doet om zoveel mogelijk actoren in de verschillende disciplines die belangrijk zijn voor de Nederlandse taal en cultuur te betrekken bij het beleid. Het is een open instelling, die bereid is tot het nemen van nieuwe initiatieven en die de doelstellingen van de Taalunie zo goed mogelijk probeert te realiseren. (...) De laatste jaren ziet men ook duidelijke accenten, actielijnen en keuzes verschijnen. De houding van het Algemeen Secretariaat (...) wordt duidelijk gemaakt en deze politiek wordt consequent gevolgd.”
- “...consequent en vasthoudend in het uitgestippelde beleid zonder daarbij de openheid voor nieuwe ideeën en ontwikkelingen te verliezen.”
- “... Taalunie (...) de kans gegeven heeft om een aantal projecten op te zetten en verder uit te werken in conferenties en publicaties. (...). Door een project (...) hebben wij een aantal onderwerpen kunnen uitdiepen die enerzijds inhoudelijk verrijkend waren, anderzijds samenwerkingsverbanden met ongeveer alle Nederlandse en Vlaamse universiteiten op gang brachten.”

- “De relaties die wij onderhouden met dhr. Jaspaert en zijn medewerkers zijn steeds gekenmerkt door hoffelijkheid en eerlijkheid. Wij zullen niet aarzelen hen te contacteren als experts voor bepaalde materies.”
- “...een toegankelijke en efficiënt handelende organisatie met weinig bureaucratische ruis.”
- “De Nederlandse Taalunie heeft zich (...) ontwikkeld tot een organisatie waarin op een verantwoorde wijze projectmatig wordt gewerkt. Projecten en criteria voor beoordeling daarvan zijn helder omschreven, wat mijns inziens de contacten met het (onderwijs-)veld in belangrijke mate ten goede komen.”

Af en toe getuigen mondelinge of schriftelijke gesprekspartners van een onduidelijke voortgangsbewaking van werkzaamheden door het Algemeen Secretariaat. Vooral de duur van sommige procedures wekt hier en daar wat wrevel op. Enkele voorbeelden zijn:

- “(...) aanvragen voor projectsubsidies. De aanlooptijd lijkt onnodig lang: aanvragen moeten eind september ingediend worden, pas begin december kijkt een beoordelingscommissie. De tussenliggende tijd wordt niet gebruikt om eventuele kleine problemen glad te strijken. De beoordeling houdt weinig rekening met de specifieke werkomgeving van de buitenlandse neerlandistiek. Slechts op uiterst summiere wijze wordt over de overwegingen gerapporteerd. Er is geen overzicht van goedgekeurde of afgewezen aanvragen. Buitenlandse afdelingen neerlandistiek kunnen hier geen lering uit trekken. De indruk ontstaat dat de Taalunie niet alleen eigengereid met projectaanvragen omspringt, maar dat het beleid ondoelmatig en ondoeltreffend is want niet voldoende op communicatie en kwaliteitsverbetering gericht.”
- “De financiering van goedgekeurde projecten verloopt over het algemeen vlot, maar de behandeling van ingediende projecten kost vaak veel tijd.”
- “Deze werkwijze [van het Algemeen Secretariaat] heeft geresulteerd in zinvolle activiteiten die breed worden gedragen, maar kan ook leiden tot ondoorzichtigheid in de verhoudingen en verantwoordelijkheden.”
- “De Nederlandse Taalunie moet zich meer ‘ondersteunend’ opstellen. Ze moet zwakke plekken zoeken in het veld en op die vlakken de mensen samen brengen en weer op weg zetten. Maar de Nederlandse Taalunie moet niet in de plaats treden van wat goed loopt. Als je te veel zelf wil doen, gaat er te veel tijd verloren in coördinatie en afstemming.”
- “Alleen het aspect project-management zou professioneler kunnen worden aangepakt. Weer anders samengevat: beleid wordt door het Algemeen Secretariaat optimaal voorbereid, maar de tenuitvoerlegging kan beter.”

Vaak echter zijn de procedures en hun timing eenvoudig te vinden op de website. In deze gevallen zouden ze vooraf voor projectindieners duidelijk moeten zijn.

Uit de meeste reacties wordt duidelijk dat het Algemeen Secretariaat zich ten aanzien van alle actoren waarmee het te maken krijgt, zeer open, collegiaal en constructief opstelt. De reacties getuigen van een correcte behandeling en een deskundige en effectieve ondersteuning waar nodig of mogelijk. Gezien de complexiteit van structuren, projecten en activiteiten waartussen het Algemeen Secretariaat zich beweegt, en de voortdurende samenspraak met een uitgebreid netwerk van deskundigen en betrokkenen in het veld, in een waaier van platforms en samenwerkingsverbanden die elk op een eigen wijze aan de Nederlandse Taalunie gelieerd zijn, is dat geen kleine prestatie. Een kleine selectie van voorbeelden illustreert dit:

- “Op het gebied van openheid en collegialiteit heb ik alleen maar positieve ervaringen met het Algemeen Secretariaat (...). In verband met het toekennen van projectgeld, de procedures voor het toekennen van projecten en dergelijke meer kan ik stellen dat er een zeer correcte en systematische benadering van de projectvoorstellen wordt gehanteerd. Officiële en openbare aankondiging van de projectrondes, bekendmaking en procedures rond toekenning zijn transparant. (...) De afhandeling van deze procedures verloopt correct; de uitbetaling van subsidies en projectgelden gaat volgens afspraak. Vooral positief is het streven naar het instellen van transparante procedures, waardoor de toekenning van budgetten zo duidelijk mogelijk verloopt.”
- “Voor onze projecten betekent dat dat de betalingen op tijd geschieden, dat de juiste vertegenwoordigers uit beide landen benaderd en benoemd worden in bestuurs- en begeleidingscommissies, dat de voortgang van de projecten regelmatig gecontroleerd wordt, dat de outputfinanciering in contracten en meerjarenplanningen is vastgelegd en dat naleving van die contracten telkens wordt getoetst. Het betekent ook dat zij ons binnen Europa introduceert in belangrijke wetenschappelijke samenwerkingsverbanden. Ook in het opstellen en naleven van procedures munt de Nederlandse Taalunie uit. (...) De sfeer waarbinnen het overleg plaatsvindt, is open en zakelijk en naar argumenten wordt geluisterd.”
- “Verder spreek ik ook graag met lof over de efficiënte en prettige samenwerking tussen het Algemeen Secretariaat van de Nederlandse Taalunie en het (...). Ten slotte is [de organisatie] ook gelukkig met de expertise die de Nederlandse Taalunie aan [ons] middels haar waarnemer ter beschikking stelt.”
- “De samenwerking tussen de Raad en het Algemeen Secretariaat verloopt zeer vlot en efficiënt.”

- “Mijn samenwerking met medewerkers uit verschillende geledingen is erg goed en tegelijkertijd ook aangenaam. De samenwerking vindt plaats in een professionele en prettige sfeer.”

De Nederlandse Taalunie werkt voor de uitvoering van haar activiteiten op alle werkerreinen met een systeem van “overlegplatforms” die bestaan uit deskundigen. Het Platform Onderwijs Nederlands is een van de al genoemde voorbeelden op het terrein van het onderwijs Nederlands in Vlaanderen en Nederland. Het Algemeen Secretariaat streeft er actief naar de deskundigheid in het veld op zoveel mogelijk werkerreinen in platforms of commissies te verzamelen, opdat het Algemeen Secretariaat voor al deze werkerreinen goed geïnformeerd blijft over de ontwikkelingen in het veld.

Als er op een bepaald terrein deskundige groeperingen bestaan, steunt de Nederlandse Taalunie deze groep. Een voorbeeld hiervan is de Nederlands-Vlaamse vereniging van lerarenopleiders Nederlands in het basisonderwijs (LOPON₂). Anders probeert het Algemeen Secretariaat zelf een platform op te richten. Belangrijk daarbij is steeds dat de groep een afspiegeling vormt van het hele Vlaams-Nederlandse terrein waarvoor ze werkt.

Dergelijke platforms kunnen in het algemeen rekenen op grote bekendheid bij deskundigen en grote waardering voor de kwaliteit van het geleverde werk.

B Externe communicatie en relatie met het veld

Uit verschillende gesprekken blijkt dat de Nederlandse Taalunie blijft kampen met het probleem dat ze relatief onbekend is. Het gaat daarbij niet alleen om haar activiteiten en de resultaten of producten die daaruit voortvloeiden, maar ook om de onderlinge verhoudingen en verantwoordelijkheden van organen, fora en commissies. Het Algemeen Secretariaat vormt de spil van de Nederlandse Taalunie. Hierdoor is de eigen rol van het Algemeen Secretariaat in het geheel van de Nederlandse Taalunie evenmin altijd duidelijk. Illustraties hiervan zijn:

- “Al jaren heeft de Nederlandse Taalunie behoefte aan een ‘Opération Charme’ (...)”
- “Het bestaan en de werkzaamheden van deze commissie [de Taaladviescommissie] zijn althans voor mij zeer schimmig. Naar ik begrijp zijn de werkzaamheden van deze commissie gestopt, maar is verzuimd daarover berichten te sturen naar de leden.”
- “[De veelheid aan] platforms en samenwerkingsverbanden (...) kan leiden tot ondoorzichtigheid in de verhoudingen en verantwoordelijkheden. Waar samengewerkt wordt met andere partijen, zeker als dat marktpartijen zijn (...), moeten duidelijke afspraken gemaakt worden over de rekeningen van projecten die (deels) met overheidsgeld zijn gefinancierd. (...) Een risico van ondoorzichtigheid in de vertegenwoordiging van het veld is dat onduidelijkheid kan ontstaan over de rol van de Nederlandse Taalunie. (...) Een duidelijker status van platforms en samenwerkingsverbanden zou leiden tot meer transparantie.”
- “... kennelijk weinig succes is geboekt bij de pogingen die er toch geweest moeten zijn om bekendheid te geven aan de taaladviescommissie (...) althans erg weinig berichten aangetroffen in de gedrukte en digitale media waarin aandacht werd gevraagd voor deze vorm van dienstverlening aan (...) sprekers van het Nederlands. Naar mijn mening bestaan er op dit punt van de externe communicatie nog ruime verbetermogelijkheden: het product verdient het in mijn ogen zeker.”
- “Bij toeval vernamen wij dat uw [evaluatie]commissie is ingesteld. Op deze korte termijn willen wij als reactie hierop laten weten dat deze gang van zaken symptomatisch genoemd kan worden voor de relatie tussen de Nederlandse Taalunie en (...) [het terrein].”

Globaal gezien wordt het Algemeen Secretariaat gepercipieerd als een deskundig, dynamisch en efficiënt werkend orgaan. Anderzijds blijkt ook dat het Algemeen Secretariaat, wegens haar spilfunctie, soms onterecht wordt vereenzelvigd met de volledige Nederlandse Taalunie. Vooral op het ogenblik dat iets te traag of inhoudelijk niet naar de wens van een aantal participanten lijkt/dreigt te verlopen, is het in de eerste plaats het Algemeen Secretariaat dat hierop wordt aangesproken. Een aantal organisaties lijkt zich ten slotte door het Algemeen Secretariaat bedreigd te voelen, waardoor het Algemeen Secretariaat zich meegesleurd wordt in terreinafbakeningsdiscussies.

C Organisatorisch

Het Algemeen Secretariaat organiseert zich op projectmatige basis met structureel teamwerk. De betrokkenen specialiseren zich inhoudelijk, maar werken in team samen rond projecten of thema's die op een bepaald ogenblik aan de orde zijn.

Dat wordt niet alleen als een productieve werkwijze beschouwd. Het is ook de enige manier om met een klein aantal mensen concreet tot allerlei daden, acties en projecten te komen die effectief zijn.

De algemeen secretaris heeft een intermediaire positie met een zeer veelzijdige functie. Terwijl extern heel wat diplomatiek handelen vereist is, is het intern noodzakelijk dat de secretaris erover waakt dat de politieke discussies niet nodeloos herhaald worden en dat er heldere lijnen voor praktische werkzaamheden worden uitgezet. Enkel zo kan worden vermeden dat de Nederlandse Taalunie verglijdt tot een machteloos instrument.

D Zetel van het Algemeen Secretariaat

Over de zetel van het Algemeen Secretariaat wordt druk gediscussieerd in het licht van de mogelijke invulling van het Vlaams-Nederlands Centrum voor Europa in Brussel. Sommigen zijn voorstander van een verhuizing naar Brussel, anderen wensen een status quo, nog anderen spreken van een gesplitst Algemeen Secretariaat met twee locaties.

Verscheidene keren is bij de commissie gepleit tégen een verhuizing naar Brussel. Ook anderen dan de algemeen secretaris waarschuwen zeer expliciet voor het risico dat Nederland dan veel meer afstand zou nemen van de Taalunie en dat een dergelijke optie helemaal niet zou bijdragen tot de realisatie van de Taaluniedoelstellingen.

Als een effectief en efficiënt Algemeen Secretariaat gewent is, lijkt de concentratie van medewerkers op één locatie de hoofdoptie. Wel pleiten sommigen voor een kleine cel die zich in Brussel zou lokaliseren, om de communicatielijnen met de Europese ambtenaren en bewindslieden korter te maken. In het Vlaams-Nederlands Centrum voor Europa zouden ook, zoals door anderen wordt geopperd, de vergaderingen van het Comité van Ministers kunnen plaatsvinden.

In elk geval moet er een heldere taakverdeling en samenwerking tot stand komen tussen de Nederlandse Taalunie, i.c. het Algemeen Secretariaat, en het Vlaams-Nederlands Centrum voor Europa in Brussel.

6.3 Afstemming tussen organen

6.3.1 Algemeen

Hoewel de Nederlandse Taalunie volgens het Verdrag politiek gestuurd wordt (door het Comité van Ministers, dat op zijn beurt wordt gecontroleerd door de Interparlementaire Commissie), blijkt de “ambtelijke sturing” van de Nederlandse Taalunie zeer sterk.

Het is de vraag of het symptomatisch is dat het jaarverslag zelden tot bespreking in verschillende organen van de Taalunie leidt, terwijl het een document bij uitstek is om de werkzaamheden van de Nederlandse Taalunie te kunnen evalueren.

Ook het feit dat de Nederlandse Taalunie of taalkwesties zelden of nooit op de agenda van de parlementen staan, valt te betreuren. Dat de Nederlandse Taalunie blijkbaar geen politieke prioriteit is, wijst voor een aantal gesprekspartners op een fundamenteel probleem.

6.3.2 Vanuit verschillende invalshoeken

A Interparlementaire Commissie – andere organen

Vanuit de Interparlementaire Commissie kan naar de respectieve nationale parlementen een betere informatievoorziening plaatsvinden. Dat kan bijvoorbeeld door toezending van besluitenlijsten, die ook op het Internet kunnen worden gepubliceerd. Dat zou de discussie over de Nederlandse Taalunie in Nederland en Vlaanderen – die momenteel ontbreekt – kunnen aanzwengelen.

De Interparlementaire Commissie krijgt naar haar mening steeds alle informatie en documentatie die ze voor haar werkzaamheden nodig heeft. Ze is tevreden over de betrokkenheid van het Algemeen Secretariaat en de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren bij haar functioneren.

B Comité van Ministers – andere organen

Werken binnen de Nederlandse Taalunie zal steeds een evenwichtsoefening blijven. Ten aanzien van elke behandelde materie moet elke individuele minister immers telkens opnieuw kiezen voor een nationale of een supranationale invalshoek.

De leden van het Comité van Ministers moeten er zich meer van bewust zijn dat ze daar zitten als “minister van de Nederlandse Taalunie”.

Voor de buitenwereld, lijkt het daarom dat er te weinig initiatieven zijn voor een gezamenlijk beleid of een afstemming van het beleid. Als voorbeeld kan de oprichting worden aangehaald van vergelijkbare instellingen in het letterenveld in Vlaanderen en in Nederland, zoals de Stichting Lezen, met de verwachting dat daarmee integratie zou worden bereikt. Het toezicht op de daadwerkelijke totstandkoming van een synergie (die begint bij bilaterale activiteiten) ontbreekt evenwel. Het Comité van Ministers zou zich hier sterker kunnen profileren door zowel proactief als reactief sterker te sturen.

B1 Inzicht in de besluitvorming van het Comité van Ministers

Er is weinig actieve terugkoppeling van de activiteiten van het Comité van Ministers naar de andere geledingen en naar de eigen regeringen. Wel worden de besluitenlijsten van het Comité van Ministers aan alle organen van de Taalunie toegestuurd en op de website van de Taalunie openbaar gemaakt.

De ministers vertegenwoordigen in het Comité hun hele regering. Formeel is er gezorgd voor een ogenblik van terugkoppeling naar die regeringen, namelijk op het ogenblik dat de begroting moet worden goedgekeurd. Voor tussentijdse terugkoppeling of rapportage over de besluitenlijst zijn geen voorzieningen getroffen.

Voorts zijn de beslissingen van het Comité van Ministers niet altijd helder voor buitenstaanders. De besluitenlijst bevat soms cryptische beschrijvingen die voor meerdere interpretaties vatbaar zijn. De argumentatie voor een bepaalde beslissing of een bereikt compromis wordt nauwelijks geëxpliciteerd en is bijgevolg moeilijk terug te koppelen naar de andere leden van de Nederlandse of Vlaamse regering of naar het veld.

B2 Aanwezigheid van het Comité van Ministers bij de Interparlementaire Commissie

De vertegenwoordiging van betrokken ministers op de vergaderingen van de Interparlementaire Commissie is soms problematisch. Uiteraard is het onrealistisch te verwachten dat vier ministers erin zouden slagen altijd gelijktijdig hun agenda's vrij te houden, zeker als de agenda nauwelijks meer inhoudt dan een "vragenuurtje". Vanuit het besef dat afwezigheid echter een foutief signaal is, heeft het Comité van Ministers een voorstel aan de Interparlementaire Commissie gedaan om te werken met een vertegenwoordiging vanuit het Comité van Ministers. De Interparlementaire Commissie heeft benadrukt dat vertegenwoordiging van beide betrokken landen gewenst is.

C Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren – andere organen

De relatie van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (de Raad) tot het Comité van Ministers en het 'voorbereidend overleg' kenmerkt zich door een zekere afstand. Zo is er weinig communicatie tussen de verantwoordelijke ministers en de voorzitter van de Raad. Op het ogenblik dat de Raad een advies uitbrengt, is geen direct contact voorzien met het (leden van) het Comité van Ministers.

Als voorbeeld kan worden gesteld dat, hoewel de Raad advies uitbrengt over de meerjarenplanning en de begroting, beide organen hierover niet rechtstreeks in een gesprek treden.

Misschien moet het Comité van Ministers ook duidelijker maken wat het van de Raad verwacht. Nu wordt de advisering veelal voor het legitimeren van de formele (begrotings-)besluitvorming gehanteerd. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren kan niet altijd duidelijk traceren of een advies weerslag heeft in een concrete beleidsaanpak.

Een jaarlijkse ontmoeting van het Comité van Ministers met de Raad is goed voorstelbaar en de Raad zou het 'voorbereidend overleg' op informatieve wijze actiever kunnen ondersteunen. Het eerste punt is indertijd al in het evaluatierapport door Arthur Anderson Consulting (1992) aanbevolen.

Tussen de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren en de Interparlementaire Commissie is er frequenter contact. De Interparlementaire Commissie nodigt de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren uit voor haar thematische vergaderingen. De Raad is hier ook veelvuldig aanwezig.

D Algemeen Secretariaat – andere organen

Het Algemeen Secretariaat heeft een beleidsuitvoerende en een beleidsvoorbereidende taak. Met betrekking tot de beleidsuitvoering verwijst de commissie naar het hoofdstuk over de uitvoering van het beleid in de verschillende werkterreinen en de paragraaf over de taakuitoefening door het Algemeen Secretariaat.

In de beleidsvoorbereiding heeft het Algemeen Secretariaat intensief contact met de drie andere organen van de Taalunie.

Het Algemeen Secretariaat bereidt de vergaderingen van het Comité van Ministers inhoudelijk voor. Hiertoe voert het gesprekken met de verschillende bij het beleid betrokken departementen en met het veld.

Het 'voorbereidend overleg', waarin de ambtenaren van de departementen van de leden van het Comité van Ministers en de algemeen secretaris zitting hebben, bereidt de feitelijke agenda's van de vergaderingen van het Comité van Ministers voor. De introductie van fiches door het Algemeen Secretariaat voor de voorbereiding van de besluitvorming door het Comité van Ministers wordt als positief ervaren.

Die fiches zouden echter nog uitgebreid kunnen worden met informatie over verschillende standpunten (en niet alleen een compromis-voorstel), met uitgebreidere informatie over de historie van besluiten en met gevolgen van de besluitvorming. De vergaderingen van het 'voorbereidend overleg' zijn hierboven al besproken (zie 6.2.1 C).

De rol van het Algemeen Secretariaat in de beleidsvoorbereiding is belangrijk omdat het de enige instantie is waarvan gevraagd kan worden dat het permanent het gezamenlijke Vlaams-Nederlandse perspectief bewaakt.

In dat verband is het belangrijk dat het Algemeen Secretariaat voortdurend contact houdt met Nederlandse en Vlaamse departementen die betrokken zijn bij het beleid op het gebied van Taaluniematerie, opdat men elkaar wederzijds over het gevoerde beleid en over de verworven inzichten informeert.

De algemeen secretaris is waarnemer bij de vergaderingen van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. De Raad is zeer tevreden over de relatie met het Algemeen Secretariaat. Voor het Algemeen Secretariaat is de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren belangrijk op het vlak van netwerking. In de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren zitten immers de sleutelfiguren uit de werkvelden waarop het Algemeen Secretariaat actief dient te zijn. Aldus heeft de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren ten aanzien van het Algemeen Secretariaat niet alleen een adviesfunctie, maar is de Raad ook een belangrijke toegangsweg tot het veld.

De vergaderingen van de Interparlementaire Commissie worden door de griffiers van het Vlaams Parlement en de Nederlandse Staten-Generaal voorbereid. De algemeen secretaris of een door hem aangewezen vertegenwoordiger is aanwezig bij de openbare en besloten vergaderingen van de Interparlementaire Commissie zelf, en bij de voorbereidende vergaderingen van het bureau. In de besloten vergaderingen en de bureauvergaderingen beantwoordt de algemeen secretaris vragen van technische aard. In de openbare vergaderingen is hij aanwezig ter ondersteuning van het Comité van Ministers. Verder levert het Algemeen Secretariaat op verzoek informatieve notities aan de Interparlementaire Commissie over het Taaluniebeleid en de uitvoering daarvan, en doet het desgevraagd suggesties voor werkbezoeken.

Hoofdstuk 7

Samenwerking en afstemming tussen departementen en ministeries

7.1 Uitgangspunten

Met de ondertekening van het Verdrag inzake de Nederlandse Taalunie hebben de Nederlandse en Belgische regering aangegeven een gezamenlijk beleid te willen voeren ten aanzien van de Nederlandse taal en taalgebonden cultuur.

Het Verdrag bepaalt dat ieder van de Hoge Verdragsluitende Partijen (Vlaanderen en Nederland) ten minste twee leden van de regering aanwijst om zitting te nemen in het Comité van Ministers. Bij voorkeur komen die leden van de regering in aanmerking die belast zijn met de zorg voor onderwijs en cultuur.

In de loop der jaren hebben de regeringen steeds de bewindslieden van onderwijs en cultuur aangewezen als leden van het Comité van Ministers. In de beginjaren van de Taalunie waren dat vier ministers. Sinds het Nederlandse cultuurbeleid is overgegaan van het ministerie van WVC naar het ministerie van OCenW, vertegenwoordigen van Nederlandse kant twee bewindspersonen (minister en staatssecretaris) van hetzelfde ministerie de regering in het Comité van Ministers.

In de loop der jaren werden waarnemers van het ministerie van Buitenlandse Zaken (Nederland) en van de administratie Buitenlands Beleid (Vlaanderen) aangewezen om het beleid van de Nederlandse Taalunie van dichtbij te volgen. Zij nemen deel aan het 'voorbereidend overleg'.

De besluitvorming in het Comité van Ministers wordt ambtelijk voorbereid in het 'voorbereidend overleg' door de ambtenaren van de betrokken ministeries en departementen en door het Algemeen Secretariaat als beleidsvoorbereidend orgaan. Daarnaast informeren de betrokken ambtenaren hun eigen bewindslieden en vragen waar nodig om een instructie of mandaat over de inzet van de voorbereiding.

In Vlaanderen fungeren kabinetten als tussenliggend niveau tussen de minister en het ambtelijke niveau. De ambtenaren die deelnemen aan het 'voorbereidend overleg' zijn in Nederland ook de ambtenaren die de minister ondersteunen bij het Comité van Ministers. In Vlaanderen nemen de ambtenaren van de departementen deel aan het 'voorbereidend overleg', terwijl de ondersteuning door de minister bij het Comité van Ministers vaak door een kabinetsmedewerker gebeurt. Dat betekent dat er in Vlaanderen binnen het afstemmingsproces soms een extra stap nodig is.

De terreinen waarop de Taalunie actief is, vertonen geen een-op-een-relatie met de bevoegdheidsverdeling in de Vlaamse en Nederlandse regering. Bewindslieden moeten de respectieve regeringen vertegenwoordigen, en niet alleen voor hun eigen portefeuille spreken. De voorbereidende ambtenaren moeten niet de vakminister, maar de vertegenwoordiger van de regering ondersteunen. Dat heeft tot gevolg dat Taaluniewerk in Nederland en Vlaanderen goede afstemming tussen verschillende ministeries en departementen vereist. Eén voorbeeld hiervan is het beleid omtrent het Nederlands in de Europese Unie. In Nederland behoort het beleid inzake het gebruik van het Nederlands in de Europese Unie tot de portefeuille van de minister van Buitenlandse Zaken. De minister van Onderwijs kan hierover vanuit de eigen portefeuille dus geen uitspraken doen.

In Vlaanderen is de situatie nog ingewikkelder. De inhoudelijk bevoegde ministers hebben evenmin sturende mogelijkheden ten aanzien van de administratie Buitenlands Beleid op het Vlaamse niveau. Daarbij komt nog dat het beleid ten aanzien van de Europese Unie in overleg tussen de Vlaamse Gemeenschap en de federale regering wordt bepaald. Dat is dus ook het geval voor het probleem van de positie van het Nederlands in de Europese Unie. Het is de laatste gesprekspartner, die niet rechtstreeks bij de uitvoering van het Taalunieoverdrag is betrokken, die een dergelijk beleid op Europees niveau moet aanklaarten. Een voldoende betrokkenheid vanuit die andere beleidsdomeinen, in het bijzonder vanuit buitenlandse zaken/aangelegenheden, en misschien zelfs vanuit het Europese beleidsniveau, zou dan ook een meerwaarde kunnen betekenen.

Andere voorbeelden van (gedeeltelijk) federale bevoegdheden die soms raakvlakken hebben met de activiteiten van de Nederlandse Taalunie, zijn wetenschapsbeleid, regelgeving met betrekking tot de toegang tot bepaalde beroepen, en het bibliotheekwezen en boekenvak. Ook het inburgeringsbeleid, neerlandistiek in het buitenland of initiatieven met betrekking tot taal- en spraaktechnologie zijn voorbeelden van onderwerpen waarover interdepartementaal en interministerieel overleg noodzakelijk is.

Dat heeft de nodige consequenties voor de bekendmaking van besluiten van het Comité van Ministers. Er moet over gewaakt worden dat alle betrokken beleidsdomeinen voldoende op de hoogte zijn van deze besluiten, zodat ze het vastgestelde beleid kunnen integreren. Een dergelijk overleg verloopt met wisselend succes.

7.2 Uitvoering en verbeterpunten

Vlaanderen en Nederland moeten de ruimte hebben en nemen voor een ambtelijke voorbereiding van en vooroverleg over onderwerpen die rijp zijn voor een gemeenschappelijke aanpak in Taalunieverband en voor overleg over de vorm die daaraan kan worden gegeven.

Deze resultaten moeten aan de respectieve bewindspersonen worden voorgelegd ter agendering in het Comité van Ministers. Bij positieve besluitvorming komt het Algemeen Secretariaat weer in beeld voor de uitvoering van de besluiten.

De bepaling van het maximaal gemeenschappelijke moet uiteindelijk vooral het resultaat zijn van overleg tussen de bewindslieden.

De praktijk is niet eenvoudig:

- de onderwerpen die door het Algemeen Secretariaat worden aangebracht zijn zeer breed en behoren niet altijd automatisch tot de portefeuille van de afgevaardigde ambtenaren;
- de beschikbare tijd is krap;
- de mogelijkheden om in het ‘voorbereidend overleg’ tot een definitieve voorbereiding te komen, hangen af van de mate waarin binnen elk land tot een goede interne afstemming kon worden gekomen;
- ook bilaterale afstemming tussen de Nederlandse ministeries en de Vlaamse departementen is niet eenvoudig. Van Vlaamse zijde is er onder andere de noodzakelijke politieke toets via het kabinet van de betrokken ministers.

Binnen dit geheel is het Algemeen Secretariaat de instantie waarvan gevraagd kan worden dat ze altijd een geïntegreerd supranationaal perspectief hanteert en de mogelijkheden voor gemeenschappelijk optreden al in een vroeg stadium verkent.

Om dat te kunnen doen is het wellicht belangrijk dat het Algemeen Secretariaat contact onderhoudt met ambtenaren uit departementen of ministeries die geregeld actief zijn op de terreinen waarop ook de Nederlandse Taalunie zich beweegt.

Hierbij is het belangrijk de vertegenwoordigers van het ‘voorbereidend overleg’ regelmatig op de hoogte te houden, met het oog op het vervullen van de rol van “bemiddelaar” en “motor” door het Algemeen Secretariaat.

Als een onderwerp als mogelijke Taaluniematerie wordt gezien, moet dat leiden tot een voorbereidingstraject op ambtelijk niveau.

De resultaten van een dergelijk intensief en breed contact moeten ook uitdrukkelijk zichtbaar gemaakt worden in het activiteitenverslag van de Nederlandse Taalunie en in de voorbereidende stukken die aan het Comité van Ministers worden bezorgd.

Om tot een oplossing te kunnen komen, is het wellicht nuttig een onderscheid te maken tussen:

- overleg en afstemming tussen sectordepartementen;
- overleg en afstemming tussen Vlaanderen en Nederland.

Afhankelijk van het specifieke dossier zal een andere aanpak of procedure wenselijk zijn.

Zo is het bij onderwijsdossiers belangrijk dat er eerst gesproken kan worden met de betrokken sleutelfiguren in de sector Onderwijs. Daarna kan afstemming tussen Nederland en Vlaanderen worden gezocht in een plenair ambtelijk ‘voorbereidend overleg’.

Bij dossiers die meerdere beleidsdomeinen aanbelangen, is een aparte bespreking en afstemming (in de beide landen) met de sleutelfiguren van beide sectoren eveneens noodzakelijk. Het resultaat van een dergelijk overleg zal steeds een evenwicht of compromis zijn. Het Vlaams-Nederlandse overleg zal daar rekening mee moeten houden.

Voor Vlaanderen kan het voorbeeld gegeven worden van de beleidsdomeinen Cultuur en Onderwijs. Er is geen hiërarchie tussen deze domeinen, en evenmin bestaat er al een formele overlegstructuur tussen beide domeinen. De wederzijdse expertise (over cultuur binnen onderwijs en vooral over onderwijs binnen cultuur) is beperkt.

Door het voorbereidingstraject op ambtelijk niveau in kleinere inhoudelijke onderwerpen op te delen, kan wellicht tot een betere afstemming gekomen worden.

Het aanspreken van en overleggen met alle betrokken geledingen vergt enorm veel tijd en diplomatie. De huidige vertegenwoordigers in het ambtelijk ‘voorbereidend overleg’ hebben niet het mandaat om hier alle benodigde initiatieven te nemen – bij ontstentenis van een formele overlegstructuur ligt het initiatief bij de bevoegde ministers – noch de tijd om één en ander tot uitvoering te brengen.

Aan de commissie wordt gemeld dat de voorzitter van het ‘voorbereidend overleg’ voor twee jaar zou kunnen worden aangesteld als een soort “permanente vertegenwoordiger” bij de Nederlandse Taalunie. Op die wijze krijgt de betrokken ambtenaar voldoende tijd om zowel ten aanzien van het Algemeen Secretariaat (als verbindingspersoon) als ten aanzien van de sectoren en departementen (als onderhandelaar of voorzitter van vergaderingen) een rol te spelen. Een dergelijke functie zal steeds moeten worden ondersteund door een secondant uit het andere land.

Bij de terugkoppeling of bekendmaking van de door het Comité van Ministers genomen beslissingen is het belangrijk dat zowel het Algemeen Secretariaat (ten aanzien van het veld en het brede publiek) als de ambtenaren die bij het ‘voorbereidend overleg’ betrokken zijn (ten aanzien van inhoudelijk bevoegde ambtenaren), een rol spelen.

Hoofdstuk 8

Samenwerking en afstemming tussen Vlaanderen en Nederland

Nederlands-Vlaamse samenwerking op het gebied van taal, letteren en onderwijs is veel complexer dan vaak gedacht wordt. Vlamingen en Nederlanders kennen elkaar slecht, waardoor verschillen tussen beide groepen in de opzet van de samenwerking over het hoofd worden gezien: algemene culturele verschillen en verschillen in bestuurscultuur. Die verschillen spelen een rol omdat het voor samenwerkende partners moeilijk blijkt om die samenwerking vanuit een geïntegreerd Nederlands-Vlaams perspectief te benaderen. Veel te gemakkelijk vertrekt men vanuit een Vlaams en Nederlands perspectief en gaat men er verkeerdelijk van uit dat dat perspectief door de andere kant gedeeld wordt. Dat maakt samenwerking tussen beide gebieden niet minder interessant of belangrijk. Wel betekent het dat die samenwerking meer als een opdracht en minder als iets vanzelfsprekends moet worden beschouwd. Ten aanzien van de uitkomst van die samenwerking moeten de verwachtingen dan ook realistisch zijn.

De commissie stelt vast dat zowel van Nederlandse als van Vlaamse zijde de samenwerking in het algemeen als nuttig, goed en correct verlopend beschouwd wordt. Het Algemeen Secretariaat speelt hierin een belangrijke en constructieve rol. Toch is men zich ook bewust van de moeizame processen die de besluitvorming in het kader van de Nederlandse Taalunie moet doorlopen.

Een hoog ambitieniveau is noodzakelijk om de obstakels die men zeker tegenkomt te overwinnen. Daarenboven gaat het hierbij vaak om concrete samenwerking in het veld, tussen twee actoren die eerst en vooral Vlaamse of Nederlandse doelstellingen willen en moeten realiseren. Door samenwerking moet men proberen doelen te bereiken waar het gemeenschappelijke Nederlands-Vlaamse perspectief al in verwerkt is. De resultaten van het project moeten vanuit dit perspectief worden beoordeeld.

In het Vlaamse en Nederlandse taal- en letterenveld zijn heel veel actoren actief die een exclusief Nederlandse of Vlaamse verantwoordelijkheid hebben en exclusief verantwoording moeten afleggen in hun eigen land. Samenwerking over de grens is voor deze spelers alleen nuttig als daarmee het realiseren van de Vlaamse of Nederlandse doelstellingen gediend wordt. Meerwaarde van samenwerking krijgt hierdoor een zeer enge invulling. Voor de ontwikkeling van effectieve samenwerking is het van belang dat het gemeenschappelijke perspectief niet uit het oog verloren wordt. Succesrijke Nederlands-Vlaamse samenwerkingsverbanden beschikken allemaal over een actor die die taak op zich neemt en de motor van de samenwerking is. Samenwerking moet meer zijn dan het uitwisselen van informatie tussen beleidsmakers en uitvoerders in beide gebieden en een sporadische gezamenlijke activiteit.

Het is belangrijk om er in de samenwerking naar te streven dat Vlaanderen en Nederland in het Nederlandse taalgebied ook gezamenlijke doelen willen realiseren, dat ze samen voorzieningen opzetten waar de taalgebruiker beter van wordt.

In de gesprekken die de commissie heeft gevoerd wordt regelmatig het belang van Nederlands-Vlaamse samenwerking benadrukt:

- “(...) omdat ik de Nederlandse Taalunie als instrument van gezamenlijke Nederlands-Vlaamse taalpolitiek in Europa en de wereld van bijzonder groot belang acht. Ik hoop dat [mijn] gezichtspunten (...) kunnen bijdragen tot versterking van deze essentiële taalpolitieke functie van de Nederlandse Taalunie.”
- “Het eenwordingsproces binnen de Europese Unie brengt bedreigingen mee, maar biedt ook ruimere kansen voor het behoud en de ontplooiing van taal en cultuur in brede zin. Het is dan ook van het grootste belang dat kleinere cultuurgemeenschappen zich op Europese schaal meer dan ooit doen gelden. Nederland en Vlaanderen moeten daarom hun bloeiende onderlinge samenwerking smeden tot een krachtige culturele coalitie.”

8.1 Samenwerking in Taalunieverband

Gemeenschappelijkheid vereist in elk geval dat actoren in het veld in Vlaanderen en Nederland elkaar kennen. Daarom moet worden geïnvesteerd in uitwisseling en in informatieverstrekking over elkaars talige en literaire leven. Het gaat hierbij zowel om breed gerichte initiatieven als om het organiseren van Nederlands-Vlaams overleg op verschillende deelgebieden. In deze context moet men de ontwikkeling van een overlegstructuur tussen het Algemeen Secretariaat en het veld situeren. Binnen de verschillende platforms en commissies die

de Taalunie steunt, overleggen experts op deelterreinen van de Taalunie over hun werkterrein. Op die manier wordt de Vlaams-Nederlandse uitwisseling van expertise gestimuleerd. Tevens vormen de platforms en commissies voor de Taalunie een bron van velddeskundigheid.

Van beleidsvormers die het overgrote deel van hun tijd moeten optreden vanuit een Nederlands of een Vlaams perspectief, kan niet worden verwacht dat ze moeiteloos op een geïntegreerd perspectief overstappen als Taaluniematerie aan de orde komt. Het Algemeen Secretariaat van de Taalunie is de enige instantie waarvan kan worden verwacht dat ze wel constant vanuit dat geïntegreerde perspectief opereert. Het ligt dan ook voor de hand dat het Algemeen Secretariaat ervoor waakt dat dit perspectief niet ondergesneeuwd geraakt. De Raad onderschrijft het belang van de Taaluniestructuren hiervoor, maar geeft tevens aan dat de actoren zich onvoldoende bewust zijn van dat belang.

Vanuit de relatieve onbekendheid met elkaars situatie en de dominantie van het eigen perspectief, riskeert beleidsvoorbereiding die alleen door Vlaamse en Nederlandse ambtenaren wordt gedaan, zich te beperken tot het minimaal in plaats van het maximaal gemeenschappelijk haalbare. Hier is een taak voor het Algemeen Secretariaat weggelegd als Nederlands-Vlaamse makelaar van beroep.

Als een besluit over een gemeenschappelijk optreden in Taalunieverband eenmaal is genomen, is het belangrijk dat de consequenties van dat besluit voor het beleid en de uitvoering ervan in Vlaanderen en Nederland bij de relevante betrokkenen wordt gecommuniceerd. Dat is een belangrijke taak voor de ambtelijke vertegenwoordigers van Nederland en Vlaanderen.

Voor de Interparlementaire Commissie is de belangrijkste conclusie uit wat voorafgaat, dat er meer aansluiting moet komen tussen wat parlementsleden in het eigen parlement bespreken en hun werk in de Interparlementaire Commissie van de Taalunie.

Met zijn adviezen ten gronde kan de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren een belangrijke rol spelen in het informeren van het Comité van Ministers over de mogelijkheden en moeilijkheden van een gemeenschappelijk optreden. De Raad kan ook een taak vervullen in het bij elkaar brengen van het Vlaamse en Nederlandse perspectief enerzijds, en het Taalunieperspectief anderzijds. Nederland en Vlaanderen hebben immers beide gremia die op het gebied van taal- en letterenbeleid adviseren. De Raad zou intensiever contact met die gremia kunnen onderhouden, en er zo voor zorgen dat ook op het adviserende vlak het nationale en het geïntegreerde perspectief niet los van elkaar worden ontwikkeld. Ook de relatie tussen de Raad en de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland verdient speciale aandacht. Beide hebben immers tot taak te adviseren vanuit dat geïntegreerde perspectief. Dat vereist niet alleen goede afstemming tussen beide, maar ook coördinatie van de afstemming met derden.

Bij de uitvoering van een taal- en letterenbeleid door het Algemeen Secretariaat moet erop worden toegezien dat de afspraken die zijn gemaakt over de reikwijdte van de gemeenschappelijkheid, nauwgezet worden nageleefd. Bij de evaluatie van de resultaten moet dit aspect in rekening worden gebracht.

8.2 Samenwerking tussen de Nederlandse Taalunie en de Republiek Suriname

De commissie stelt vast dat op 12 december 2003 een associatieovereenkomst is getekend tussen de Republiek Suriname en de Nederlandse Taalunie. Hoewel de inhoud van deze samenwerking zich nog zal moeten materialiseren, wil de commissie hier kort stilstaan bij de gekozen structuur voor deze samenwerking.

De ambassadeur van de Republiek Suriname zal de vergaderingen van het Comité van Ministers (en het 'voorbereidend overleg') bijwonen. Hierdoor wordt de mogelijkheid geboden aan Suriname om uiterlijk binnen vier weken na een besluit van het Comité van Ministers, aan te geven of Suriname zich ook bij de uitwerking van dit besluit zal voegen.

De Commissie Onderwijs van het Surinaams parlement zal jaarlijks een vergadering aan de Nederlandse Taalunie wijden. De Interparlementaire Commissie heeft besloten om jaarlijks de samenwerking met Suriname te agenderen op basis van het verslag vanuit het Surinaams Parlement.

De commissie verwacht dat met deze inpassing in de Taaluniebesluitvorming, voor een lichte en zeer werkbare vorm is gekozen in de associatieovereenkomst. De commissie betwijfelt of deze overeenkomst, die de gemeenschappelijkheid van de taal van Nederland, Vlaanderen en Suriname nog eens benadrukt, mogelijk was geweest zonder Taalunieoverdrag.

8.3 Andere samenwerkingsverbanden

Naast de Taalunie bestaan verschillende andere structurele Vlaams-Nederlandse samenwerkingsverbanden die qua inhoudelijk bereik raakvlakken vertonen met de Nederlandse Taalunie. Het ontstaan van deze nieuwe structurele samenwerkingsverbanden illustreert dat het aantal onderwerpen of beleidsdomeinen waarrond

8.3.1 Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland

Nederland en Vlaanderen structureel willen samenwerken, zich door de jaren heen aan het uitbreiden is. Dat zou kunnen worden beschouwd als een onrechtstreeks effect van het bestaan van het Taalunieoverdrag. Vier samenwerkingsverbanden op regeringsniveau worden hieronder kort besproken. Dit laat onverlet de positieve rol die andere samenwerkingsverbanden spelen. In het algemeen kan men stellen dat deze verbanden een lichtere en eenvoudigere structuur hebben meegekregen dan de Nederlandse Taalunie. Daarmee staat nog niet vast dat die structuren beter zijn. Dat is alleen het geval als blijkt dat de effectiviteit waarmee de samenwerking wordt gerealiseerd, vergelijkbaar is met die van de Taalunie. Sommige gesprekspartners wijzen expliciet op het gevaar dat het “verlichten” van de structuur van de Taalunie het gewicht en de slagvaardigheid van de genomen beslissingen evenredig doet dalen.

De Vaste Gemengde Commissie Vlaanderen-Nederland (CVN) is enerzijds ruimer, en anderzijds beperkter dan de Nederlandse Taalunie. Ruimer doordat de CVN over veel meer gaat dan taal en letteren. Beperkter doordat de CVN alleen een adviserende functie heeft. In die zin is er sprake van een overlap tussen de CVN en de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. In de afgelopen jaren heeft deze overlap ertoe geleid dat de CVN het terrein van de taal en de letteren meestal aan de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren heeft overgelaten. Als de commissie toch een initiatief nam, heeft dit niet tot grote problemen geleid.

Op cultureel vlak beslaat de verdragrechtelijke samenwerking binnen de Nederlandse Taalunie slechts die delen van de samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen die met taal te maken hebben. Het letterenbeleid is bijvoorbeeld een onderdeel van het algemene cultuurbeleid, en valt als dusdanig onder het Cultureel Verdrag. Het Cultureel Verdrag stelt expliciet dat de materies die onder de bevoegdheid van de Nederlandse Taalunie vallen, niét binnen het Cultureel Verdrag worden behandeld. In die zin is de bevoegdheidsverdeling – althans theoretisch – helder. Toch zijn er allerlei raakvlakken en is er soms sprake van conflicten tussen beide organisaties.

In de CVN-vergaderingen, waarop de algemeen secretaris van de Nederlandse Taalunie als waarnemer aanwezig is, komen ook grensconflicten aan de orde. Dat de vertegenwoordiging van de Nederlandse Taalunie in de CVN-vergaderingen een vaste plaats heeft, wordt beschouwd als een goede zaak. Maar dan mag de algemeen secretaris zich niet louter als “bewaker” van de werkerreinen van de Nederlandse Taalunie opstellen, maar moet hij als een expert vanuit zijn aandachtsgebied mee in de dialoog treden.

De CVN is een louter intergouvernementele en adviserende organisatie. De CVN heeft dus geen complexe structuur met verschillende organen zoals de Taalunie. Toch lijkt de CVN dat niet echt als een voordeel te beschouwen. De voorzitters van de CVN hebben in het verleden aan de Interparlementaire Commissie van de Nederlandse Taalunie gevraagd of zij als parlementair klankbord voor de CVN kon dienen. En in de evaluatie van de eerste instellingsperiode van de CVN opperde de CVN het idee dat ze meer uitvoerende bevoegdheid wil krijgen, zoals het Algemeen Secretariaat van de Taalunie.

Verder adviseert de CVN aan afzonderlijke bewindslieden in Vlaanderen en Nederland, en niet aan een Comité van Ministers. Het ontbreken van een Nederlands-Vlaams ministerieel forum zorgt ervoor dat de CVN veel energie moet stoppen in het onder de aandacht brengen, toelichten en terugkoppelen van haar adviezen. De CVN zelf pleit voor een betere samenwerking en een pragmatische invulling van de synergie tussen beide Verdragen. Dat houdt onder meer in dat:

- de Interparlementaire Commissie reëel instemmingsrecht krijgt;
- andere ministers ook in de Interparlementaire Commissie zijn vertegenwoordigd;
- in de Interparlementaire Commissie tweemaaljaarlijks aandacht aan het CVN wordt geschonken.

Het Comité Buitenlands Cultureel Beleid adviseert aan de Vlaamse en Nederlandse regering om een gezamenlijke permanente werkgroep, die bestaat uit betrokkenen bij de Nederlandse Taalunie en bij de Commissie Cultureel Verdrag, in te stellen voor de ontwikkeling en de ondersteuning van een gemeenschappelijk buitenlands cultureel beleid.

Het ligt volgens sommige bijdragen voor de hand om te komen tot meer samenwerking tussen de CVN en de Nederlandse Taalunie. Als het erom gaat de synergie tussen beide instanties te verhogen, kan men, op grond van de opdracht en structuur van beide, vooral kijken naar de relatie tussen de CVN en de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. Beide hebben adviserende bevoegdheid. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren zou meer contact kunnen houden met andere adviserende gremia. De CVN moet hierbij zeker op de agenda staan. Omgekeerd is de CVN vragende partij voor een waarnemende vertegenwoordiging binnen de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. Op die manier zou de CVN beter kunnen communiceren over welke adviezen tot stand komen en wat de onderliggende motivering is. Ook kan hiermee vermeden worden dat er dubbel werk wordt verricht.

8.3.2 GENT-akkoorden

De GENT-akkoorden zijn samenwerkingsakkoorden die door de beide ministers van onderwijs zijn afgesloten. Voor deze akkoorden geldt dat ze inhoudelijk tegelijk breder en smaller zijn dan het werkterrein van de Taalunie. Qua samenwerkingsstructuur zijn ze veel minder zwaar opgetuigd. Tevens bestaat de afspraak dat het Cultureel Verdrag, voor het beleidsdomein Onderwijs, uitgevoerd wordt via de GENT-akkoorden. Onderwijs meldt dan aan de Commissie Cultureel Verdrag op welke wijze de uitvoering plaatsvindt. Doordat het Cultureel Verdrag zo ruim is, komt de commissie af en toe toch op het beleidsdomein onderwijs terecht.

Binnen de uitvoering van de GENT-akkoorden wordt er dan weer over gewaakt dat men de taalmateries doorverwijst naar de Nederlandse Taalunie. Het is een voordeel dat dezelfde ambtenaren zowel betrokken zijn bij de uitvoering van de GENT-akkoorden als bij het 'voorbereidend overleg' van de Nederlandse Taalunie.

Het valt op dat de GENT-akkoorden vooral gebruikt worden om informatie-uitwisseling tussen de beleidsmatige instanties in Nederland en Vlaanderen op te zetten. Er zijn relatief weinig veldpartijen die hun samenwerking inpassen in de GENT-akkoorden. De Nederlandse Taalunie is een van de weinige uitvoerende organisaties die in dit verband in het verslag van de recente interne evaluatie van GENT 5 genoemd wordt. In het recent gesloten GENT 6-akkoord zijn vier samenwerkingsniveau's onderscheiden:

- beleidsuitwisseling waar dat van belang geacht wordt;
- stimuleren en volgen (monitoring) van wederzijdse en internationale mobiliteit;
- waar mogelijk gezamenlijk voorbereiden van optreden in multilaterale organen op het terrein van EU en OESO;
- oprichting van gezamenlijke instellingen en het delen van voorzieningen.

Het ambitieniveau en de uitwerking van de GENT-akkoorden voor het onderwijs staan in een directe positieve relatie tot het bereiken van de doelstellingen van de Taalunie.

8.3.3 Transnationale Universiteit Limburg en Nederlands-Vlaams Verdrag Accreditatie Hoger Onderwijs

De samenwerking in het kader van de transnationale Universiteit Limburg en de accreditatie in het Hoger Onderwijs kreeg (krijgt) vorm via een verdrag tussen Vlaanderen en Nederland, net als de Nederlandse Taalunie. Opvallend is dat beide nieuwe verdragen, net als het Taalunieverdrag, voorzien in een Nederlands-Vlaamse organisatie die de motor van de samenwerking kan vormen en die de gemeenschappelijke doelstellingen belichaamt.

Het grote verschil met het Taalunieverdrag bestaat erin dat de twee nieuwe verdragen slechts een welbepaald aspect van samenwerking betreffen, terwijl het Taalunieverdrag de samenwerking op een veel breder en minder afgelijnd terrein regelt. Wellicht is daarom de structuur voor de samenwerking die in het Taalunieverdrag is bepaald, veel complexer. In dit verband moet men zich ook realiseren dat de symbolische lading van het terrein waarop de Taalunie actief is, veel groter is dan die van de nieuwe verdragen. Ook dat geeft wellicht aanleiding tot verschillen in structuur.

Het is op dit ogenblik nog veel te vroeg om uitspraken te doen over de effectiviteit van de samenwerking die uit de nieuwe verdragen resulteert. Of de lichtere vorm van structurering van de samenwerking voldoende blijkt om effectiviteit te garanderen, moet bijgevolg nog blijken.

Hoofdstuk 9

Begrotings- en subsidiesystematiek, en jaarrekening

De begrotings- en jaarrekeningssystematiek liggen vast in de Regeling Financieel Beheer van de Taalunie. Deze regeling is geheel geactualiseerd en vastgesteld in oktober 2002, direct voorafgaand aan de periode voor het Meerjarenbeleidsplan 2003-2007. Daarmee is de regeling aangepast aan wijzigingen in de financiële praktijk, zoals de invoering van de euro.

9.1 Lumpsumfinanciering van de Nederlandse Taalunie

Het Comité van Ministers heeft met ingang van de nieuwe meerjarenbeleidsperiode de wijze van financiering van de Taalunie aangepast. Tot 2003 boden Vlaanderen en Nederland elk een basisbijdrage, vermeerderd met doelsubsidies voor specifieke (tijdelijke) uitgaven. Soms waren die uitgaven ook landspecifiek (bijvoorbeeld subsidie voor het Erasmus Taalcentrum in Jakarta). Afhankelijk van de bestemming werden afzonderlijke doelsubsidies voor één of meer jaren of zelfs structureel gegeven.

Met ingang van 2003 wordt voor de werkzaamheden van de Taalunie in beginsel een lumpsumbijdrage geboden met een vast financieringsplafond voor de periode 2003-2007, die in hoofdzaak bestaat uit de optelsom van voormalige basisbijdragen en doelsubsidies.

Door deze beslissing is de bestedingsruimte van de Nederlandse Taalunie voor de gehele beleidsperiode duidelijk. Voor het Algemeen Secretariaat bestaat er meer vrijheid om het beleid in te vullen, zolang dit binnen het kader blijft van de hoofdlijnen van het beleid zoals werd aangegeven door het Comité van Ministers.

9.2 Indexering

De begroting wordt jaarlijks geïndexeerd. Hiervoor is een indexeringssystematiek vastgelegd voor de periode 2002-2005. Op basis van een aantal indexcijfers wordt bepaald wat de jaarlijkse bijstelling van het budget van de Nederlandse Taalunie moet zijn. In het Comité van Ministers is vastgelegd dat na verloop van deze periode bekeken moet worden in hoeverre deze systematiek overeenstemt met of afwijkt van de beide nationale begrotingssystematieken. Omdat met gemiddelde cijfers wordt gewerkt, moet daarvoor het effect over de hele periode worden vastgesteld.

9.3 Subsidiëring van derden door de Nederlandse Taalunie

De Nederlandse Taalunie krijgt financiële bijdragen van Nederland en Vlaanderen op basis van een vastgesteld meerjarenbeleidsplan. Ze gebruikt deze middelen voor het uitvoeren van haar beleid en verstrekt in het kader daarvan subsidie aan andere organisaties.

Voor het terrein van de buitenlandse neerlandistiek is een gedifferentieerde subsidiesystematiek uitgewerkt, waarbij zowel subsidies voor projecten als basissubsidies verstrekt kunnen worden. Informatie daarover wordt aan het veld verstrekt via 'direct mailing' en via de website van de Taalunie. Op de overige werkerterreinen subsidieert de Nederlandse Taalunie een aantal instellingen op twee manieren: in de vorm van projectsubsidies voor kortere of langere periodes, en in de vorm van werkingssubsidies.

Subsidies voor langere periodes worden altijd toegekend onder het voorbehoud van de jaarlijkse begrotingstoekenning die voor de Nederlandse Taalunie zelf geldt. Activiteiten moeten altijd Vlaams-Nederlands zijn opgezet om voor subsidie in aanmerking te komen. De uitvoering wordt gecontroleerd op basis van verslagen en rapportages.

Voor werkingssubsidies komen alleen Nederlands-Vlaamse organisaties of verenigingen in aanmerking die velddeskundigheid op een van de werkerterreinen van de Taalunie verenigen en als aanspreekpunt voor de Nederlandse Taalunie kunnen dienen in het desbetreffende werkveld. Ze kunnen onder voorwaarden een bijdrage voor hun algemene werking krijgen.

De systematiek waarin voornamelijk wordt gewerkt met projectsubsidies, betekent een overgang vanuit een situatie waarin de Taalunie fungeerde als 'doorgeefluik' van structurele subsidies aan andere organisaties, naar een organisatie die voorwaardelijk en tijdelijk middelen toekent. Hiermee volgt de Nederlandse Taalunie een algemene trend.

Het is de vraag of men hiermee enkel de gewenste effecten creëert. Uit een aantal organisaties in het veld klinken kritische geluiden ten aanzien van de keuze voor projectsubsidies en wordt gepleit voor een terugkeer naar structurele subsidies.

Enerzijds vormen tijdelijke subsidies de logische uitvoering van de gekozen subsidiesystematiek, anderzijds is het begrijpelijk dat de personen die het concrete werk doen, niet blij zijn dat ze elk jaar opnieuw moeten afwachten of hun docentschap wel zal kunnen worden verlengd. Sommigen suggereren dat de Nederlandse Taalunie op zoek moet gaan naar een meer diplomatische aanpak. Daarbij zouden organisaties waarvan de kwaliteit bekend is, zich niet jaarlijks bedreigd moeten voelen, terwijl met een aantal anderen wel degelijk moet overgegaan worden tot kortlopende resultaatsverbintenissen. Een andere mogelijkheid ziet men in het definiëren van projectonderdelen als "onmisbare infrastructuur", terwijl andere onderdelen wel variabel en stuurbaar moeten zijn. Wat als onmisbaar wordt beschouwd, moet dan niet jaarlijks opnieuw ter discussie worden gesteld.

Ook algemeen is er een tussenweg mogelijk: vanuit een systeem van recurrente subsidies kan voor de nodige instrumenten worden gezorgd voor controle en bijsturing. Afhankelijk van het doel van de activiteiten kan een dergelijke werkwijze door de Nederlandse Taalunie worden overwogen.

Hierbij kan worden vastgesteld dat de Nederlandse Taalunie zelf niet onderworpen is aan projectsubsidie, maar door de toekenning van een algemeen subsidiebedrag en de sturing op hoofdlijnen, veeleer een voorbeeld van deze tussenweg vormt.

9.4 Financiële verslaglegging en controle

In het najaar voorafgaand aan een begrotingsjaar stelt het Comité van Ministers de begroting (en het actieplan) voor het komende jaar vast. In het najaar van het lopende begrotingsjaar stelt het Algemeen Secretariaat de herziene begroting op. Die wordt schriftelijk door het Comité van Ministers vastgesteld. De herziene begroting omvat noodzakelijke bijstellingen in de inkomsten en uitgaven (eventuele aanvullende subsidies en andere bijstellingen zoals royalty-inkomsten, bijdragen van derden, projectinkomsten en rentevergoedingen).

Op basis van de herziene begroting wordt na afsluiting van het boekingsjaar de jaarrekening opgesteld. In de zomer die volgt op het begrotingsjaar wordt ook de jaarrekening schriftelijk vastgesteld door het Comité van Ministers. Die wordt vervolgens voor controle aan de Nederlandse Rekenkamer en het Belgische Rekenhof gezonden.

In de jaarrekening wordt in gedetailleerde overzichtstabellen vermeld wat de procentuele afwijking is ten opzichte van de herziene begroting. Het zou verhelderend werken indien ook in de herziene begroting de procentuele afwijking ten opzichte van de initiële begroting zou worden aangegeven.

Ten aanzien van de interne controle bij de ministeries en departementen is er een onderscheid tussen Vlaanderen en Nederland. In Vlaanderen is de Inspectie van Financiën van de Vlaamse Gemeenschap hiervoor verantwoordelijk. In Nederland heeft OCW een eigen accountantsdienst. Als een van deze instanties een controleactie zou willen uitvoeren, is het te prefereren dat ze daarvoor samenwerking zoekt. De aanbevelingen die de Nederlandse Algemene Rekenkamer in 2001 heeft gedaan ten aanzien van de jaarrekeningen van de Taalunie, zijn onmiddellijk door het Algemeen Secretariaat uitgevoerd.

Hoofdstuk 10

Conclusies en aanbevelingen

10.1 Het Verdrag

De commissie stelt vast dat zowel in Nederland als in Vlaanderen groot belang gehecht wordt aan het bestaan van het Taalunieverdrag en de Taalunie.

Het Verdrag, zoals dat tussen Vlaanderen en Nederland is gesloten, is uniek in de wereld.

Aanbeveling:

Het Taalunieverdrag blijft een onmisbaar element voor het bewaren en versterken van de positie van de Nederlandse taal en letteren.

Het Verdrag hanteert een zeer open formulering en omvat in essentie zowel een symbolische als een instrumentele invalshoek. In het laatste meerjarenbeleidsplan blijkt een duidelijke keuze voor een instrumentele invalshoek. Het Nederlands staat ten dienste van de gebruiker. Initiatieven richten zich in eerste instantie op het Nederlands als instrument van maatschappelijk verkeer en de vaardigheden in en het gebruik van het Nederlands.

Deze verschuiving in visie wordt vrij algemeen gedragen door de beleidsvoerders en door de verschillende geledingen van de Nederlandse Taalunie.

De commissie stelt vast dat initiatieven die vertrekken vanuit een 'instrumentele invalshoek', het bewaren van de taaleenheid ook kunnen bevorderen en derhalve een 'symbolische visie' niet in de weg hoeven te staan. Ze kunnen eveneens bijdragen tot het versterken van de positie van het Nederlands.

Aanbeveling:

Het is verkieslijk dat het beleid van de Nederlandse Taalunie zich blijvend richt op een evenwicht tussen het streven naar standaardisering enerzijds, en het streven naar erkenning van taalvariatie als natuurlijk maatschappelijk verschijnsel anderzijds.

Na 25 jaar kan het Verdrag dus nog goed dienst doen. Er werd geen dwingende noodzaak tot aanpassing vastgesteld. De evaluatiecommissie is er zich tevens van bewust dat een eventuele actualisatie van het Taalunieverdrag enkel kan leiden tot een nieuwe momentopname, die na verloop van tijd opnieuw voorwerp zal zijn van verschuivingen in de interpretatie en uitvoering. Toch kan worden overwogen om het Verdrag aan te passen.

Aanbeveling:

Er zijn drie gronden aanwijsbaar op basis waarvan kan worden besloten tot aanpassing van het Verdrag:

- een aanpassing aan de evolutie van de staatsvorming in België. Hoewel hier volkenrechtelijk geen noodzaak toe is – de Vlaamse Gemeenschap is immers de rechtsopvolger voor de oorspronkelijke rechten en plichten uit het Verdrag tussen Nederland en België – lijkt het aanbevelenswaardig om op zijn minst de huidige beleidsmatige context waarin Vlaanderen zich beweegt, ook in het Verdrag te erkennen;
- de herformulering van artikel 4 en 5, aangepast aan de gegroeide praktijk. Daarbij moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid voor het Comité van Ministers om beter het maximaal gemeenschappelijke en het maximaal haalbare te kunnen bepalen en daarop te sturen. Het duidelijker weergeven van de grondvisie (via artikel 2), zoals die op dit ogenblik in het meerjarenbeleidsplan van de Nederlandse Taalunie tot uiting komt, kan hierbij behulpzaam zijn;
- het herbekijken van het volledige Verdrag in relatie tot de andere bestaande verdragen (bijvoorbeeld: Cultureel Verdrag, tUL-verdrag, NVAO-verdrag) en andere bilaterale akkoorden zoals de GENT-akkoorden als uitwerking van een deel van het Cultureel Verdrag, met convergentie als doel.

Door de associatie van Suriname met de Nederlandse Taalunie, 23 jaar na de totstandkoming van het Verdrag, wordt de werkingsfeer van de Nederlandse Taalunie uitgebreid tot alle territoria die het Nederlands als officiële taal hebben. Dat is een belangrijke ontwikkeling.

10.2 De werkvelden

A Taal

De Nederlandse Taalunie doet goed werk op het terrein van de eenheid in spelling en grammatica. Dat werk is een blijvende taak.

Ook op het terrein van de terminologie, de lexicologie en meer recent van de taal- en spraaktechnologie, is er een brede consensus over de voortreffelijkheid van het werk dat de Nederlandse Taalunie levert. In de toekomst zal dat werkveld nog aan belang toenemen.

De positie van het Nederlands in Europa is een onderwerp dat steeds belangrijker wordt. Toch stelt de commissie vast dat dit aspect (artikel 4f) van het Taalunieverdrag onvoldoende uitvoering vindt. Door de beslissing het beleid tijdens het Nederlands Europese voorzitterschap los van het Taaluniebeleid te voeren, bestaat het risico dat gelijktijdig verschillende beleidslijnen worden gevolgd. De evaluatiecommissie vreest dat dit de positie van de Nederlandse Taalunie in de Europese context kan verzwakken.

Niet alleen heeft de Nederlandse Taalunie op Europees niveau nauwelijks sturende mogelijkheden, er blijkt ook dat de betrokkenheid van de ministers en ministeries die verantwoordelijk zijn voor het buitenlandbeleid, bij de Nederlandse Taalunie vrij gering is.

Aanbeveling: Er is meer aandacht nodig voor de relatie met het buitenlandbeleid. Aan Nederlandse kant betreft het de betrokkenheid van het ministerie Buitenlandse Zaken, aan Vlaamse/Belgische kant die van de administratie Buitenlands Beleid en, via deze laatste, van het ministerie Buitenlandse Zaken. Dat geldt met name voor de bevordering van de positie van het Nederlands in Europa, ook tijdens het aanstaande Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie.

De oprichting van de Europese Federatie van Nationale Taalinstellingen (EFNIL) en het lidmaatschap van de Nederlandse Taalunie van deze organisatie zijn van groot belang.

Aanbeveling: De EFNIL moet kunnen uitgroeien tot een centraal aanspreekpunt en tot een verdediger van de taaldiversiteit en van de positie van de onderscheiden Europese talen binnen de Europese instellingen.

B Letteren

Het heeft kennelijk moeite gekost om de meerwaarde van samenwerking op het domein van de Letteren te bepalen. Deze samenwerking richt zich thans vooral op de 'vraagzijde', namelijk de lezer. Met de nodige inspanning vanuit de beleidsvoorbereiding is het Comité van Ministers op 13 oktober 2003 tot overeenstemming gekomen over de rol die de Nederlandse Taalunie in de nabije toekomst ten aanzien van het letterenbeleid moet innemen.

De evaluatiecommissie stelt vast dat de letterenfonds en het Algemeen Secretariaat of de Nederlandse Taalunie onterecht als een bedreiging ervaren. In de visie van de Nederlandse Taalunie staat de taalgebruiker centraal; bij de letterenfonds is dat de literatuur. Als men vertrekt vanuit een explicitering van en respect voor deze visies, is het mogelijk om tot goede taakafspraken te komen.

Aanbeveling: De recente besluitvorming van het Comité van Ministers over de samenwerking op het domein van de Letteren moet ten volle geïmplementeerd worden. Hiertoe is goed overleg met de letterenfonds nodig. Daarmee is de discussie over de inhoud van de samenwerking niet voor eens en altijd gevoerd. In de verdere toekomst kunnen ook andere perspectieven van samenwerking en positiebepaling van de Nederlandse Taalunie worden verkend. Voor de beeldvorming over de Nederlandse letteren in het buitenland is een coördinerende rol van de Nederlandse Taalunie wenselijk als het gaat om een gemeenschappelijke presentatie en strategie van het letterenbeleid naar het buitenland toe. Een constructieve discussie hierover, die aanleiding geeft tot een duidelijk afsprakenkader, mag op middellange termijn niet ontweken worden.

C Onderwijs

Wat de neerlandistiek buiten het taalgebied betreft, is de voortrekkersrol al enige tijd bij de Nederlandse Taalunie gelegd. Interventies ten aanzien van de ondersteuning van buitenlandse leerstoelen komen hoofdzakelijk van de Nederlandse Taalunie. Dankzij het Verdrag en de prominente rol van de Nederlandse Taalunie is op het terrein van de neerlandistiek extra muros méér tot stand gekomen dan beide landen individueel hadden kunnen verwezenlijken.

- Aanbeveling:** Het is wenselijk dat de Vlaamse en Nederlandse administraties de voorttrekkersrol ten aanzien van de ondersteuning van buitenlandse leerstoelen neerlandistiek nadrukkelijk bij de Taalunie laten en zelf een zekere terughoudendheid op dit terrein aan de dag leggen.
- Bij het uitoefenen van die rol heeft het Algemeen Secretariaat het voortbestaan van verschillende leerstoelen veilig kunnen stellen op die plaatsen waar een grote behoefte aan de verzorging van neerlandistiek bestaat. Ook in de toekomst kan het voorkomen dat vakgroepen of afdelingen Nederlands in de buitenlandse universiteiten bedreigd worden door moeilijke economische omstandigheden of door besparingsrondes.
- Aanbeveling:** Binnen het huidige beleids- en subsidiekader zal de Nederlandse Taalunie een uiterste inspanning moeten blijven leveren leerstoelen neerlandistiek in stand te houden waar daar behoefte aan bestaat.
- Wat het onderwijs in en van het Nederlands binnen het taalgebied betreft, is de rol die de Taalunie kan vervullen, niet altijd expliciet of duidelijk. Het betreft een rol die complementair is aan het onderwijsbeleid van beide landen, en waarbij niet het brede onderwijsveld zelf, maar wel het middenveld van experts in Nederlands taalonderwijs, de eerste betrokkenen zijn.
- Aanbeveling:** Het volgende meerjarenbeleidsplan bevat bij voorkeur een meer expliciete visie op de complementaire rol die de Taalunie kan vervullen binnen het werkveld Onderwijs.
- Het werk van de Nederlandse Taalunie geniet bij het brede onderwijsveld ten onrechte weinig bekendheid. Er zijn nog stappen mogelijk om deze bekendheid te vergroten, ook rekening houdend met de vaststelling dat niet zozeer het begrip “Nederlandse Taalunie” beter bekend moet worden, maar wel heel wat van de kwalitatief zeer hoogstaande producten die onder auspiciën van de Nederlandse Taalunie zijn ontwikkeld. Ook voor de andere taalgebruikers is meer bekendheid van de Taalunieproducten wenselijk.
- Aanbeveling:** De Nederlandse Taalunie moet een zichtbare en aanspreekbare instelling worden die de Nederlandse taalgebruiker op een laagdrempelige wijze informeert over de stand van zaken van het Nederlands en de ontwikkelingen die zich daarin voordoen.
In dat verband verdient de rol van het Taalunieversum verdere versterking.
- Ook de meerwaarde van Nederlands-Vlaamse samenwerking voor het onderwijsveld blijkt vaak onduidelijk. Soms wordt aan het ‘centrale niveau’ verweten dat het de culturele en taalverschillen tussen het Vlaamse en Nederlandse onderwijsveld onderschat.
- Aanbeveling:** Het is belangrijk dat de Nederlandse Taalunie de meerwaarde van grensoverschrijdende samenwerking in het werkveld Onderwijs aangeeft en expliciteert, ook in het eerstvolgende meerjarenbeleidsplan.

10.3 Prioritering

Binnen het gegeven financiële budget van de Nederlandse Taalunie en rekening houdend met de wens van het Comité van Ministers om op hoofdlijnen te sturen, is meerjarige prioriteitsstelling door het Comité van Ministers noodzakelijk.

- Aanbeveling:** In de communicatie naar buiten moet worden aangegeven welke activiteiten binnen de prioriteitsstelling (tijdelijk) minder aandacht zullen krijgen en wat daarvan de motivering is.
- De commissie stelt vast dat een gebrek aan bekendheid van de Nederlandse Taalunie vaak wordt gesignaleerd als een minpunt.
- Aanbeveling:** Een herbezinning op de beperking van de communicatiemiddelen (in het lopende meerjarenbeleidsplan) is noodzakelijk.

10.4 Doeltreffendheid en kwaliteitsbewaking

Om de doeltreffendheid van het beleid te kunnen controleren, besteedt het Algemeen Secretariaat veel aandacht aan het formuleren van concrete en realistische doelstellingen.

De controle van de voortgang van de verschillende activiteiten is een continu proces. Per project worden daarover afspraken gemaakt, afhankelijk van de duur en de aard van de activiteit. Die controle kan zowel intern als extern zijn. De omvorming van de Nederlandse Taalunie tot een organisatie die projectsubsidies verleent, komt de doeltreffendheid van de organisatie ten goede. Er wordt immers duidelijk aangegeven voor welke doeleinden de middelen worden ingezet en op welke wijze het project bijdraagt aan het totale beleid van de Nederlandse Taalunie.

Op dit ogenblik rapporteert de Nederlandse Taalunie over de bereikte resultaten aan de hand van een jaarlijks verslag dat gebaseerd is op een concreet actieplan dat de globale doelstellingen per project concretiseert. De begroting is, via de bijgestuurde begroting en de afsluiting van de jaarrekening, meerdere keren voorwerp van overleg bij het Comité van Ministers. Hoewel het Taalunieverdrag geen criteria voor kwaliteit expliciteert en niet in een formeel systeem van kwaliteitsbewaking voorziet, zijn er in principe dus heel wat mogelijkheden tot (bij)sturing.

Aanbeveling: Het zou verhelderend zijn als de Nederlandse Taalunie over de bereikte resultaten meer rapporteert aan de hand van vooraf bepaalde, zorgvuldig opgestelde en relevante prestatie- en kwaliteitsindicatoren. Het Comité van Ministers stelt deze indicatoren vast in samenspraak met het Algemeen Secretariaat.

Momenteel is er geen structureel evaluatieogenblik gepland dat de hele meerjarenbeleidsperiode overschouwt. Niettemin zijn aan de evaluatiecommissie geen fundamentele problemen gerapporteerd over de kwaliteit van de Taalunieproducten.

Aanbeveling: Ter afronding van de meerjarenbeleidsperiode en ter voorbereiding van het vervolg, is een evaluatie van de volledige voorbije periode gewenst. De volgende aspecten zijn hierbij van belang:

- toetsing aan de vooraf gestelde kwaliteits- en prestatie-indicatoren, voor een nieuw meerjarenbeleidsplan wordt opgesteld;
- het uitvoeren van die evaluatie door een deskundigencommissie ad hoc, waarin ook experts op het vlak van doelen, inhoud en methodologie van evaluatie van beleid en beleidseffecten, zitting hebben.

10.5 Organen en onderlinge afstemming

A Comité van ministers

Het Comité van Ministers bepaalt het beleid van de Taalunie. Het draagt zorg voor de uitvoering van het Taalunieverdrag met het oog op de verwezenlijking van de daarin vervatte doelstellingen. Het doet aanbevelingen en stelt maatregelen vast voor de uitvoering van dat Verdrag onder de voorwaarden die in het Verdrag aangegeven worden, en het houdt toezicht op de uitvoering van zijn besluiten. Het ambtelijk voorbereidend overleg, waarin ook het Algemeen Secretariaat is vertegenwoordigd, bereidt de agenda van het Comité van Ministers voor.

Aanbeveling:

- De activiteiten van het Comité van Ministers moeten gericht zijn op besluitvorming. Die besluitvorming moet duidelijk en helder zijn.
- De besluiten van het Comité van Ministers moeten eenduidig en in samenhang voor geïnteresseerden en belanghebbende toegankelijk zijn. Dat vraagt om een publieksversie van de besluitenlijst.
- Om te kunnen sturen op hoofdlijnen is een beperking van de agenda tot die hoofdlijnen noodzakelijk. Het ‘voorbereidend overleg’ moet zich daarnaar richten.
- Het ‘voorbereidend overleg’ zelf kan worden geïntensifieerd. Door voor het formele ‘voorbereidend overleg’ zoveel mogelijk onderwerpen af te handelen, kan in het formele overleg grondige discussie over de belangrijkste aangelegenheden mogelijk gemaakt worden.
- Ook een aparte, vroegtijdige, ambtelijk inhoudelijke voorbereiding per werkveld kan bijdragen aan een sterkere gerichtheid op de inhoud. Medewerkers van de betrokken departementen komen zo in een eerder stadium directer met elkaar in gesprek en kunnen inhoudelijk in de diepte gaan.
- Tot slot kan een “procedureel voorbereidend overleg”, als agendaportaal van het Comité van Ministers, nagaan of de voorbereiding voor het Comité van Ministers afdoende is geweest, of er een politiek inhoudelijke discussie mogelijk is gemaakt voor het Comité van Ministers, en of er sprake is van een punt dat verdere voorbereiding behoeft.

- In de bilaterale afstemming tussen Nederlandse ministeries en Vlaamse departementen is soms een extra politieke toets noodzakelijk, die in Vlaanderen via het kabinet van de minister loopt. Een sterkere vertegenwoordiging van deze geledingen bij het ‘voorbereidend overleg’ is gewenst.
- Het Algemeen Secretariaat moet contact onderhouden met ambtenaren uit departementen of ministeries die geregeld actief zijn op de terreinen waarop ook de Nederlandse Taalunie zich beweegt. De resultaten van het voorbereidingstraject op ambtelijk niveau moeten ook uitdrukkelijk zichtbaar gemaakt worden in het activiteitenverslag van de Nederlandse Taalunie en in de voorbereidende stukken voor het Comité van Ministers.
- Bij beleidsvoorbereiding en de voorbereiding van de besluitvorming van het Comité van Ministers moet voldoende aandacht besteed worden aan de eventuele verschillende inzet van Vlaanderen en Nederland. Het Algemeen Secretariaat moet laten zien waarin de verschillen bestaan, waar de mogelijkheden voor samenwerking zich bevinden en wat de consequenties van de verschillende opties zijn. Hiertoe kan het gebruik van besluitvormingsfiches verder worden ontwikkeld.
- Zonder afbreuk te doen aan het belang van het informele overleg van de vergadering van het Comité van Ministers, is het van belang dit informele deel strikt te reserveren voor die punten die politieke vertrouwelijkheid vragen.
- Het Comité van Ministers zal zich moeten beraden over de wijze waarop het debat over de Nederlandse Taal en Letteren en de Nederlandse Taalunie ook in beide parlementen plaats kan vinden. Een mogelijkheid is dat het Comité van Ministers zijn besluitenlijst naar de respectieve parlementen zendt. De Interparlementaire Commissie zou dit ook kunnen overwegen ten aanzien van haar besluitenlijst.
- De aanwezigheid in de Interparlementaire Commissie van zowel de voorzitter van het Comité van Ministers als een minister uit het andere land, is zeer wenselijk.
- Nieuwe bewindslieden zouden zich sneller in de materie kunnen inwerken als (de ministeries van) aftredende bewindslieden ten behoeve van hun opvolger bewust zouden reflecteren op het beleid met betrekking tot de Nederlandse Taalunie. Dat zou de beleidscontinuïteit zeker bevorderen.

B Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren

Voor alle zaken betreffende de Taalunie wint het Comité van Ministers het advies in van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. De Raad kan ook ongevraagd advies uitbrengen. Binnen het geheel van de Nederlandse Taalunie is de Raad een onafhankelijk en belangeloos orgaan. Om een beroep te kunnen doen op de nodige expertise, hanteert de Raad een systeem van voorbereidende werkgroepen van externe deskundigen, die een advies voorbereiden.

Aanbeveling:

- De afstemming van de adviesagenda van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren op de politieke agenda van (de leden van) het Comité van Ministers zal de doelgerichtheid en doeltreffendheid van de adviezen van de Raad doen toenemen.
- Zonder te raken aan de onafhankelijke positie van de Raad, is het wenselijk dat de Raad zijn werkprogramma in overleg met het Comité van Ministers vaststelt. Hiertoe is het nuttig minstens jaarlijks een gesprek te voeren met de voorzitter van het Comité van Ministers en een minister van het andere land.
- Omgekeerd zou het Comité van Ministers de Raad meer actief kunnen aanspreken als een inhoudelijk adviserend orgaan.
- Nauwer contact of een samenwerkingsverband tussen de Raad en de Commissie Vlaanderen-Nederland is wenselijk. Dat kan bijvoorbeeld door aan weerskanten een waarnemer aan te wijzen.

C Algemeen Secretariaat

Het Algemeen Secretariaat is het beleidsvoorbereidende en beleidsuitvoerende orgaan van de Nederlandse Taalunie. Het staat ten dienste van het Comité van Ministers, van de Raad en desgewenst van de Interparlementaire Commissie. Het Algemeen Secretariaat is bijgevolg voor iedereen het eerste aanspreekpunt als Taaluniemateries ter sprake komen en wordt af en toe (onterecht) vereenzelvigd met de Nederlandse Taalunie als geheel. Hoewel de duur van bepaalde procedures soms wat wrevel opwekt, zijn de actoren waarmee het Algemeen Secretariaat te maken krijgt, overwegend tevreden over de manier waarop het Algemeen Secretariaat zijn taken uitvoert. Ook is duidelijk geworden dat het Algemeen Secretariaat zich steeds open, collegiaal, constructief, correct en deskundig opstelt. Gezien de complexiteit van structuren, projecten en activiteiten waartussen het Algemeen Secretariaat zich beweegt, en de voortdurende samenspraak met een uitgebreid netwerk van deskundigen en betrokkenen in het veld, in een waaier aan platforms en samenwerkingsverbanden die elk op een eigen wijze aan de Nederlandse Taalunie gelieerd zijn, is dat geen geringe prestatie.

Aanbeveling: Het Comité van Ministers zou de rolverdeling en de verantwoordelijkheden van het Algemeen Secretariaat ten opzichte van de onderscheiden werkvelden (of onderdelen daarvan) nader kunnen vaststellen. Het Algemeen Secretariaat moet een voorstel doen voor deze positionering, waarbij mogelijke rollen zijn: exclusieve bevoegdheid, voortrekker, coördinator, makelaar, monitor.

Ook blijkt dat de Nederlandse Taalunie blijft kampen met een relatieve “onbekendheid” in het ruimere veld, niet alleen wat de activiteiten betreft (en de resultaten die daaruit voortvloeien), maar ook wat de onderlinge verhoudingen en verantwoordelijkheden van organen, fora en commissies betreft, waarbinnen het Algemeen Secretariaat de spil vormt.

Aanbeveling:

- Een communicatieplan moet de activiteiten van de Nederlandse Taalunie beter bekend en zichtbaarder maken.
- Persberichten over de besluitvorming in het Comité van Ministers zijn wenselijk omdat die, naast een mogelijke nieuwsaarde, ook een belangrijke signaleringsfunctie hebben: de Taalunie wordt meer zichtbaar.

Het Algemeen Secretariaat organiseert zich op projectmatige basis. Inhoudelijke specialisten werken er structureel samen rond projecten of thema's die op een bepaald ogenblik aan de orde zijn. Die werkwijze is niet alleen productief, het is wellicht ook de enige manier om effectief te kunnen blijven zonder een beroep te moeten doen op een steeds uitbreidende groep mensen.

Aanbeveling: Voor een effectief en efficiënt werkend Algemeen Secretariaat blijft de concentratie van medewerkers op één locatie gewenst. Met het hoofdverblijf in Nederland moet de mogelijkheid worden nagegaan van een kleine vertegenwoordiging in Brussel. Die zal de uitstraling van het Nederlands in het grotere Europa kunnen versterken. In elk geval moet er een heldere taakverdeling en samenwerking tot stand komen tussen de Nederlandse Taalunie, i.c. het Algemeen Secretariaat, en het Vlaams-Nederlands Centrum voor Europa in Brussel.

10.6 Samenwerking Vlaanderen-Nederland

Nederlands-Vlaamse samenwerking betekent in de eerste plaats dat de betrokken Nederlanders en Vlamingen elkaar beter leren kennen. Daarom moet worden geïnvesteerd in uitwisseling en in informatieverstrekking over elkaars talige en literaire leven. Ook is het noodzakelijk te proberen een gemeenschappelijk perspectief in te nemen. Al te gemakkelijk vertrekt men vanuit een Vlaams of Nederlands perspectief, en veronderstelt men vervolgens dat dat perspectief door de andere kant wordt gedeeld. Samenwerking dient daarom als een opdracht te worden gezien en niet als een vanzelfsprekend gegeven. Het Algemeen Secretariaat van de Taalunie is de enige instantie waarvan kan worden verwacht dat ze voortdurend vanuit een geïntegreerd perspectief opereert.

Dat er naast de Nederlandse Taalunie nog verschillende andere Nederlands-Vlaamse samenwerkingsverbanden zijn ontstaan (bijvoorbeeld: Cultureel Verdrag, tUL-verdrag, NVAO-verdrag), illustreert dat het aantal onderwerpen waarrond men wil samenwerken, uitgebreid is. Het ambitieniveau en de uitwerking van de GENT-akkoorden voor het onderwijs staan in een directe positieve relatie tot het bereiken van de doelstellingen van de Nederlandse Taalunie.

Aanbeveling: Een onderzoek naar een mogelijke synergie tussen verschillende bestaande Vlaams-Nederlandse verdragen en akkoorden is wenselijk.

10.7 Begrotingssystematiek en verslaglegging

De principiële keuze om de Nederlandse Taalunie via een lumpsum te financieren, maakt het mogelijk voor het Comité van Ministers om te sturen op hoofdlijnen en maakt het voor de organisatie eenvoudiger om aan eventuele beleidswijzigingen vanuit het Comité van Ministers vorm te geven. De gelijkschakeling van de indexeringsystematiek benadrukt het gemeenschappelijke belang dat aan de Nederlandse Taalunie wordt gehecht.

Aanbeveling: In het Comité van Ministers is afgesproken de nieuwe indexeringswijze in 2005 te evalueren. De effecten van de nieuwe systematiek moeten daartoe zo precies mogelijk in kaart gebracht worden, ook in relatie tot de begrotingsystemen die in Nederland en Vlaanderen gelden.

Zelf verstrekt de Nederlandse Taalunie subsidies aan andere organisaties. De Nederlandse Taalunie heeft daarvoor een systematiek voor projectsubsidie uitgewerkt. Er moet wel over gewaakt worden dat organisaties niet voortdurend energie moeten steken in hun eigen voortbestaan.

Aanbeveling:

Aan organisaties die afhankelijk zijn van een meerjarig financieel perspectief van de Nederlandse Taalunie, moet zoveel mogelijk zekerheid worden geboden, onder voorbehoud van goedkeuring van de jaarlijkse Taaluniebegroting door het Comité van Ministers.

Hoofdstuk II

Bijlage

II.1 Alfabetische lijst van personen die een schriftelijke bijdrage leverden

Appel, R.	Universiteit van Amsterdam
Beheydt, L.	Université Catholique de Louvain & Universiteit Leiden
Beugels, P.	Comité Buitenlands Cultureel Beleid
Brouwers, T.	Koepel van Vlaamse Auteursverenigingen (VVL, VVTS, VSV)
Corver, N.	Universiteit Utrecht
Deleu, J.	
Dunoyer, R.	Inspection Académique du Nord
Elshout, G.	
Gera, J.	Eötvös Loránd Universiteit Boedapest
Goetschalckx, J.	Europese Commissie, Directoraat-generaal Vertaling
Golahny, A.	American Association for Netherlandic Studies
Haeseryn, W.	Taaladviesoverleg
Hermans, Th.	University College London
Hulstijn, J.	Universiteit van Amsterdam
Jansen, C.	Katholieke Universiteit Nijmegen
Kristel, M.	Internationale Vereniging voor Neerlandistiek
Martin, W.	Commissie Lexicografische Vertaalvoorzieningen
Mateboer, J.	Samenwerkingsverband Archief, Bibliotheek en Documentatie
Neijt, A.	Katholieke Universiteit Nijmegen
Poelman, H.	
Pröpper, H.	Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds
Roukens, J.	Vereniging voor Nederlandse Terminologie
Rymenans, R.	Universiteit Antwerpen
Salverda, R.	University College London, Association for Low Countries Studies in Great Britain and Ireland
Sjisoelina, L.	Docentenplatform Russische Federatie
Smits, M.	Vlaams-Nederlandse Vereniging voor Lerarenopleiders primair onderwijs Nederlands en Nederlands als Tweede Taal Samenwerkingsverband Archief, Bibliotheek en Documentatie
Soetaert, P.	Universiteit Gent
Soetaert, R.	Platform Onderwijs Nederlands
Splithoff,	Lessius Hogeschool
Steurs, F.	Institut für Deutsche Sprache en
Stickel, G.	Europese Federatie van Nationale Taalinstellingen Noordelijke Kennisnetwerk vir Neerlandistiek
Swanepoel, P.	Vereniging voor Onderwijs in het Nederlands
T'Sas, J.	
Tanahatoe-Siepman, I.	
Van Berlo, H.	CINOP
Vandaele, W.	Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland
Van den Toorn, M.	Werkgroep Spelling
Van Lier, H.	Vereniging van Vlaamse Letterkundigen
Van Polanen Petel, H.	
Van Slooten, R.	
Van Sterkenburg, P.	Instituut voor Nederlandse Lexicologie

II.2 Alfabetische lijst van gesprekken

Adams, Th.	Nederlands ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Internationaal Beleid
Bellekom, L.	Griffie Interparlementaire Commissie
Boomgaert, W.	ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Onderwijs, afdeling Beleidscoördinatie
Bloemen, H.	Steunpunt Literair Vertalen
Buysse, A.	Vlaamse vertegenwoordiger in Den Haag
Creffier, M.	Griffie Interparlementaire Commissie
D'Halleweyn, E.	Personeelscomité Nederlandse Taalunie
De Cock, D.	Interparlementaire Commissie
Delesalle, M.	ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Coördinatie, afdeling Buitenlands Beleid
Devoldere, L.	Stichting Ons Erfdeel
Haeseryn, W.	Taaladviesoverleg en Stichting Algemene Nederlandse Spraakkunst
Hendrickx, R.	Vlaamse Radio en Televisie
Hoekema, J.	Nederlands ministerie van Buitenlandse Zaken
Janssens, H.	Onderwijssecretariaat Vlaamse Steden en Gemeenten
Janssens, G.	Internationale Vereniging voor Neerlandistiek
Jaspaert, K.	algemeen secretaris Nederlandse Taalunie
Klapwijck, C.	Stichting Digitale Bibliotheek voor Nederlandse Letteren
Kroon, S.	Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren
le Clercq, M.	Personeelscomité Nederlandse Taalunie
Michielsens, P.	Onderwijsinspectie Vlaanderen
Musschoot, A.	Hoofdredacteur Literatuurgeschiedenis
Niessen, F.	Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland
Pekelder, J.	Internationale Vereniging voor Neerlandistiek
Penders, M.	Intern Beheer Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie
Piek, K.	Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren
Raes, N.	ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Onderwijs, dienst voor Onderwijsontwikkeling
Schramme, A.	Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren
Staes, J.	ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, CANON-cultuurcel
Tan, I.	Interparlementaire Commissie
Van Bavel, M.	Vlaams Secretariaat Katholiek Onderwijs
Van den Bergh, G.	oud-algemeen secretaris Nederlandse Taalunie
Van den Toorn, M.	Werkgroep Spelling
Van der Brempt, D.	kabinet Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken
Van der Hoeven, M.	Nederlands minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Van der Laan, M.	Nederlands staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Van Dijck, L.	Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven
Van Grembergen, P.	Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Cultuur, Jeugd en Ambtenarenzaken
Van Leenhove, G.	Interparlementaire Commissie
Van Ryckeghem, D.	ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Welzijn, Volksgezondheid, Cultuur
Vanderpoorten, M.	Vlaams minister van Onderwijs en Vorming
Verstraete, H.	Provinciaal Onderwijs Vlaanderen
Waarsenburg, D.	Nederlands ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Media, Letteren en Bibliotheken
Weckx, H.	Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland
Woldring, H.	Interparlementaire Commissie

anus, taal,
communic
catie, lite
n spraak
tuur, ta
erlands
nds, onde

adres

Lange Voorhout 19
Postbus 10595
2501 HN Den Haag
Nederland

telefoon

+ 31 70 346 95 48

fax

+ 31 70 365 98 18

e-mail

info@taalunie.org

internet

www.taalunieversum.org